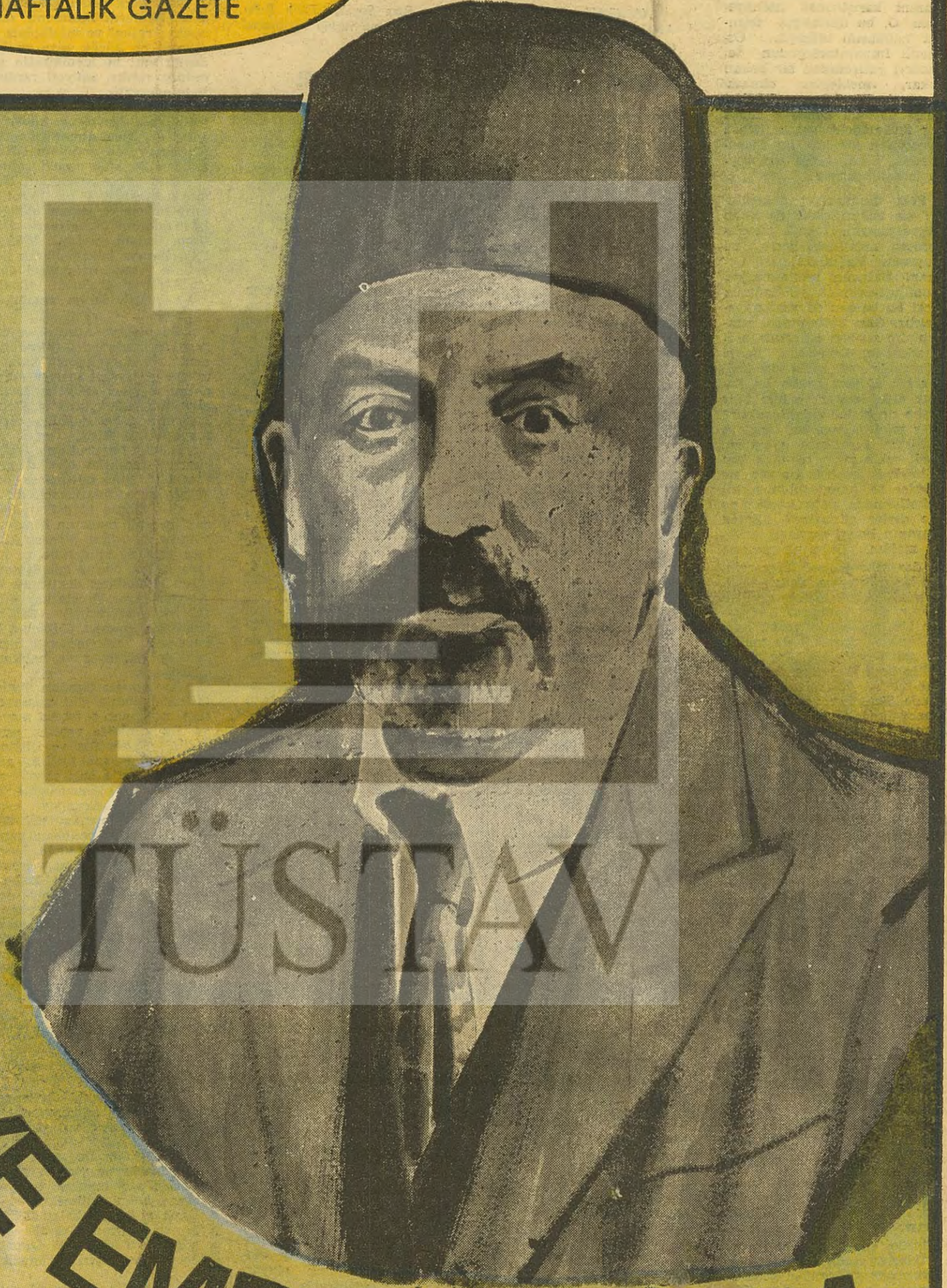

YÖN

HAFTALIK GAZETE

ANAYASA MAHKEMESİNİN
141. VE 142. MADDE
RAPORUNU AÇIKLIYORUZ

MEHMET AKİF NER

TÜSİEV

EMPERYALİZM

Başbakan Demirel'e açık mektup

Son zamanlarda tekrar unutulmuş bir dâvâyı, kanser olan bir dâvâyı, «tekniker» dâvâsını lütfen bir de benden dinleyiniz. Bu şikâyetim yalnız sizdedir. Buna Sayın Eğitim Bakanını karıştırmak istemiyorum. O, bu hastalığın dışındakı kalmasını bilmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun temelleri çatırdarken bir bakan çıkar, «mektepler olmasa maarifi gül gibi idare ederdim» der. Bu cümlede bence bir fevkalâdelik yoktur. Kara taassubun içindeki bu insanlardan, ancak böyle söz, böyle icraat beklenir.

Peki, Cumhuriyet döneminde bir bakan çıkar da «Ben coğrafyacım, teknik meselelerden anlamam» derse, ne buyrulur! Bu millet nasıl Osmanlı Bakanını unutmamışsa, Cumhuriyetin 43. yıldönümünün deki bu bakana da unutmayacaktır. Onu koltuğunda bırakıp size sormak istiyorum müsaadenizle: Dünyanın hangi köşesinde yedi sekiz bin kişilik bir öğrenci grubu bu kadar aldatılmıştır ve kim bilir daha ne kadar aldatılacaktır? Her şeyden önce bu toplum fakirdir. İnsafımıza sığınırım, yedi sekiz aydır okumak için gittikleri şehirde ne yer, ne içerler ve hangi yüze memleketlerinden para isterler ve ne derler ailelerine? Zaten paranın hangi şartlarla geldiği malum. Daha ne zamana kadar sabrederler? Eğer ortada bir hak varsa, sizden verilmesini bekleriz. Yoksa ne diye hayır divemiyorsunuz? Ortada bir hak vardır ve bu hak, boykot yapılmadan da verilebilirdi. Fakat böyle bir zihniyetle karşı karşıyayız ki, buna mecbur kalıyoruz. 1962 yılında Tekniker Okulunda öğrenciydim. O zamanlar haklarımızı alacağımız kan'sındaydık. Vaadler, alınan notlar, çabısan talebe teşekkülü bunu gösteriyordu. Biz de boykota lüzum görmüyorduk. Aradan dört yıl geçti. Ben okulu bitirdim. Ama siz bu huzursuzluğuna sona erdiremediniz. Bu gençlerin üzüntüsü kime zevk verir? Bu işin halli için zeki sokaklara kim döktü? Tophanede cop yemevi biz mi istedik? Koskoca Mühendisler Birliğini biz mi diktik karşımıza? Onlar ki dün kadar bizim hocalarımızdı. İnsaf ile düşünün hocalarımıza gene sözüm yoktur. Onlar kendilerine güvenirlere ve bizim alacağımız haklardan endişe etmezler. Ancak kendine güvenmeyen mühendisler durumdan endişe duyarlar. Biz mühendis değil, «tekniker» olmak istiyoruz. Kelimenin tam anlamı ile dörtbaşı mamur «tekniker» Süphesiz tekniker memleketin ihtiyacı olduğu kanısındayız. Aksine inanan beri gelsin. Bir mühendisin hudutsuz hak ve yetkisi varken, ona en yakın meslek adamının hiç bir hakkı olamaması, hangi mantık ölçüsüne sığar? Mühendislerin haklarını sanki ellerinden alıyormuş gibi onları güya ko ruyan bir kaç mühendisin yaygarasını, sorarım size Sayın Başbakan, biz mi istedik? Mühendisi mühendis yapan unvanı değil, bileşisidir. Size sormak isterim Sayın Başbakan, mühendisin hak ve yetkisi sınırsızken, teknikerlerin

OKUYUCU'DAN YÖNE

BASINDAN

Dünya

(Atatürk'ün Umumi Kâtibi Hasan Rıza Soyak, Falih Rifki Atay'a gönderdiği bir mektupla, Bursa Nutkunun varlığı hakkındaki son tereddütleri ortadan kaldırmaktadır.)

BURSA NUTKU VE GERÇEKLER

Hasan Rıza Soyak

(Atatürk'ün Umumi Kâtibi)

12 Aralık 1966 tarihli gazetede «Atatürk'ün Bursa Nutku» diye adlandırılan bir konuşması hakkındaki başyazınızı -her zaman olduğu gibi- dikkatle okudum, makalede Atatürk'ün «meşruyetçi» olduğundan bahsediyor, buna misaller veriyorsunuz. Doğrudur, hakkınız var. Nitekim büyük bir asabiyet ve kırgınlık içinde yaptığı o konuşmada da Büyük Adam'ın aynı itiyadından ayrılmadığı gayet açık olarak göze çarpmaktadır.

Bu günlerde konuşmayı çeşitli maksatlarla yine çeşitli suretlerle yorumlayanlar görülmektedir. Bu sebeple onu umumi efkâr önünde ciddi ve esaslî bir tahlilden geçirmek her halde hem lüzumlu hem de faydalı olacaktır, sizi mektubumla bunun için rahatsız ediyorum.

Böyle bir tahlile girişmeden önce olay hakkındaki hatıramı anlatayım. İzmir'deydik; buraya Bursa'dan gelmiştik; Oradan ayrıldığımız güne kadar camilerde ezan Türkçe okunuyordu... Fakat yazdığınız gibi, Atatürk Bursa'dan ayrılır ayrılmaz koyu gericiler pek cesaretle bir tepki yaratmışlar, köylere kadar ezanı yeniden arapçaya çevirmek için topluca teşebbüse geçmişler... Buna karşı, ilgili resmi makamlar hemen hemen seyirci kalmış. Âdetâ sinmişler... Eşsiz İnkılapçının pek belbağladığı Gençlikte de bir kumildama olmuş. Atatürk bunu haber alınca beyninden vurulmuşa döndü, yerinde duramaz oldu. Derhal Bursa'ya hareket emrini verdi. Birkaç saat içinde hazırlandık ve trene atılarak yola çıktık... Yol boyunca hep bundan bahsediyor, idarenin gevşekliğinden, Gençliğin ilgisizliğinden acı acı yakınıyordu; yolda bir istasyonda Antalya'dan gelen Başvekil İnönü ile de bu konuda uzun uzun görüştü.

Trenden Bilecik'te indik ve otomobillerle öğleden evvel Bursa'ya geldik, o gün ve ertesi günü hâdisenin tahkiki ile meşgul oldu. Ankara'dan Adliye ve Dahiliye Vekilleri de gelmiş; Onlar da mesele üzerinde sıkı soruşturmalar yapıyorlardı.

Atatürk 6 Şubat akşamı sofrada bahis konusu konuşmayı yaptı, daha doğrusu yapmış. Ben sofrada degildim, büro diye kullandığımız odada vazifemle meşgul idim. Bunu sonradan, tafsiliyle dinledim. Nitekim o akşam nöbetçi olup sofraya yakın bir yerde bulunan ve pek dürüst, anlayışlı, daha doğru bir tabirle tam bir (asker) olan arkadaşımız Cevdet Tolgay konuşmayı dinlediğini ve bu gün de iyice hatırladığını Milliyet gazetesine anlatmıştır. (Milliyet, 1 Aralık 1966).

Demek ki, bu konuşmanın vukuundan tereddüde mahal yoktur.

Şimdi Rıza Ruşen Yücer'in 1947 senesinde çıkan «Atatürk'e ait birkaç fikra ve hatıra» adlı kitabından -ki konuşma hakkındaki bütün yayınlarda hep bu eserden faydalanılmıştır- konuşmayı aynen alıyorum:

«O akşam, Çekirge yolundaki köşkte Atatürk'e bir yemek verildi. Sofrada on üç, on dört kişi var. O günkü hâdiseden dolayı Atatürk'ün gönlünü almak üzere, bu on dört kişiden birisi:

— Efendim, diye söze başladı; Bursa gençliği bu hâdiseye

ki farklı olabilir mi? Nitekim 1959 yılının son aylarında alınan haklarımızı hatırlatmak isterim. Boş yere teknikerlerle Maraton yarışına girmeyin. Devlet adamı ciddi yeti ile bu durumu bağdaştırıyoruz. Sekiz ay az bir zaman değildir. İnsaf ile düşünen bir başbakan, kendi milletinin çocuklarını bu kadar ihmal edemez. Bir kaç haf tada haledilebilecek bir meseleyi yedi sekiz ay sürdürmez. Yazık değil mi israf edilen bunca zamana?

Teknikerlerin bugünkü dâvâsı, bürolarda değil şantiyelerde terleyen gelecek teknikerlerin dâvâsıdır. Bu, ağa beylerinin durumunu üzülecek seyreden meslek okulu öğrencilerinin dâvâsıdır. Dünyada hiç bir gençlik grubu, si-

zin devrinizdeki gibi hırpalanmamıştır, bu kadar ümitsiz bırakılmamıştır. Kısacası, bu kadar yıpranmamıştır.

Türkiye'de hâlen meslek okullarını seçmek istikbalini tehlikeye atmak demektir. Bunu bir meslek adamının ispatlaması ne acıdır? Yazık oldu bizlere, yazık oluyor bu kadar meslek okuluna. Yazık oluyor bu kadar mezun talebeye, boş gezen talebeye, mesleğini değiştiren talebeye, sanatkâr olup karşımıza masaya yapışmış bir memur olarak çıkanlara yazık oluyor. Memleket edebiyatla değil, tabikatla kalkınır. Teknikerlerin ezilmesiyle bir şey kazanılmayacaktır, ama bu millet çok şey kaybedecektir.

Saygılarımla
M. Ali Kaya

yi hemen bastıracaktı. Fakat zabıta ve adliyeye olan güveninden ötürü...

Devam edemedi. Atatürk bir işaretle sözünü kesti:

— Bursa gençliği de ne demek.. diye biraz sert sordu. Memlekette parça parça, yer yer gençlik yoktur sadece ve toplu olarak Türk gençliği vardır.

Sonra, Türk gençliğinden ne anladığını söyle tarif etti:

«— Türk genci, inkılapların ve rejimin sahibi ve bekçisidir. Bunların lüzumuna, doğruluğuna herkesten çok inanmıştır; rejimi ve inkılapları benimsemiştir. Bunları zayıf düşürecek en küçük veya en büyük bir kıpırtı ve bir hareket duymu; bu memleketin polisi vardır, jandarması vardır, ordusu vardır, adliyesi vardır... demiyecektir. Hemen müdahale edecektir.

Polis gelecektir; asıl suçluları bırakıp, suçlu diye onu yakalayacaktır. Genç, «polis henüz inkılap ve Cumhuriyetini polisi değildir» diye düşünecek, fakat asla yalvarmayacaktır. Mahkeme onu mahkûm edecektir. Yine düşünecek: «demek adliyeye de ıslah etmek, rejime göre düzenlemek lâzım...»

Onu hapse atacaktı. Kanun yolundan itirazlarını yapmakla beraber; bana, İsmet Paşa'ya, Meclise telgraflar yazdırdı haksız ve suçsuz olduğu için tahliyesine çalışılmasını, kayırılmasını istemiyecek. Diyecek ki: «Ben inan ve kanaatimin icabını yaptım. Müdahale ve hareketimde haklıyım. Eğer buraya haksız olarak gelmişsem, bu haksızlığı meydana getiren sebep ve âmilleri düzeltmek de benim vazifemdir...»

Atatürk, gözlerini sofradakilerin yüzlerinde dolandırdı:

«— İşte benim anladığım Türk genci ve Türk gençliği...» dedi.

Bu sözlerle Atatürk rejimin sahibi ve bekçisi tanıdığı gençliğe, gericiler tarafından inkılap aleyhinde yapılacak her türlü davranışlara karşı derhal bütün imkânları ile harekete geçmesini tavsiye ediyor ve sonra konuşmasına şöyle devam ediyor: «Polis gelecektir; asıl suçluları bırakıp suçlu diye onu yakalayacaktır. Genç «polis henüz inkılap ve Cumhuriyetin polisi değildir» diye düşünecek, fakat asla yalvarmayacaktır» diyor.

Dikkat buyurulsun; «polise de saldıracak» değil, hattâ «karşı gelecektir» bile demiyor. «Mahkeme onu mahkûm edecektir. Yine düşünecek demek adliyeyi de ıslah etmek, rejime göre düzenlemek lâzım.»

Onu hapse atacaktı, kanun yolundan itirazlarını yapacak, hiç bir makama himayesi ve kayırılması için müracaat etmeyecek, yalnız diyecek ki, «Ben inan ve kanaatimin icabını yaptım, müdahale ve hareketimde haklıyım. Eğer buraya haksız olarak gelmişsem, bu haksızlığı meydana getiren sebep ve âmilleri düzeltmek de benim vazifemdir.»

Görülüyor ki, Atatürk İnkılaplara karşı her harekette bizzat gösterdiği tepkiyi (Reaction) gençliğin de ilk anda göstermesini istiyor. Hükûmet kuvvetleri geldikten sonra da, bu kuvvetlerin takip edeceği tarza göre nasıl düşünmesi lâzım geldiğini söylüyor ve hakkını kanun yolundan aramasını öğütüyor.

İşte mesele bundan ibarettir ve bunda meşruyet dışı bir tahrik olmadığı gibi meşru Devlet kuvvetlerine açık olarak, tam mutavaat tavsiyesi mevcuttur.

Bu günlerde yapılan neşriyatta şahsımdan sık sık bahsedildiğini gördüm ve işittim. Meselâ «Son Havadis» gazetesinin 18 Kasım tarihli nüshasındaki Bay Tekin Erer imzalı bir yazıda bazı zevat arasında benim de «Atatürk'ün böyle şeyler söylemediğini belirtmiş olduğum» ifade edilmiştir. Yine Ankara'da çıkan «Yeni Tanın» gazetesinin 3 Aralık nüshasında (MTTB) nin genel kurul toplantısında bu hususta bir konuşma yapan Üniversite öğrencisi Bay Çetin Baydar'ın «Anadolu Ajansı» na atfen aynı iddiada bulunduğu yazılıdır. Bu mesele üzerinde ben ancak şimdi bu açıklamayı yapıyorum. Daha evvel hiç bir yerde hiç kimse ye bir beyanda bulunmuş değilim. Binaenaleyh bu iddialar tamamen gerçeğe aykırıdır.

Bu mektubumun gazetenizde aynen yayınlanmasına delâlet buyurmanızı rica ederim.

Saygılarımla ve hakkınızda en iyi dileklerle.

DÜZELTME

Doğan Avcioğlu'nun geçen sayımızdaki «AP İkidarı ve Sovyetler» adlı başyazısı ilk sütununda satırların karışması yüzünden anlaşılabilir hâle gelmiştir. Doğrusu şöyle olacaktır:

«Vietnam Savaşına rağmen, Washington — Moskova yakınlaşması adım adım gerçekleşmektedir. Vietnam Savaşı son bulursa, bu yakınlaşmanın hızlanacağı herkeşe kabul edilmektedir. Böyle bir durumda, ABD'nin hayli gerisinde kalan Türkiye'ye, şu ya da bu biçimde bunun fiatın'ın ödeteleceği açıktır. Esasen Amerika'nın gözünde Türkiye'nin önemi, hâlâ büyük olmakla beraber, eskisine nazaran azalmıştır.»

Yanlışlık, üstten 26 ncı satırdan sonra gelen beş satırın, alttan sekizinci satıra düşmesinden ileri gelmiştir. Alttan 7 ile 15. satır arasındaki beş satırın üstten 26 ncı satırdan sonraya alınması gereklidir. Son sütunda da sondan 12 ve 13 ncü satır, «AID ve Amerikan tekkellerini ineltmeyecek biçimde» olacaktır. Düzeltir, özür dileriz.

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

Kurucuları: Cemâl Reşit EYUBOĞLU,
Mümtaz SOYSAL, Doğan AVCIOĞLU,
İmtiyaz Sahibi ve Sorumlu Yazı
İşleri Müdürü: Doğan AVCIOĞLU.

ADRES : Yazı İşleri: Sümer Sc
kık No. 16/8 Yenişehir
Ankara. Telefon: 176989

Istanbul Bürosu (Satış-Hân-Abone işle-
ri) — Mollafenari Sokak No. 30-32
Cağaloğlu—İstanbul.
Telefon: 229570 — PK. 512 — İstanbul

ABONE : Bir yıllık (52 sayı) 60
TL., alt aylık (26 sayı)
30 TL., üç aylık (13 sayı)

15 TL. Yurt dışı abonelerde bu fiyat-
lara posta pulu bedeli kadar ilâve
yapılır. Geçmiş sayıların fiyatı 2,5
İhradır.

İLÂN : Beher sütunda santımı 25
TL.'dir. Sürekli çıkacak
ilan ve reklamlar ile va-

yın ilanları için özel indirimler yapılır.
İlan ve reklamların yayınlanmasından
önceki hak bir sorumluluk yüklenilmez.
Basıldığı yer: Güneş Matbaacılık T.A.Ş.

YÖN, 30 ARALIK 1966

BAKIŞ

141 VE 142 ELBET TARTIŞILACAKTIR!

Prof. Sadun Aren, Karma Bütçe Komisyonunda ünlü 141 ve 142. maddeleri haklı olarak şiddetle eleştirmiş ve «Anayasamızın ve fikir hürriyetinin sırtına saplanmış iki hançer vardır. Bunlardan biri 141, diğeri 142. maddelerdir... Biz Anayasa Mahkemesi kararına rağmen, bu maddelerin Anayasaya aykırı olduğunu kabul ediyoruz» demiştir.

Normal karşılanması gereken bu sözler, nedense Adalet Bakanı Hasan Dincer'in sert tepkilerine yol açmıştır. Adalet Bakanı Anayasa Mahkemesi kararını eleştirmeyi, demokrasiye inançsızlık sayacak kadar ileri gitmektedir. Bakanın sözleri şöyledir: «Demokrasiye inanıyorsa, onun müesseselerine de inanmalıyız. Bunlardan biri Anayasa Mahkemesidir. Anayasa Mahkemesi, 141 ve 142. maddeleri Anayasaya uygun bulmuştur. Demokrasiye inanıyorsak, bu karara hürmet etmek gerekir. Bu maddelerin hançer olduğunu söylemek, demokrasiye inanca bağdaştırılmaz.»

Adalet Bakanı, fikrin suç sayılıp cezalandırılmasını eleştirmeyi, bir Anayasa Mahkemesi kararı var diye, demokrasiye aykırı saymaktadır. Halbuki Adalet Bakanının hayran olduğu demokratik ülkelerde fikir suçları çoktan tarihe karışmıştır. Fikir suçlarının kaldırılması yolunda mücadele etmek, demokrasiye inançsızlığın değil, inancın delilidir. Bunun için ki, biz, 141 ve 142. maddelerin de. Tebdirler Kanununun da kaldırılmasından yanayız ve fikir suçu diye bir şey tanımıyoruz. Üstelik ünlü 141 ve 142. maddeler, Menderes döneminde dahi, en muhafazakâr politikacılar tarafından tartışılmıştır. Maddelerin kabulüne yol açan Meclis müzakerelerinde, Adalet Komisyonunun sözcülüğünü yapan eski Yargıtay Başkanı ve Adalet Bakanı Halil Özyörük bile, cebir unsurundan yoksun olduğu için, Dincer'in fütursuzca savunduğu maddeleri şiddetle eleştirmiştir. Kasaba avukatlığından Adalet Bakanlığına gelen Dincer, Yargıtay Başkanlığından Adalet Bakanlığına geçen selefinin, Menderes döneminde 141 ve 142. maddeler konusunda söylediği şu sözleri ibretle okumalıdır:

«Cebir kullanma saiki, hususi kasıt hâlinde kanunda yer almazsa, şu dört mühim netice ortaya çıkar:

1 — Cebir unsuru konulmazsa, bütün siyasi teşekkülleri yok etmek mümkündür. Yürürlükte olan kanun bu bakımdan çok tehlikelidir.

2 — Cebir saiki kanunda yer almazsa, demokrasi yıkılır ferdin fikir hürriyeti çığnenir ve 141. maddeye girmeyecek sosyal bir fikir tahayyül etmek dahi mümkün olmaz.

3 — Cebir saiki unsur sayılmazsa, herhangi bir hükümet elinde bu madde müthiş bir silah olur.

4 — Cebir saiki unsur sayılmazsa, bilhassa iki şey tehlikeye girer: Matbuat hürriyeti ve kürsü hürriyeti.»

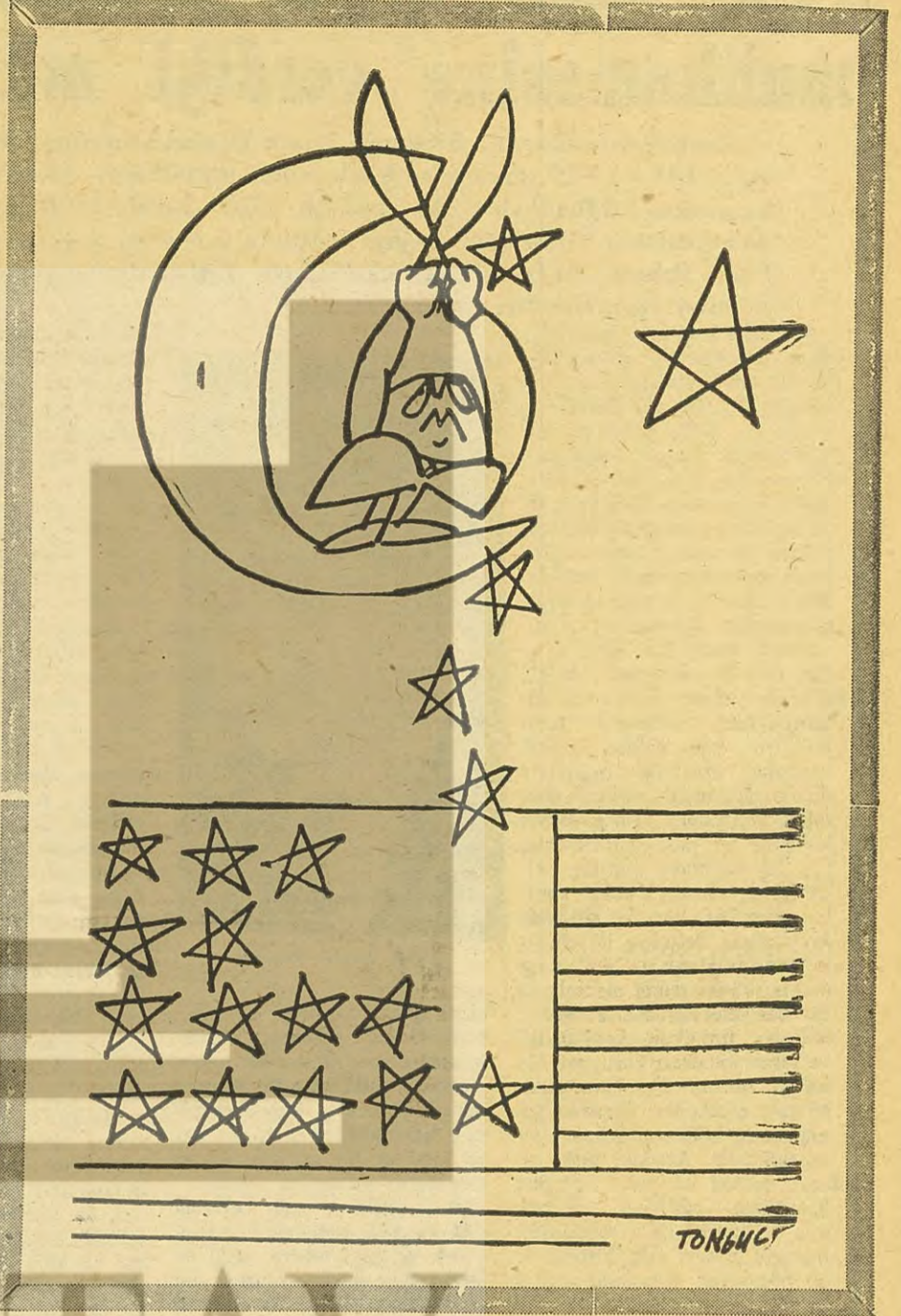
Menderes'in zorlamasıyla kabul edilen 141 ve 142. maddelerin bugünkü şekline yalnız eski Yargıtay Başkanı değil, Prof. Çelikbaş, Prof. Necip Bilge, Faik Ahmet Barutçu, Cezmi Türk, Feridun Fikri Düşünsel ve hattâ Bölükbaşı gibi kapitalizmden yana politikacılar, antidemokratiktir diye şiddetle karşı durmuşlardır. Bölükbaşı'nın partisinde çok uzun yıllar bulunan Dincer de, şansı yaver gidip 1950-54 döneminde milletvekili bulunsaydı, bugün pek savunduğu maddeleri, o zaman her halde antidemokratik ilân edecek-

ti...

Öte yandan 141 ve 142'nin Anayasaya uygunluğunu pek acele ilân eden Anayasa Mahkemesinde dahi, kararın tartışılması bitmiş değildir. Bu tartışmalar yüzündendir ki, Yüksek Mahkeme, 1,5 yıldır kararın gerekçesini yazmamaktadır! Öteki say falarımızda önemli kısımlarını yayınladığımız 141 ve 142 ile ilgili «Esas İnceleme Raporu»ndan anlaşılacağı üzere, Yüksek Mahkeme, Anayasanın komünizmi yasakladığı, fakat sosyalizmi serbest bıraktığı esastan hareket etmiş ve komünizmi yasakladığı düşüncesiyle 141 ve 142'yi Anayasaya uygun bulmuştur. Ama görmüştür ki, açıklıktan yoksun olan maddeler, yalnız komünizmi değil, sosyalizmi de yasaklar niteliktedir ve bu hâliyle Anayasaya aykırıdır. Gelgelelim komünizm ile sosyalizm nasıl ayırdedilecektir? Sosyalizm konusunda 244 sayfalık bir etüd hazırlayan maddelerin raporörü bunu başaramamış ve başarmadığı için de Yüksek Hâkimlere, acı bir itiraf teşkil eden şu tavsiyede bulunmuştur: «İptâl dâvasına konu teşkil eden maddelerin sosyalizmi de kapsadığı kabul edilirse, ki münhasıran maddelerin lâfzından hareketle, bu sonuca varmak kabildir, Anayasanın men'etmediği bir şeyi cezalandırma sonucu doğacaktır ki, bu takdirde sözü geçen maddeler Anayasaya aykırı olacaktır...»

Ancak bu esas (maddelerin komünizmi hedef tuttuğu) Yüksek Mahkemece benimsendiği takdirde, sosyalizmin maddenin dışında kaldığı Anayasa Mahkemesince, açıkça ve genel bir şekilde teyid olunmamalıdır. Zira bir defa sosyalizmin anlam ve kapsamını kesin bir şekilde belirtmek imkânsızlığı mevcuttur. Yalnız müşterek bazı özellikler belirtilebilir, anlam ve kapsamı kesin bir şekilde belirtilemeyen bir şeyin serbest olduğunu beyan birçok pratik güçlükler doğurabilir.»

Görüldüğü gibi, saygıdeğer raporör, «sosyalizm serbesttir ama, madem sosyalizmi açık seçik tanımlamayı beceremiyoruz, o halde bırakalım 141 ve 142 fikir hürriyetinin üzerinde eskisi gibi Damokles'in kılıcı olarak sallanıp dursun» demeye getirmektedir! Bu bir hukukçu için acı ve ciddiyetten uzak bir davranıştır. Ne var ki Yüksek Mahkeme maddeleri Anayasaya aykırı ilân ettiği takdirde, komünizmin serbest kalacağı endişesine kapılmıştır. Nitekim Anayasa Mahkemesi raporörüne verdiği mütalâada Ceza Profesörü Sahir Erman, bu endişeyi belirtmektedir: «Bugünkü durumda, Anayasa Mahkemesi, sözü edilen maddelerin Anayasaya aykırı olduğuna karar verecek olursa, komünizmin de serbest bırakılması tehlikesi mevcuttur. İşte bu tehlikeden çekinerek, Anayasa Mahkemesi, sosyalizmi de kapsadığını bile bile, maddelerin Anayasaya uygun olduğunu kararlaştırmıştır. Yalnız böylece gerek raporörün, gerekse Prof. Erman'ın ileri sürdüğü «komünizmden başka, sosyalizmi de cezalandırma tehlikesi» doğmuştur. Bunun içindir ki, Prof. Erman, tam bir kesinlikle «141 ve 142. maddeleri, gayeye uygun bir tarzda değiştirmek icab ettiği aşikârdır» hükmüne varmaktadır. Yüksek Mahkeme, herhalde bu sakınca, 141 ve 142 maddeler kararını gerekçesinde yorum yoluyla düzeltmeyi tasarlamış olacaktır. Gerekçe, komünizm ile sosyalizmin sınırlarını acık seçik çizerek, sosyalizmin cezalanmasını önleyebilecektir...

Ama ne var ki, muhtemelen komünizm ile sosyalizmin kesin bir tanımlanmasında Yüksek Mahkeme üyeleri anlaşmaya varamamakta ve gerekçe, 1,5 yıldır bir türlü yazılmamaktadır!

Bu durumda, Anayasa Mahkemesini de güçlükten kurtarmak için Parlamento üyelerine düşen bir görev vardır. Ünlü maddelerin bugünkü hâliyle, yalnız komünizmi değil sosyalizmi ve hattâ ortanın solunu yasakladığında ünlü hukukçular birleşmektedir. Anayasa Mahkemesinin «Esas İnceleme Raporu»nda da bu durum kabul edilmektedir ve ortada, sırf mevcut düzenin değişmesini istedi diye mahkûm edilmiş bir sürü aydın vardır. Sayın Ecevit'in isabetle ileri sürdüğü şu çok haklı sözlerine benzer görüşler yüzünden birçok aydın cezalandırılmıştır. CHP Genel Sekreteri şöyle demektedir: «Muhafazakâr olmak demek, mevcut durumu korumak demektir. Biz, bu mevcut durumu korumak istemiyoruz. Tamamen sermaye ve büyük toprak sahibinden yana olan bir ortamda, sizin karnınız açtır. Elbiseniz, işte sizin üstünüzde olduğu gibi, kırk yama içindedir. İşleyebileceğiniz el kadar toprağınız yoktur. Ağanın baskısı altında olduğunuz için, serbest oy verme hürriyetiniz kâğıt üzerinde kalmaktan öteye ge-

çemez. Türkiye gibi sefalet içinde olan bir memlekette muhafazakârlık olamaz. Mağarada yaşayan insanın durumunu muhafaza edeceğiz? Sizin, kırk yamalı ceketle, ağ karnınızla dolaşmanızı mı muhafaza edeceğiz? Elbette karşındayız muhafazakâr tutumun.»

Ne var ki, antidemokratik olduğu Prof. Çelikbaş tarafından dahi Meclis kürsüsünde belirtilen bu maddelerin esas amacı, mevcut köhne düzeni muhafaza etmektir. Bu sebeple, Menderes gibi köhne düzenin savunulması değil de, yalnız komünizmin yasaklanması isteniyorsa, 141 ve 142 maddeler mutlaka düzeltilmelidir. Komünizm, proleterya ihtilâli ve proleterya diktatörlüğü demektir. O halde, ortanın solunda olduğunu, yani köhne düzenin muhafazasını değil, değiştirilmesini istediğini ilân eden CHP, önce bu yoldaki hukuki engeli kaldırmak ve ünlü maddeleri yalnızca komünizmi yasaklar hâle getirmek için mücadele etmemelidir.

Rahmetli Barutçu, 15 yıl önce, Meclis kürsüsünde bu görüşü savunmuştur. Barutçu'nun 15 yıl önce savunduğu görüşün mücadelesini yapmaya, ortanın solundaki CHP bugün cesaret edemezse, bu konuda muhafazakârlığın da gerisinde bir çizgiye düşmüş olmuştur.

ANAYASA MAHKEMESİNİN 141 ve 142. MADDE

RAPORUNU AÇIKLIYORUZ

Prof. Sahir Erman'ın Anayasa mahkemesine verdiği mütalaa

Prof. Sahir Erman, Raportör İsmet Ocakçoğlu'nun talebi üzerine, 141 ve 142. maddeler hakkındaki mütalâasını Anayasa Mahkemesine bildirmiştir. 244 sayfalık «Esas İnceleme Raporu»nda «Yetkililerin fikirleri» başlığı altında yer alan bu mütalâada, Prof. Erman, 141. ve 142. maddelerin değiştirilmesi gerektiği sonucuna varmaktadır.

Bu iki fıkranın komünizm suçu bakımından sevk edildiği Meclis müzakere zabıtlarından anlaşılabilir. İncelemelerden de, fikirlerin lâfızlarına itibar edildiğinde, komünizmden maada sosyalizmi de içine alan bir vüs'atın mevcudiyeti anlaşılır. Filhakika, iktisadî mânâda komünizm ile sosyalizm, marksist ekonomi ilkelerini gerçekleştirmek maksadını güden iki iktisadî ve siyasî cereyandır. Kaynakları aynı, varmak istedikleri gaye aynıdır. Her iki sistemde ferdi mülkiyet yerine, aşkalarını sömürmeyecek derecede ferdi mülkiyet, yani yalnız istihlak vasıtaları üzerindeki mülkiyet ikame olunmakta, istihsal vasıtaları üzerindeki ferdi mülkiyet kolektif bir hâle getirilmekte, her iki sistemde, sınıflar kaldırılarak, sadece emekçi sınıfı bırakılmakta, her iki sistemde kıymetlerin sermaye ile emekle vücut buldukları kabul olunmakta, bütün temel nizamların bu zaviyelerden ele alınması, bilhassa hukukun kapitalizmi ve sermayedarları koruyucu bir hukuk nizamı olmaktan çıkarılarak, emekçileri koruyan bir manzume hâline getirilmesi istenmektedir. Aradaki fark, sadece metod ve yol farkıdır; Sosyalizm gayesine erişmek için, demokratik prensipleri bertaraf etmeye asla düşünmez; bu prensipler sayesinde iktidara seçilme gelmeyi ve binnetice seçimle gitmeyi önceden kabul eder, bütün bu hukukî ve iktisadî değişikliklerin halkın rahmine yapılmasını değil, halk arzu ettiği takdirde ve arzu ettiği ölçüde gerçekleştirmeyi düşünür; demokratik nizamın ana prensipleri olan serbest seçimler, hür matbuat, vatandaşların siyasî partilerin hâlinde toplanması, muhalif siyasî partilerin kendisi iktidarda olduğu zaman dahi - faaliyet göstermesi esaslarına sadık kalır, yani demokratik parlamenter rejime karşı gelmez ve arzularını iktisadî reformların kendiliğinden tahakkuk etmesini özler. Buna mukabil komünizm: sabırsızdır, hukukun himayesi ne evvelce mazhar olmuş bulunan kapitalizm bâki kaldıkça gayesinin tahakkuk etmeyeceğine inanır, binnetice iktidarı serbest seçimle almayı düşünmeyerek proleter ihtilâli özer, hatta iktidarı seçimle alsın bile, bir daha bunu terketmeyi aklından geçirmeyen, demokratik hürriyetleri ve parlamenter nizamı bertaraf etmeyi, bütün devlet mekanizmasını kendi anlayışına göre, halk istese de istemesine de ayarlamak maksadını istihdaf eder. Bu maksadını sadece bir ülkede gerçekleştirmesi, başka ülkelerde kapitalist nizam bâki kaldığı takdirde ancak zayıf bir zaferdir, kapitalizmin yeniden hortlamasına daima müsait bir zemin mevcut demektir. Bu itibarla dünya yüzünden kapitalist nizam kalkıncaya kadar, otoriter ve totaliter bir proleter diktatoryasının jüzumuna inanır.

Prof. Sahir Erman

Bu esasların ışığı altında 141 ve 142. maddeleri inceleyecek ve gayi tefsire değil de lâfzî tefsire bakacak olursak, bu maddelerin sadece komünizmi değil, fakat sosyalizmi de cezalandırma neticesine varmak mümkün ve kabildir. Bu itibarla sözü geçen maddeleri her iki sistem bakımından ayrı ayrı ele almak muvaffik olur.

141 ve 142. maddeler, sadece komünizmi men ve tecziye etmekte iseler, bunun demokratik bir anayasaya aykırı olmadığını rahatlıkla söylemek mümkündür. Filhakika, demokratik hürriyetlerin korunması gayesini istihdaf eden, bu hürriyetlere hiç bir suretle tecavüz edilmemesini arzulayan Anayasamızın, sözü geçen hürriyetleri yoketmeyi istihdaf eden bir sisteme, yani komünizme cevaz verebileceği iddia edilemez. Nitekim Federal Almanya yakın zamanlarda komünizmi kanun dışı addedip, komünist partilerini kapattığı ve komünizm propagandasını menettiği zaman, Federal Almanyadaki komünistler bu davranışın insan haklarına aykırı olduğunu iddia ederek, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvurmuşlar, fakat bu mahkemeye, yukarıda telhisen arzettiğim mucip sebepleri göz önünde tutarak, Federal Almanyanın bu davranışını insan haklarına ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırı addetmemiştir. Tekrar ederim, bu mahkemece göz önünde tutulan prensip, komünizmin cebren iktidara gelmesinden ve siyasî demokratik hürriyetleri ortadan kaldırmak maksadını gütmekten ibaretir. Binaenaleyh, 141 ve 142. maddeler, sadece komünizmi cezalandırmak gayesini gütmekte iseler - ki kanaatimce gaye sadece budur - Anayasamıza aykırı oldukları iddia edilemez.

Ancak 141 ve 142. maddelerin, lâfızları nazara alındığında, sosyalizmi de cezalandırdıklarını iddia etmek mümkündür. Nitekim bu maddelerin mehzamını teşkil eden 1930 İtalyan Ceza Kanununun mukabil maddesinde, maddede tecrim edilen faaliyetlerin «cebre» yapılması bir suç unsuru olarak yer almakta ve binnetice faşist bir kanunda dahi, aynı gayeleri cebren tahakkuk ettirmek yolunda bulunmayan sosyalizm cezalandırılmamış bulunmakta idi. Kanunumuzda bu «cebre» unsuruna yer verilmemesi, maddenin gayesinden daha geniş bir şekilde kaleme alınması ve binnetice komünizmden maada sosyalizmi tehavül etmesi neticesini doğurmuştur. Halbuki sosyalizm, bütün demokratik hürriyetlere sadık kalan ve ancak bu hürriyetler muhafaza edildiği takdirde gerçek bir sosyal adaletin tahakkuk edebileceğine inanan, anayasalarda ve bilhassa Anayasamızda yer alan hürriyetlerin hiç birini ortadan kaldırmak maksadını gütmeyen bir sistem olduğu cihetle, sosyalizm Anayasamıza aykırı olmaz.

Bütün bunlardan çıkan netice şu olmaktadır: 141 ve 142. maddelerimiz, sadece lâfızlarına göre tefsir edilecek olurlarsa, komünizmden maada sosyalizmi de cezalandırdıkları cihetle, Anayasaya aykırı bir mahiyet taşımaktadır. Buna mukabil, daraltıcı tefsire başvurularak, maddeler gayelerine uygun bir tarzda ve sadece komünizmi cezalandıran hükümler şeklinde tefsir edilecek olurlarsa, Anayasaya aykırı olduklarını ciddi bir şekilde iddia etmek mümkün değildir. Ancak bunun bir kanun meselesi olduğunu, yani 141 ve 142. maddeleri gayeye uygun bir tarzda değiştirmek icap ettiği aşikârdır. Bugünkü durumda Anayasa Mahkemesi sözü edilen maddelerin Anayasaya aykırı olduğuna karar verecek olursa, komünizmin de serbest bırakılması tehlikesi mevcuttur; buna mukabil aynı mahkeme aynı maddelerin Anayasaya aykırı olmadığını karar verecek olursa, komünizmden başka sosyalizmin de cezalandırılması tehlikesi doğar.

Ünlü 141/1 ve 142/1 maddelerin Anayasaya uygunluğunu eni ne boyuna düşünmeden kabul eden Anayasa Mahkemesi, şimdi karara bir gerekçe yazmakta büyük güçlük çekmektedir. Gerekçenin, Sıddık Sami Anayasa Komisyonu taslağı gibi, muhalefet şerhleri ile dolu olacağı anlaşılmalıdır. Anayasamızın komünizmi yasakladığında, sosyalizmi ise serbest bıraktığında bütün üyeler mütefekkir. Yalnız «komünizm nedir sosyalizm nedir bu ikisi nasıl ayrılacak» sorusuna gelince işler karışmıştır. Yüksek Hâkimler, komünizm ve sosyalizmin kesin bir tanımlamasını yapmakta güçlük çekmektedirler. Komünizm ve sosyalizm hakkında 244 sayfalık bir «Esas İnceleme Raporu» hazırlayan 141 ve 142. madde raportörü İsmet Ocakçoğlu, bu konudaki 73 kadar İngilizce ve Fransızca eseri ihtiva eden faydaladığı eserlere rağmen, komünizmi ve sosyalizmi tanımlamayı başaramamıştır! Ocakçoğlu'nun kafasını, Kruşçov'un barışçı yoldan iktidara gelinebileceğini söylemesi karıştırmıştır. Komünizm parlamenter sistem için de seçimle iktidara gelecekte, sosyalizm de çok çeşitli olduğundan, raportöre göre, ikisini ayırmak çok güçtür. Raportör, bu çıkmazdan kurtulamadığı için hukuka ve mantığa aykırı sonuçlara varmış, Yüksek Mahkemeyi de, aydınlatmak yerine, tereddütlere sevk etmiştir. Halbuki Kruşçov'un barışçı yollardan iktidara gelme tezi, komünizmin temel özelliğini teşkil eden proleterya diktatörlüğü kavramını değiştirmiş değildir. Komünistler, proleterya diktatörlüğünü yeni şartlar altında yorumlamaya çalışmakla beraber, bu kavrama hâlâ sıkı sıkıya bağlıdır. Bu sebeple gerek doktrin, gerekse Anayasamız açısından, sosyalizmle komünizmi ayıran ölçü, proleterya diktatörlüğüdür. Nitekim raportör Ocakçoğlu'nun şahsen mütalâasına başvurduğu Ceza Profesörü Sahir Erman, sosyalizm ve komünizm ayırımında tek ölçü olarak proleter ihtilâli ve proleter diktatörlüğü kavramlarını ileri sürmüştür. Ocakçoğlu, bu görüşe uysaydı, bu sayfada mütalâasını yayınladığımız Prof. Sahir Erman gibi, vuzuhtan uzak olduğunu kabul ettiği ünlü maddelerin sosyalizmi de yasakladığı için değiştirilmesi, hiç değilse maddelere «cebir unsuru» eklenmesi gerektiği sonucuna varacaktı. Halbuki Raportör, Kruşçov'a dayanarak, «cebir unsuru» nun komünizmin değişmez unsuru olmadığına hükmedince, 244 sayfalık raporda komünizmle sosyalizmi karıştırmaktan öteye gidememiştir. Ocakçoğlu «Çözüm şekli» başlığı altında şöyle yazmaktadır: «Yukarıda da belirtildiği üzere, maddelerin sevkindeki gaye-gözönünde tutulursa, bunların ko-

münizmi hedef tuttıkları hiç bir tereddüde yer vermeyecek şekilde meydana çıkmaktadır. 141/1 ve 142/1 nci maddeler, sevkindeki gayenin ışığı altında yorumlanacak olursa sözü geçen maddelerdeki hükümler açık bir anlam kazanmış olurlar ve bu yorum şekli altında Anayasaya aykırı bir durum arzuetmezler.

O halde Yüksek Mahkemece 141/1 ve 142/1 maddelerin komünizmi hedef tuttıkları ve bu sebeple Anayasaya aykırı oldukları esas benimsenecek olursa, tabikatta bu maddeler mubacehesinde hangi fiil ve heareketlerin suç teşkil ettikleri konusunda karşılaşılan güçlükler ortadan kaldırılmış olacaktır.

Ancak bu esas Yüksek Mahkemece benimsendiği takdirde, sosyalizmin maddelerin kapsamı dışında kaldıkları Anayasa Mahkemesince açıkça ve genel bir şekilde teyid olunmamalıdır. Zira bir defa sosyalizmin anlamı ve kapsamını kesin bir şekilde belirtmek imkânsızlığı mevcuttur. Yalnız müşterek bazı özellikler belirtilebilir, anlam ve kapsamı kesin bir şekilde belirtilemeyen bir şeyin serbest olduğunu beyan, bir çok pratik güçlükler doğurabilir. Diğer taraftan da sosyalizm ile ilgili bir dâvâ mevcut olmadığından böyle bir belirtme zorunluluğu da yoktur.»

Görüldüğü gibi, Anayasamızın komünizmi yasaklayıp sosyalizmi serbest bıraktığını söyleyen Sayın Raportör, sosyalizmi tanımlamayı başaramadığı için, Anayasa Mahkemesine, sosyalizm konusunda vuzuhsuzluğu sürdürmeyi tavsiye etmektedir! Yani hâkimler ve savcılar karanlıkta bırakılacak ve 141 ve 142 eskisi gibi işleyip gidecektir! Halbuki aynı raportör, maddelerin sosyalizmi de cezalandırıldığı kabul edilmektedir: «İptal dâvasına konu teşkil eden maddelerin sosyalizmi de kapsadığı kabul edilirse, ki münhasaran maddelerin lâfızından hareketle bu sonuca varmak kabildir. Anayasamızın menetmediği bir şeyi cezalandırma sonucunu doğuracaktır ki bu takdirde sözü geçen maddeler Anayasaya aykırı olacaklardır.»

Sayın Raportör, maddelerin vuzuhtan uzak olduğunu da teyid etmemiştir. «141/1 ve 142/2 maddelerle konulan hükümler neyi yasaklamaktadır: Hangi fiil ve hareketleri suç saymaktadır?»

Gerçek şudur ki mücerret metinlerden hareketle kesin bir sonuca ulaşmak pek güçtür. Kullanılan sözler, genel sözlerden ibaretir. İptal dâvasına konu teşkil eden maddeleri koyan kanun koyucu da aynı kanaattedir. Son tâdil kanununda gerekçesinde, aşağı yukarı benzer hükümler ihtiva eden bir önceki metne atfen şöyle deniliyor:

Osman Bölükbaşı ve Hasan Dincer «Geçmişe mazi derler...»

(Kanunun ihtiva ettiği hükümler ve mevcut tâbirler mânâ ve muhtevalarını tâyin bakımından kolaylık temin edecek şekilde değildir.

Maddelerde istimal edilen bazı tâbirlerin muhtevalarını tâyin hususunda hâkimlerin müşkilât karşısında kaldıkları görülmüştür.

Adalet Komisyonu raporunda ise, gene önce ki metne atfen (141 ve 142 nci maddelerin ihtiva ettiği hükümler ve tâbirler yönünden vuzuhtan âri olduğu...) denilmektedir. Bütün bu sözleri son metin içi de söylemek mümkündür.

Özet olarak denilebilir ki 141/1 ve 142/1 nci maddelerin metinleri açık değildir. Metinden hareketle suç teşkil eden ve etmiyen fiil leri kesin bir şekilde ayırt etmek güçtür. Kanun hükmünü münhasıran lâfza dayanarak yorumlayan bir hâkimin tamamen sosyalist fiil ve hareketleri komünizm gibi maddelerin kapsamında mütalâa etmesi mümkündür.»

Sayın Raportör bu durumu itiraf ettiği halde, «Maddeler Anayasaya uygundur. Ve sosyalizmi açık seçik tanımlamaktan kaçınalım» hükmüne varabilmektedir!

Raportörün, Prof. Erman gibi mütalâasına başvurduğu ünlü cezacı Prof. Faruk Erem yardımlarını esirgemeydi, Ocakçioğlu ve Anayasa Mahkemesi böyle bir çık maza düşmekten belki kurtulacaklardı. Prof. Faruk Erem'in meseleyle ilgilenmekten kaçınışını, Ocakçioğlu raporunda şu sözlerle belirtmektedir: «Prof. Erem'e atfen, 141 ve 142 nci maddelerin görüşülmesi sırasında ileri sürülen sözler hakkında kendisinden tamamlayıcı veya teyid ve reddeder bir bilgi temin olunamamıştır.» Halbuki Prof. Erem, o tarihlerde şöyle diyordu:

«1 — Cebir unsuru konulmazsa, bütün siyasî teşekkülleri yok etmek mümkündür.

2 — Cebir saiki, kanunda yer almazsa, demokrasi yıkılır, ferdin hürriyeti çiğnenir ve 141. maddede girmeyecek sosyal bir fikir tahayyül etmek de mümkün olmaz.

3 — Cebir saiki unsur sayılmazsa bilhassa şu iki şey tehlikeye girer: Matbuat hürriyeti ve kürsü hürriyeti.»

Prof. Erem'in bu mütalâasına dayanmaktadır ki, azılı antikömünist Bölükbaşı dahi, Meclis müzakerelelerinde, Menderes'in «Komünizme karşı mücadeleyi kolaylaştırarak hükmü ihtiva eden bir tasarımı müzakere etmekteyiz... Biz büyük bir tehlikeye bitişik yaşayan bir memleketiz ve millî bekamızı teminat altına almak mecburiyeti karşısında» demagojisine şu sözlerle karşı çıkmıştır: «Burada bir arkadaşımız sosyalist partilerin de yasak edilmesi talebinde bulundu...»

Bugün medenî dünyada sosyalizme giden bir çok memleketler vardır. Sosyalizmin bu kadar alıp yürüdüğü bir devirde... eğer cebir unsuru ortadan kaldıracak olursak, Prof. F. Erem'in dediği gibi, bu maddenin şumulüne girmeyen hiç bir fikir hareketi, cereyanı düşünülemez.» Bu sebeplerdir ki, Prof. Faruk Erem gibi ünlü ceza cıların, Türk demokrasininin geleceği ile ilgili önemli bir konuda susmaya hakları yoktur. Anayasa Mahkemesine ışık tutmak zorundadırlar. Anayasa Mahkemesi de, aceleci 141 ve 142. madde kararının gerekçesinde hiç değilse, işlenen hâfâyı telâfi zorundadır. Karar gerekçesi, komünizm ile sosyalizmin açık seçik tanımlanmasını mutlakla yapmalıdır. Prof. Erem'in mütalâasının ışığı altında, sosyalizmi komünizmden ayırmak hiç de güç değildir. Anayasamızın yasakladığı proleterya ihtilâli ve diktatörlüğüdür. Yüksek Mahkeme, 141 ve 142. maddeleri bu açıdan vuzuha kavuşturacak şekilde yorumladığı takdirde ancak, Anayasaya sahip çıkmış olacaktır.

CHP Meclisi

Sağın liderliğine oynayarak beklenmedik bir yeniliğe uğrayan Prof. Turhan Feyzioğlu, çırpındıkça daha fazla batmaktadır. Feyzioğlu ve Paksüt, gazetelerin de yazdığı üzere, Parti Meclisi tartışmalarını âdetâ «medrese kavgası»na çevirme yolunda çaba göstermişlerdir. Lider durumundaki bir profesörün kişisel hazımsızlıklarla kendisini bu seviyeye düşürecek ölçüde siyasî körlük hastalığına yakalandığına inanmak çok güç olduğu için, bu davranışlar, bir takım gizli kuvvetlerin etkisini akla getirmektedir.

Parti Meclisi tartışmalarında hırcın profesörün baş hedefi YÖN olmuştur. İşin ilgi çekici yanı, bazı TIP çevrelerinin kompradorlarla ağız birliği halinde YÖN için ileri sürdükleri iddiaları, Feyzioğlu'nun da aynen tekrarlamasıdır. Seyiveli profesör, Malatya kongresi kulislerinin dedikodu malzemesini ve TIP'li bazı gençlerin çıkardıkları bir dergiyi «İşte vesikalar» diye, YÖN'ü suçlamak için kullanmıştır. Bazı çok vehimli TIP çevreleri ile Feyzioğlu'nun aynı paralele düşmesi ve TIP kaynaklarından gelen bir takım ciddi-yetten uzak iddiaları CHP'nin sağ kanat liderlerinin müthiş deliller diye kullanması ve Amerikalıların çok sempatik buldukları bir gazetenin aynı iddiaları tekrarlaması, üzerinde ibretle durulacak bir olaydır.

Feyzioğlu, ortanın solu ekibini, bir Mc Carthy taassubu ile, ortanın solunu aşmakla suçladı. Ne var ki Kim, Ulus, YÖN ve ortanın solu ekibine çatmakla itibar sağlayacağını uman Feyzioğlu, partinin ağır toplarından birinin salvo ateşiyle hurdahaş oldu. İsmet Paşanın yüzde yüz paylaştığı hissedilen konuşmasıyla Prof. Nihat Erim, sosyalizmi en büyük günah gösteren Feyzioğluna karşı sosyalizmi savundu! Erim, İsmet Paşanın «CHP sosyalist olmayacaktır.» şeklindeki Kurultay nutkunu eleştirdi ve CHP ve sosyalizm yolunu kapamanın doğru olmayacağını belirtti. Bu sözler, gelecek Kurultayda CHP nin sola biraz daha fazla açılmaya niyetli olduğu şeklinde yorumlandı. İnönü'ye çok yakın bulunan ve şimdiye kadar ortada durmuş olan Prof. Erim'in bütün ağırlığını Ecevit ekibinden ve sosyalizmden yana koyması, Feyzioğlu ile muavinleri Paksüt ve Kırca için tam bir hezimet teşkil etti. Çarşamba günü konuşan Coşkun Kırca, ekibi günlerdir Ecevitçilere karşı «sosyalizmi savunuyorlar» diye haksız yere kıyameti kopardığı halde, açıkça sosyalizmi savunan Erim'e pek bir şey diyemedi. O da ustası Feyzioğlu gibi TIP'li bir derginin iddia ve söylentilerine dayanarak YÖN'e saldırdı. Anlaşılan YÖN, CIA ve kompradorlardan başlayarak CHP sağcılarının ve «Statükocu sosyalistler»in elbirliği ile yıkmaya çalıştıkları güçlü bir hedefti. Kırca, bu konuda, YÖN'ün tutumunun Parti Meclisi tebliğinde takbih edilmesini isteyecek kadar «çoşkun» idi! Ne var ki bu şaşkın çırpınışlar, Feyzioğlu hizbinin iyice batmasından başka sonuç vermedi. Hatta ilkbaharda olağanüstü bir Kurultay toplayarak Feyzioğlu hizbi ile kesin bir hesaplaşmaya gidilmesi görüşü güç kazanmaya başladı. Feyzioğlu ile eskiden işbirliği yapmış olan CHP Genel Sekreter Yardımcısı Dr. İbrahim Öktem, bu konuda bir gazeteciye şunları söyledi: «Bunun sürgüt böyle devam etmeyeceği bilinmelidir. Bu mücadeleden taraflardan biri galip,

NOBEL ÖDÜLÜNÜN YENİ YIL MESAJI

Amerikalı Prof. Linus Pauling, dünyada iki kez Nobel Ödülü alan tek kişidir. Prof. Pauling, 1954'te kimya ve 1962'de barış ödülünü kazanmıştır. Hayatın esrarını çözme yolunda giriştiği önemli araştırmalarıyla tanınan profesör, 1967 yılının eşliğinde dünyanın karşılaştığı temel sorunları açıklamaktadır.

Önce silâhlanmadan konuşmalıyım. «Askerî ihtiyaçları» adını verdikleri işler için hükümetler her yıl 150 milyar dolar harcıyorlar. Bu muazzam rakam, Üçüncü Dünya toplam gelirinin yarısına eşittir...

Rakamlar, yaşadığımız dramın esasını özetlemektedir. Şimdi bu silâhlanma nedir görelim.

Önce nükleer bombalardan söz edelim. Biliyorsunuz ki, strateji üstadlarımız «temiz bomba», «kirli bomba» diye bir ayırım yapmayı pek seviyorlar. Temizler, ABD, Rusya, İngiltere, Fransa ve şimdi Çin'in denediği bombalardır. Diyorlar ki, bunlar tehlikesizdir. Ancak ikinciler pis bombalardır ki atmosferi bulandırmaktadır. Dünya kamu oyuna anlatmalıyız ki, bunu söyleyenler halkları aldatmaktadır. Bütün uzmanların hepsinin bildiği gerçek şudur: Bombaların patlatılması sırasında Strontium 90, Cesium 137 ve İyod 131 gibi maddeler teşekkül etmektedir. Bu maddeler kemik kanseri, lösemi ve ciddi genetik dönüşümler (mutasyon) yapmaktadır. Ayrıca kömürün radyoaktif izotopu olan Karbon 14 vardır ki birkaç yüzyıl radyoaktif kalmaktadır! Temiz denen bombalarda, pis denen bombalardan 14 kat fazla Karbon 14 hâsıl olmaktadır. Çin, Sovyetler ve ABD denemelere devam ederlerse, genetik hastalıklara yakalanmış 10 milyon çocuk ile kemik kanseri, lösemi ve öteki hastalıkların tehdidi altında 10 milyon kişi olacaktır.

NÜKLEER KAÇAKÇILIK

En küçük ülkeler bile nükleer yarışa katılma hevesindedir. Bomba imali için gerekli nükleer malzemeyi sağlayabilmektedirler. Nükleer madde pazarında, dünya çapında bir kaçakçılık yürümektedir. Geçenlerde kimyevî madde imal eden bir firmadan katalog aldım. Gramı 140 dolara Plutonium teklif ediyordu. Plutonium'un normal maliyeti 14 dolardır. En küçük atom bombasını yapmak için 4 kilo Plutonium gereklidir. Tabii ki buna yüz kat fazla öteki masrafları, nükleer teçhizatı, fabrikalama malzemesini, teknik personeli eklemek gerekir. Bunları ancak zengin milletler sağlayabilir. Ama her isteyen devlet, çeşitli firmalardan birkaç gram toplayarak 4 kilo Plutonium satın alabilir. Kaçakçılar, bu yola başvurmaktadır. Geçenlerde bir firma, katalog üzerine sattığı 100 kiloyu Plutonium'un nereye gittiğini bilmediğini açıklamıştır. Bununla 20 atom bombası imal edilebilir!

BİYOLOJİK VE ŞİMİK SİLÂHLAR

Benim memleketim, Vietnam'da biyolojik ve şimik silâhlar kullanılmaktadır. Bu konuda da kamu oyu aldatılmaktadır: Deniliyor ki, bu gazlar zehirli değildir. Geçici bir felç ve basit bir kusma yaparlar. Aslında gaz, çocuklar, hastalar ve ihtiyarlar üzerinde korkunç biyolojik etkiler doğurmaktadır. Hâlen gaz kullanılması yüzünden ölen sivil

Prof. Linus Pauling

Vietnamlılar vardır. Moleküler biyolojide ihtisaslaşmış iki Amerikalı profesör (John Eddsel ve Mailey Misselson), ABD'nin en büyük bilim adamlarının imzaladığı bir dilekçede bunu ispatlamışlardır.

Bugün özellikle nükleer savaştan korkmaktaysak da, yarının harp biçimi olmaya namzet gözüken biyolojik ve şimik savaş unutmaya hakkımız yok. En tehlikeli gaz, fluoro-fostaf'tır. Felce yol açan bu gaz çok ucuzdur. ABD büyük fluoro-fosfat stokları yapmıştır ve bu yolda yalnız değildir. Daha kudretli gazlar imal için araştırmalara yüzbinlerce dolar harcanmaktadır. Botülinik zehirler, sarı humma virüsü ve çeşitleri bunlar arasındadır. Antraks salgınlarını yayan biyolojik silâhlar da mevcuttur. Hiç bir korunma tedbiri olmayan yeni keşiflere gidilmesi de mümkündür. Bir mikrop savaşında, saldırgan ülkenin nüfusu aşlanarak, salgından korunabilir, saldırıya uğrayan ülkede ise bütün nüfus yok edilebilir. Henüz bu noktaya varmadık. Ama Vietnam'da gaz kullanılması tehlike çanlarını çalmaktadır.

Vietnam Savaşı kurbanlarının büyük kısmı, savaşçı değildir, sivil insanlardır. Kimyevî maddelerle pirinç mahsulü yok edilince, gaz kullanılıncaya, siviller, kadınlar, çocuklar, hastalar ve ihtiyarlar açlıktan ya da zehirlenmeden ölmektedirler.

AZGELİŞMİŞLİK VE MOLEKÜLER BİYOLOJİ

Yalnız silâhlanmaya, nükleer patlamalara, biyolojik ve şimik silâhlar kullanmaya veya depolamaya karşı mücadele yeterli değildir. Azgelişmişliğin temel nedenlerine de hücum edilmelidir.

Asil mesele, dünyamızı ne yapmak istediğimizi bilmektir. İnsanın geleceğinin dünya üzerinde olduğuna inanıyorum. Öteki yıldızlara göç etmek için henüz çok erkendir. Bu bakımdan uzay araştırmalarına harcanan muazzam yatırımları aşırı ve

haksız bulmaktayım. Araştırmalar, acele edilmeden, sabırla, çok uzun süreli bir program çerçevesinde yapılmalıdır. Bu gün uzaya yatırılan paraların yarısı öteki yıldızların varlığına omuz silkecek kadar bu dünyada çok kötü yaşayan insanlara hizmet etmelidir. Kanımca en verimli ve ez teşvik edici araştırmalar, moleküler biyoloji alanında olanlardır. Bu bilim gelişmektedir. Şimdiden tıpta, muazzam bir uygulama programına girişilebilir. Fransada Monod, Jacop ve Lwoff'un, İngilterede Cricik ve Watson'un, ABD'de Perutz ve Kendrew'un buluşları, insanlık için kesin bir değere sahiptir. Yakın bir gelecekte insanlara zihni plânda bile yardım edebileceğiz. Yalnız zihnin entellektüel verimini arttırmakla kalmayarak, modern toplumun doğurduğu zihin hastalıklarının bile iyileştirilmesi mümkün olabilecektir.

Amerikan nüfusunun yüzde 10'u hayatının bir kısmını psikiyatri hastahanelerinde geçirmektedir. Hastahane yataklarının yüzde 50'sini zihinden hasta olanlar doldurmaktadır. Gelecek yıllarda en yaygın zihin hastalığı olan skizofreniyi yene-memiz mümkündür. Son on yılını, zihin hastalıklarının tedavisi için moleküller biyolojinin getirdiği imkânları araştırmakla geçirdim. Ford Vakfı bana 450 bin dolar kredi vermişti. Para maalesef tükendi. Fakat optimal miktarda tabii maddeler sağlayarak beyinin çalışmasının iyileştirilebileceği, araştırmalar yoluyla insanın insan üzerinde kudret sahibi olabileceği anlaşılıncaya, önce kamu oyu, sonra hükümetler, kaynakların nasıl kullanılmasını gerektiğini ve bazı harcamaların yararlı olup olmadığını muhtemelen düşüneceklerdir.

Denilebilir ki, bazı kişiler, araştırmalarımızın sonuçlarını kötü maksatlarla kullanabilirler. Bu, bilimin kötü amaçlarla kullanılması sorunudur. Bu plânda, kendi hesabıma, iyimserim. Oppenheimer'in talebine rağmen, atom silâhlarının hazırlanmasına hiç bir zaman katılmadım. Fakat savaş sırasında, füze yakıtları üzerinde araştırma yaptım. Bu, bana vicdan huzursuzluğu veren bir sorumluluktur. Bugün terör dengesi gerçekleştirildiği için, yaptığımı pişman değilim. Hâl.. mevcut büyük silâh stoku, savaşı durdurmak gerektiğini ispatlamaktadır. Savaş anlamını titirmiştir. Dünya savaşı, ölüm demektir. kolektif bir intihar demektir.

(Amerikalı ünlü profesör, Johnson hakkında ise şunları söylemektedir:)

Johnson, gerçek bir diktatör olmuştur. İşine geldiği zaman yalan söylemektedir. Pek yakında, her kes bu yalanların farkına varacaktır. Johnson, hattâ mütefiklerine karşı bile, tezviraata, ezmete, baskıya ve hileye başvurmuştur. Politik grupları idare etmekteki büyük maharetine rağmen, her çevrede hayal kırıklığı yaratmaya başlamıştır.

diğeri mağlûp çıkacaktır. Şahsî inancım: Partinin geleceği, bu mücadeleyi bizim kazanmamıza bağlıdır. Kazanacağız da. Onlar

öküz altında buzağı aramaya devam etsinler. Kendileri bilirler.» Öktem sözlerini «Paşa da aynı düşüncede olmalı» diye bitirdi.

Öyle anlaşılıyor ki, tezviraatçılığa son vermediği takdirde, Feyzioğlu hizbi, Gülekçilerin akıbetine uğrayacaktır.

Başbakan Demirel ve Kossig'in

Türk - Sovyet Bildirisi

Türk-Sovyet bildirisi, beklediği üzere bir sürü tatlı, fakat yuvarlak sözlerle dolu olarak yayımlandı. Avrupa ve Orta Doğu meseleleri, en yuvarlak sözlerle geçiştirildi. Türk Hükümeti Kıbrıs meselesinde Sovyetlerin eski tutumlarını teyidine karşılık, Vietnam'da ölçülü bir taviz vermiş benzemektedir. Cenevre Anlaşmasına atf ve Vietnam halinin kendi kaderini serbestçe tayin hakkı, bunu göstermektedir. Yalnız bunlar, herkesin kendine göre yorumladığı çok genel ilkeler oldukları için, fiiliyatta fazla anlam taşımamaktadır. Birleşmiş Milletlerin «Devletlerin işlerine müdahaleden kaçınma» kararına atf da aynı niteliktedir.

Tebliğin ilgi çekici bir yanı, ekonomik işbirliğinin hayli hafif geçiştirilmesidir. Birbuçuk yıldır hazırlanmayan projelerin bir an önce bitirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yalnız, Türkiye'nin «tabii kaynaklarının, ticarî ve ekonomik ilişkileri geliştirmek için iyi imkânlar hazırlandığı» ifadesi dikkat çekmektedir.

Kossig'in İstanbul'da yemekte yaptığı konuşma, ekonomik işbirliği konusunda ümit verici gözükmemektedir. Kossig'in, memleketler arasında ekonomik yardım ve ekonomik işbirliği, ancak aralarında siyasî bir anlayış birliği hüküm sürdüğü takdirde mümkün olur... Hükümet adamlarınızla ekonomik işbirliği imkânlarını aradık ve bir kaç tesis için anlaşık» demiştir.

Hayale yer yok!

(Le Monde gazetesinin Başbakan Kossig'in Türkiye'yi ziyareti ile ilgili yorumu)

Kossig'in Türkiye'yi resmen ziyareti, bazı bakımlardan «tarihi bir olay» sayılabilir. Zira bir Sovyet Başbakanı ilk kez Türkiye'de bulunmaktadır. Lenin ve Atatürk zamanında kısa süreli büyük dostluk döneminden sonra, İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Harbin uzun gecesi gelmiştir.

Türklerin Mihver devletleri karşısında pasif kaldıklarını ileri sürerek, Stalin, Sovyetler Birliğine bir üs verilerek Boğazların ortak savunulması, Karş ve Ardahan'ın geri alınması talebinde bulunmuştur. Bu talep Türkleri öfkelenmiş ve onları önce Amerikan kampına ve daha sonra 1951'den itibaren NATO'ya katılmaya sevk etmiştir.

Bu durumda, iki ülke arasındaki ilişkiler devamlı gergin kalmıştır. Ankara, ekseriya Washington'a karşı aşırı sayılan bir sadakat göstermiştir. Pentagon, Türk toprakları üzerinde önemli bir radar şebekesi kurmuştur. Casusluk uçurları için Türk topraklarını hareket noktası olarak kullanmıştır. Bu uçurların en ünlüsü CIA ajanı Powers'in

U-2 uçağı olayıdır. 1962 yılı sonunda, Küba buhranına kadar, Türkiye'deki Amerikan üslerinde Jüpiter füzeleri bulunmaktaydı. Hâlâ bugün, Amerikan kuvvetleri, Türk Ordusunun sinesinde ve yanlarında önemli bir yer işgal etmektedir.

Bununla beraber, askerî stratejide vuku bulan köklü değişiklik, milletlerarası ilişkilerde genel yumuşama ve ikinci derecede Kıbrıs buhranı, iyi sonuçluk kavramlarının yeniden rağbet kazanmasına yol açmıştır. Öte yandan Stalin'in halefleri, toprak ihlak taleplerini tamamen terketmişlerdir. 1960 askerî ihtilâlinde beri, Atatürk'ün mirasçıları da, daha dengeli bir dış politikaya dönme eğilimi göstermişlerdir.

İki yıl önce, o zamanki Başbakan İnönü, Dışişleri Bakanını Moskova'ya göndermiştir. Ziyaret başarılı olmuştur: Ankara'nın müttefiki Amerika'ya karşı bir ölçüde bağımsız tutum takınmasına mukabil, Sovyetler de Kıbrıs'taki Türk azınlığının millî haklarını tanımışlardır. Hatta Rusya, Adanın bağımsızlığını savunarak, İnönü'nün isteklerini ziyadesizle yerine getirmiştir. Bağımsızlığın, ihlak peşindeki Yunanlıların emellerine ters düştüğü açıktır.

Süleyman Demirel ve muhafazakâr ekibinin iş basına gelmesi ile iki ülke arasındaki ilişkilerde hafif bir soğuma görülmüştür. Amerika'nın sadık dostu olan Türk Başbakanı, bir yandan politik tercihlerini, öte yandan Amerika alevhaları duygular beslediğini belli eden kamu oyunu göz önünde tutmak zorundadır. İki hükümetin her konuda ayrı görüşlere sahip olduğu bir anda, Kossig'in zivaretini başka türlü izaha imkân yoktur. Vietnam ve Avrupa Güvenliği meselelerinde temel görüş ayrılıkları mevcuttur. Ekonomik ve kültürel planda, İnönü Hükümeti zamanında açılan ufuklar, yeniden kapanmışa benzemektedir.

Moskova'da yorumcular, Atatürk ve Lenin zamanında iki cumhuriyetin kurucularının başlattıkları «barış içinde bir arada yaşama» temeli üzerinde ilişkilerin geliştirilebileceği tahmininde bulunmaktadırlar. Ankara'da açıkça düşman bir basına rağmen, yetkililer, Kossig'in nazik şekilde ağırlanmışlardır. Ama her şey, müzakerelerin sonucu konusunda iki tarafın da havale kapılmadığını göstermektedir.

STRATEJİ

TARTISMALARI

Strateji tartışmalarına aylarca katılmayı reddeden TIP merkez takımının önplanda kisilerinden Sayın Prof. Sadun Aren'in nihayet «Antimperialist mücadele ve sosyalizm» başlıklı bir yazısını okuduk.

Ne var ki, yazıyı okuyunca sosyalist literatürde kesin anlamı olan deyimlerin dahi çok farklı anlamda kullanıldığını gördük. Meselâ millî demokratik devrim, her şeyden önce tam bağımsızlık ve tam demokratik özgürlük demektir. Buna rağmen Sayın Aren «Türkiye, millî demokratik devrim denen safhayı geniş ölçüde tamamlamıştır» diyebilmektedir. O hâlde, neden İkinci Kurtuluş Savaşı? Neden «yarı sömürge duruma düştük» şikâyetleri? Neden «Amerikan işgali» feryatları? Eğer yarı sömürge durumunda isek ve İkinci Kurtuluş Savaşı gerekli ise, millî demokratik devrimin sonunda değil başındayız demektir. Sosyalist literatürde kesin anlamı olan deyimleri doğru kullanmazsak, verimli tartışma yapılamayacağı aşikârdır.

Öte yandan, tartışma, ara tabakaların millî demokratik devrimdeki rolü etrafında döndüğü, «millî burjuvazi»ye tâli bir önem tanındığı hâlde, Prof. Aren, yazısında ara tabakaları yok saymaktadır.

İşçi sınıfının durumunu da, Prof. Aren, yalnız sayı açısından değerlendirmektedir. Sayıdan daha önemli olan devrimci gelenek, devrimci tecrübe ve bilinçlenme seviyesidir. Bunlar hesaba katılmadan doğru bir teşhise varılamaz.

Bir strateji çizerken, en önemli mesele, toplumdaki kuvvet ilişkilerinin doğru değerlendirilmesidir. Güney Amerika ülkeleri 150 yıldır sivasî bakımdan bağımsızdır, sanayileşme seviyesi ve işçi sayısı bu ülkelerde Türkiye'dekinden çok yüksektir. Devrimci partiler ve devrimci sendikalar elli yıldan beri mevcuttur. Buna rağmen, Güney Amerika ülkeleri, emperyalizmin pençesi altında hâlen kıpırdıyamamak tadır. Ve bu ülkelerde, en çok partiler dahi, sosyalizmi değil, millî demokratik devrimi gerçekleştirmekle meşguldürler. Bütün millî yetici güçleri toplamaya çalışmaktadırlar. Zira stratejilerini boşlukta değil, toplumdaki kuvvet ilişkilerinin somut değerlendirilmesinden hareket ederek çizmekte dirler. Ancak bu taktik strateji tartışmaları bir ciddiyet kazanacak ve vararlı olacaktır.

Konuyu, gelecek sayılarımızda çok daha geniş şekilde inceleyeceğiz.

Savunma Stratejisi Halk Ordusu:

Bütçe Karma Komisyonunda Millî Savunma Bütçesi görüşülürken Orhan Kabibay, ortaya ilginç bir görüş attı. Kabibay, «elde azarî miktarda nükleer güç bulundurulması ve gerilla savaşlarına göre hazırlanması gerektiğini» ileri sürdü.

Batı Almanya gibi büyük ülkelerin dahi nükleer silâhlara sahip olmaktan vazgeçtiği bir dönemde, bu çok pahalı silâhlara yönelmenin isabeti tartışılabilir. Ama ufak devletlerin, yüküklere karşı en etkili savunmasının halk savaşları olduğunu muhakkaktır. Kabibay, «Halk savaşı» tezini şöyle ifade etti: «İttifaklar hic bir zaman ebedî değildir. Türkiye tecavüze uğrarsa, NATO bunu lokal tecavüz sayıyor ve otomatik olarak yardıma gelmiyor. Batı Berlin tecavüze uğrarsa, biz, bunu bize yapmış tecavüz savıyoruz. NATO'da böyle bir durum vardır ve biz bu görüşü kabul etmiyoruz.

Gayri nizamî harp stratejisi, silâhlı kuvvetler bünyesine geniş şekilde aktarılmalıdır. Bu, zayıf tarafa avantaj sağlayan bir harp metodudur. Bütün Vietnam'da 1.5 milyon müttefike 250 bin Vietcong karşı durabilmektedir. Türkiye sathında örgütlenecek bir gayri nizamî savas düzeni, Türkiye'ye tecavüzü, isterse en büyük kuvvetten gel-

sin, göze almayacaktır». Suphi Karaman da, bir savaş hâlinde Amerikan yardımının 90 gün sonra geleceğini hatırlatarak, gerilla eğitimine önem verilmesini istemiştir. Yetkililerin şimdilik yadırgayacaklarını tahmin ettiğimiz gerilla davası na hazırlığın, çağımızda küçük devletler için millî bir stratejinin ana unsurunu teşkil ettiğinde şüphe yoktur.

Söz alan hatiplerden CHP Aydın Milletvekili Kemal Yılmaz da, Ordunun halkçı geleneğini zedeleyen davranışlar üzerinde durdu: «Türk Ordusunun halkçı geleneği devam ettirilmelidir. Şimdiye kadar tarih boyunca, toplumun her katından seçkin yurt çocukları subay, yüksek kumandan olma imkânını bulmuşlardır. Son yıllarda askerî ortaokulların kapatılmaya başlanması endişe ile karşılanacak bir davranıştır. Bunun anlamı, ortaokul öğrenimi yapma imkânı bulamayan köy çocuklarının subay olamayacağıdır. Askerî liselerin de sayıları azaltılmaya başlanmıştır. Bu da üzücüdür. Lise öğrenimi nimetinden yoksun çocuklarımızı askerî liselelimizin kapısını kapatmak, Ordunun halkçı geleneğine aykırıdır».

Bu yeni fikir karşısında Millî Savunma yetkilileri, klâsik görüşleri tekrarlamakla yetindiler. Bu görüşler arasında ilgi çeken, bir millî harp sanayii kurulması yolunda 543 milyon lira porteli bir program hazırlandığının açıklanmasıdır. İlk dilim olarak bütçe 117.5 milyon lira konmuştur.

Türkiye'nin NATO'ya istihak giderleri de 1967 yılında 23 milyon lira olacaktır.

Kooperatifçilik

Altıncı Türk Kooperatifçilik Kongresi, geçen haftanın sonunda yapıldı ve ilgi çekici tartışmalara yol açtı. Kongreye «Gelmekte olan ülkelerde tarım kooperatifleri» konusunda bir tebliğ okuyan Miss Margaret Digby'nin konuşması sert tepkilere yol açtı. Bu tebliğ üzerinde konuşan Yüksek Denetleme Kurulu uzmanı Hilmi Özgen, Manchester liberalizminin «adık bir takıncı olan Miss Digby'nin azgelismis toplumların meselelerine inemediğini, İngiliz sömürgelerinde gördüklerini burada anlattığını belirterek şöyle dedi:

«Bu kongrenin havası, bana İnesco'nun Gergedan pivesini hatırlattı. İleri bir toplumda ortaya çıkan (gergedan)ları inceleyen klâsik görüşlü bilimciler, bu gergedanların hangi sebeplerden ötürü ürediklerini bir yana bırakarak Asya tipi mi, Afrika tipi mi, tek boynuzlu mu, çift boynuzlu mu diye uzun tartışmalara vakit geçirirler. Burada da Türkiye'nin sorunlarını unutup, Miss Digby'nin Hindistan ve Güney Afrika denemeleri hakkındaki tutarsız ve çelişik sözleriyle vakit öldürüyoruz. Tebliğin sahibi, sosyalist memleketlerdeki kolektif üretim denemelerine hic değinmiyerek komünist ülkelerde produktivite düşüktür demekle yetiniver. Hatâ İsrail'deki faaliyetlere bile temas etmeyiz zararlı görüyor. Ülkemiz için uvusturucu öğütler veriyor, azgelismis ülkelerde kalkınma için büyük bir arzu ve gayret örüldüğünü, tarımın bir yana itildiğini, halbuki yatırımların asıl tarım alanlarına yöneltilmesi gerektiğini ileri sürüyor. Miss Digby, yurdumuza eğer özel bir görevle gelmemiş lere ve inançlarında samimiysen kendilerine hatırlatalım ki, bu tavsiyele bir emperyalizm oyunudur. Türk kooperatifçiliği, otuz yıldır hangi çeşit kooperatifin yurdumuza faydalı olacağını tartışmakla vakit geçiriyoruz. Üzülerek görüyoruz ki, kongrenin tertipçileri, dokuz dâvetli konuşucu arasında toplumcu görüşü savunacak bir sözcünün yer almasını bile sâkınca görmüşler. Türk kooperatifçiliği böyle canlandırılmaz».

İkinci günkü çalışmalarda DPT uzmanı Leyla Sayar'a Hilmi Özgen'in köy kalkınması konusunu inceleyen niçin Köy Enstitüleri meselesine değinmediğini sorması, Yassıada hükümlülerinden Necmettin Önder'i öfkelenirdi. Önder, Özgen'in susturulmasını istedi! Önder'e göre, Hilmi Özgen, kongreye tehlikeli fikirlerini telkin için politika yapıyordu, Başkan, bu gibi konuşmalara izin vermemeliydi...

Fakir memleketin parasıyla dışardan getirilen uzmanların kapitalizm övgüleriyle, kongre olumlu bir sonuç alınmadan tamamlandı.

Fanta gazozu

Yerli ufak gazoz imalatçıları da, Coca-Cola'nın Fanta gazozuna müsaade edilmesi hâlinde başlarına gelecek tehlikeyi görmüşler ve harekete geçmişlerdir. Gazozcu esnafı adına Başkan Salih Şentürk şunları söylemektedir: «Fanta adıyla Amerikan patentli yabancı gazoz imali için bir firmaya müsaade verilmesi, küçük gazozcu esnafı ile sanatkârının mahvına sebep teşkil etmektedir...»

Büyük firmaların tesir ve taziyi altında çok müşkül şartlarda yaşamaya çalışan esnafımız, bugün ölüm kalım mücadelesi için, hiç bir millî menfaat gâyesi mütalâa edilemeyen, aksine yalnız patent primi için dahi büyük döviz israfına meydan verecek olan Fanta gazoz imalatı, ancak büyük firmaya daha büyük kazançlar sağlayacak, binnetice memleketimizde bu işle meşgul esnafın terki ticaretine müncer olacaktır...

Plânlı kalkınma hamlesi içinde bulunan memleketimizde esasen meyvalı gazoz imali teşebbüslerinin döviz kaybına sebebiyet verieceği aşikârdır. Bunun yanında, büyük kârlar peşinde koşan Fanta temsilcileri, rakipsiz kalmak için her türlü kombinezonlarla gazozcu esnafımızı imha gâye ve gayretindedirler...

Piyasada mebzul meşrubat çeşitleri mevcut iken, Amerikan Fanta gazozuna müsaade talebi, münhasıran maksatlı görülmektedir.

Fanta gazoz imaline kesin müsaade verildiği takdirde, tatili faaliyet edecek olan yalnız İstanbul'da yardım gören bu yeni firmalara devri ve bu sahada çalışan iki bini mütevaciz vatandaş kitlesine iş bulundurulması hususunun da gözönünde bulundurulması gerekmektedir.

Devletimizin yıllık bütçesinin yarısına yakın bir miktarda senelik reklâm masrafı yapan dev Amerikan Fanta firmaları ve patentleri karşısında küçük esnafımızın hayatîyet kaderi ilgililerin takdirine vâbestedir.

Mevzuatımızın nazarı itibare alınarak İktisadî Kurulda görüşülmesi muhtemel Fanta gazoz imalatı konusunda esnafımızın akıbetini tayin edecek olan hükümetimizin lehde adil kararlarına muntazır bulunmaktayız».

Öğretmenlere baskı

Mahmut Makal'dan sonra sıra, Türkiye Öğretmenler Sendikası Genel Başkanı Fakir Baykurt'a geldi. Baykurt, müfettişlik görevinden alınarak Kültür Müsteşarlığı, emrine verildi. Bunu Ankara dışında bir yere tayinin izlemesi, kimseyi şaşırtmıyacaktı.

Son günlerin «Vur abalya»sı haline gelen öğretmenlere yapılan baskıya son bir çarek: Ankara Valisi Ertuğrul Sücr, bir müdür olan dört lise öğretmenin i n e i çekirdi!

Yine Barış Gönüllüleri

Barış gönüllüleri meselesinin, kamu oyunun bu konudaki hassasiyeti yüzünden hayli mübalağa edildiği muhakkaktır. Her barış gönüllüsünü bir misyoner ya da CIA ajanı saymak, her halde gerçeğe uygun değildir. Ama Millî Güvenlik Kurulu raporlarının da gösterdiği gibi, bir kısım barış gönüllülerinin şüpheli faaliyetlerde buldukları muhakkaktır. Bu bakımdan Barış Gönüllüleri Müdürü Donovan Mc Clure'un ileri sürülen iddiaları yalanlamak üzere yaptığı basın toplantısı pek tatmin-kâr olmadı.

Bu konuda ileri sürülen en ciddi iddia, Barış Gönüllülerinin Doğuda gösterdikleri tehlikeli faaliyetlerdir. Mc Clure, bu önemli soruyu şöyle geçiştirmektedir: «Gönüllüleri gönderdiğimiz yerlerde bir kötülük olabilir miş gibi bazı kimseler Barış Gönüllülerinin tayin edildikleri coğrafi bölgelerden bahsetmektedirler. Halbuki tayinler biz yapmıyoruz. Gönüllüler, Bakanlığın istediği yerlere gitmektedirler». Şeklen Bakanlığın tayininin, Doğu faaliyetlerini izaha yetmeyeceği aşikârdır.

Öte yandan Mc Clure, Dışişleri Bakanlığı sözcüsünün, «Köylerde ve sağlık işlerinde bundan böyle yeni Barış Gönüllüleri kullanılmayacaktır. Mevcutlar da mukaveleleri bitince gideceklerdir» tarzında biraz övünerek yaptığı açıklamayı küçümsemek için elinden gelen çabayı göstermiştir. Barış Gönüllüleri Türkiye Müdürü şöyle demektedir: «Türkiyeden ayrılmıyoruz, Türk Hükümeti bizden böyle bir şey istemiş değildir. Bilâkis, tam tersine, hükümet gelecek yıl için de Barış Gönüllüleri talep etmiştir».

Türkiyeden çıkarılacağımız dedikodusu, Barış Gönüllülerinin geçen yıl içindeki faaliyetlerini lekeleyen sayısız dedikodulardan biridir».

Köy ve sağlık işlerinden tedricen uzaklaştırılmayı da Mc Clure şöyle açıklamaktadır: «Bütün toplum kalkınması gayretimizi değerlendirmekte, Köy İşleri Bakanlığı ile beraber çalışmaktadır. Bu değerlendirmenin tamamlanmasına kadar yeni tayinler yapılmıyacaktır».

(Öte yandan), iş durumunun, gönüllülerin tam etkili olmalarına müsaade etmediğiniz yerlerde çalışmaya üzere gönüllü istenmesinden dolayı sayılarımız azalacaktır».

Türk Hükümetinin ise, çok başka nedenlerle, Millî Güvenlik Kurulunun ısrarlı uyarılarına rağmen, İngilizce öğretmenliği dışındaki alanları Barış Gönüllülerine kapamak istediği malumdur. Ama Mc Clure bunları bilmezlikten gelmekte ve gönüllülerin köylerdeki «başarısızlığını» şöyle yorumlamaktadır: «Toplum kalkınması, ister Birleşik Amerikada veya Güney Amerikada, ister Türkiyede olsun her yerde güç bir programdır. Neticeleri elle tutulmaz, gözle görülmesi zordur ve zaman alır. Fert olarak gönüllünün başarısı, daha ziyade yaşadığı köy tarafından kabul edilmesine bağlıdır, böylece bilgisi ve gördüğü eğitimle köylülerin kendi kendilerine yardım etmelerini sağlar. Bu kabul olunma ve karşılıklı itimat, gönüllü-

nün vazifesi ve orada bulunma sebepleri hakkında yapılan yanlış suçlamalar yüzünden çok zor bir hale getirilmiştir».

Mc Clure'un uzun açıklamasında haklı olabileceği belki bir iki ufak nokta vardır. Onları da belirterek bu bahsi bitirelim:

«Dünyada hiç bir barış gönüllüsünün herhangi bir çeşit diplomatik imtiyazı yoktur, böyle bir şeyi de hiç bir zaman istemiş değildir».

Trabzon büromuzu gerçekten kapattık. Ama bunun sebebi Doğudaki gönüllü sayısının azalmış olmasıdır. Bakanlıktan hiç kimse Trabzon bürosunun kapatılması için bize veya elçiliğe müracaat etmemiştir. Doğuda fazla sayıda gönüllü olduğu zamanlar, Trabzon bürosu bizim için idarî bir kolaylıktı, sayıları azalınca da jüzsüz masraf haline geldi».

Hukuk Fakültesinde düşündürücü bir seçim

Geçen hafta bildirdiğimiz «doçent müdahalesi» üzerine, baskıya karşı birleşen Ankara Hukuk Fakültesi öğrencileri dernek seçimlerinde üç eğilime ayrıldılar. Bir eğilim AP ve CKMP'ye, öteki eğilim TIP'e yakındı. Bir de büyük kısmını ortanın solundakilerin teşkil ettiği «Kemalist Cephe» adlı üçüncü eğilim vardı.

Şimdiye kadar dernek seçimlerinde ilericiler, aralarında iki eğilim mevcut olmakla beraber, 27 Mayıs etrafında AP'ye karşı genellikle birleşmekteydiler. Bu sefer, TIP eğilimli «Sosyal Uyanış» grubu, fakülte içinde güçlerini deneme gereğiyle hiç bir grupla birleşmeyip tek başına seçime katılacağını açıkladı.

İlk turda Kemalist Cephe 704, Başak Grubu (AP-CKMP) 494 ve Sosyal Uyanış grubu 230 oy aldı. Hiç bir grup gerekli yarıdan bir fazla çoğunluğu sağlayamadığı için ikinci turda akil almaz bir birleşme teşebbüsüne tanık olundu: Kemalist Cepheye karşı AP-CKMP eğilimli Başak Grubu ile TIP eğilimli Sosyal Uyanış Grubu birleşiyorlardı! Sabah, fakülte kapısına aynı kaleminden ve aynı kişinin elinden çıkmış iki vazi asılmıştı. Yazılardan birinde Başak Grubunun, ötekinde Sosyal Uyanış grubunun adaylarının desteklenmesi isteniyordu. Ayrıca AP-CKMP grubunun fakülte dışındaki öğrencileri getirmeye tahsis edilen arabaları, Sosyal Uyanış grubuna vermesi dikkati çekti. Ortanın soluna karşı, bu sağ-sol birleşmesine akıl erdiremeyen bazı öğrenciler, ne olup bittiğini Sosyal Uyanış grubu yetkililerine sordular. Yetkililer bu garip birleşmeyi saklamadıkları gibi, çok «sostifike» bir halkçılık teorisi ve diyalektiği ile tutumlarının doğruluğunu savundular.

Sağ-Sol ittifakının plânlayıcıları oylarını birleştirince, 724 oyla 704 oy alan Kemalist Cephe adayını, yeneceklerini umuyorlardı. Ne var ki, her iki grubun da taraftarları, bu ince diyalektiği ve halkçılık teorisini anlayamadılar. Bu yüzden ikinci turda gerek AP, gerekse TIP grubu oy kaybetti, AP li grubun oyu 494 ten 400'ün altına indi. TIP grubunun oyu 230 dan 150 civarına düştü. Kemalist Cephe oyu ise 704 ten 904 e yükseldi. Böylece, şimdiye kadar fakülte faaliyetlerinin dışında kalmış Cengiz Alter başkanlığa seçildi.

Yılbaşı eğlencesi

KOSİĞİN İLE AYBAR NELER KONUŞTULAR?

İnönü, sergileri geziyor...

M. Hasırşapkalı

Geçen haftanın Ankara'sı Kossigin'in ziyareti ve Ankara'da açılan sergilerle hareketli geçti hayli.

Bir kere Kossigin, TIP Genel Başkanı Aybar'a, üzerinde anlaşmaya varılan yedi projeden başka sekizinci bir projenin de gerçekleşmesi yönünde olumlu adımların atıldığını söyledi. Bu proje, yedi projenin dışında yeni bir yatırım projesiydi. Sonra Kossigin, Aybar'a Amerikalıların Vietnam'daki tecavüzkar durumlarını açtı. Aybar da «Vietnam konusunun bizi çok üzdüğünü» bildirdi. Hürriyet gibi bir iki gazetenin «Kossigin'le Aybar onbeş dakika konuştu» diye yazdıkları olayın içyüzü buydu. Kossigin Aybar'a «Ziyarettten memnun olduğumu» da belirtmişti.

İktidara yakın bazı gazetelerde, Kossigin'in ziyareti ile ilgili olarak çıkan resimlerde, daha çok Kossigin'le muhalefet lideri İnönü ve eşi, Genel Sekreter Ecevit ve Aybar yer alıyorlar, Demirel hiç gösterilmeyordu. İnönü, bunun neden böyle yapıldığını soran bir gazeteciye, «Tabii dedi, «komünistliği bize bırakıyorlar!»

Ankara, sergiler yönünden hayli hareketliydi. Gazeteler bu harekete gereği gibi yer vermediler. Sergileri, salt sergi olarak değerlendirme söz konusu değildi, bunlar politikacıların ziyaretleri ile politik bir anlam da kazandılar. Bunu İnönü kazandı. Sergi sergi dolaştı. Kim-senin gönlü kalmadı Allah bilir..

Halim Büyükbulut'un Mülkiyeliler Birliği Derneğinde açtığı karikatür sergisi geçen hafta kapandı. İnönü, buraya sekreteri Selami Erkut'la gitti. Dernekte, başkan Ayhan Açıklam İnönü'ye bilgi verdi.

Bir karikatür vardı. Bir adam, bir sürü adamın sırtına binmiş gidiyor. İnönü sordu:

- Kim bu?
- Politikacı pašam..

Solculuk bayrağın, tek başına taşıdığı iddiasında olan bir grubun sağcılarla birleşmesi, öğrenci derneği seçimlerinde ilk defa görülen düşündürücü bir olaydır.

TIP merkez takımının antiemperyalist mücadeleyi maalesef zayıflatan ve basında geniş ölçüde istismâr edilen bazı üzücü davranışlarını dahi taassupla savunan TIP li bazı gençlerin çıkardıkları bir dergi AP ile flört konusunu teorik plânda açıklamaya çalışmaktadır. TIP merkez takımının «Osmanlı tipi ceberrut devlet» teorisi ile AP ve DP yi «yörüngesine oturtmuş halk devrimi» şayan teorisinden sonra, bu gelişmeler ilgi çekicidir. Geniş küt'elerin, hâkim sınıfların ideolojik ve kültürel baskısı altında bulunduğu gerçeğini unutarak, hâkim sınıfların ideolojisini halka mâleden bu görüşe göre, «Halk

— Ha, öyle amma, bizden değil bu..

Odanın karşısında Mülkiye rozetini gören paşa 1859 rakamına takıldı..

— Bu, 1859 ne?

— Mülkiyenin kuruluş tarihi.

— Çok eski bir tarih. Benim gibi gençlerin aklını almıyacağı bir tarih bu..

İnönü, «Ben buraya ara sıra gelebilir miyim?» diye sordu.

— Tabii dediler. İnönü, «Amma ben vakitli vakitsiz gelirim» dedi.

Sonra, orada oyun masalarına ve kâğıtlara gözü takıldı..

— Burada oyun oynanır mı?

— Oynanır pašam, satranç oynanır..

— Çok zaman var ki, satranç oynamıyorum. Briç oynuyor musunuz briç?

— Evet pašam, oynar arkadaşlar.

— Bir yıl falan var ki, briç de oynamıyorum.

İnönü'ye gençler, Mülkiyeliler dergisinden verdiler. Dergilerden birinde Nadir Nadi'nin de yazısı vardı. İnönü, «Nadir Nadi de mi Mülkiyeli? Bu adamları hep siz mi çıkarttınız?» dedi.

Karikatürü Semih Balcıoğlu, seramikle karikatür sergisinin ikincisini de önce Ankara'da açtı, kapadı. 17 Ocak'ta aynı sergi İstanbul'da açılacak.

Karikatürler içinde en dikkati çeken yamalı karikatürle, Türkiye'ye atılan cankurtaran simidi idi. Yamalı karikatür leşimsiz. Karikatürde toprak, ağaç, evler yamalı. Hepsı bu.. Ben buna «öksüz yamalı» diyorum. Öksüz yamalı, Anadolu'da iri iri lapa lapa yağan kar'a denir. Türkiye'de her yönüyle bir «öksüz yamalı»..

Lâf lâfı açtı.. Sergide «Öksüz yamalı»ndan Başbakan Demirel'in «delik çorabı» na geçildi. Oradakilere «Çorap hakikaten yırtık mıydı?» diye sordular. «Yırtıktı» dedik, «Bir lirlik kadar vardı yırtık». Ressam Turan Erol «Ben bilirim o

çorapları» dedi ve anlattı:

«Bir zaman bir tesadüfle ben de almıştım o çoraplardan (Diplomat) çorapları derler o çoraplara. Siyah bir çoraptır. Çokluk diplomatlar giyer. Hiç ummadığımız zamanda cırrrrrt diye yırtılır..»

Semih Balcıoğlu'nu ben, 27 Mayıs'tan sonra tanıdım. O sıra, Ankara'da askerdi. Yedek subaylığını yapıyordu. 27 Mayıs devrimini de asker olarak idrak etti!

27 Mayıs'tan önce, Balcıoğlu Ulus gazetesinde Osman Ali imzasıyla karikatürler çizermiş. Ünlü tahkikat komisyonu, Osman Ali'nin karikatürlerinden birinde suç unsuru bulmuş. Ve «Osman Ali'nin kim olduğunu» Ulus'tan sormuş. Ne yaptınlar? Semih asker.. Örsan Öymen üzerine almış. «Benim göbek adam Osman'dır zaten, benim adımı verin» demiş. Amma, tahkikat komisyonu «Madem karikatüristsin, çiz bakalım şuraya bir karikatür» diyecek diye ödül kopar, bir yandan da karikatür çizmeye çalışmış. Tahkikat komisyonundan yakayı sıyrırmış amma, karikatürü de iyice iletmiş Örsan.

CHP Genel Başkanı İnönü, Balcıoğlu'nun sergisine de geldi. Gelir gelmez «Benim karikatürüm var mı?» diye sordu, «Yok» dedi Semih. İnönü üzül-dü, hayıflandı: «Olsaydı beraber bakardık» dedi.

Karikatürlerden birinde, karlı bir havada Paltolu bir heykel önünde üşiyen bir adam görü-lüyordu. İnönü, giyimli ve dağ başında gibi duran adama baktı baktı:

«Hakimo'mu bu?» diye sordu.

İnönü, daha sonra cankurtaran simidi atılmış, kabartma Türkiye haritası önünde durak-ladı.. «Hagi güçlü atabilmiş bu simidi üzerine?» diye mırıldandı.

Bir karikatürde de şampiyonlara ait kürsü vardı. Ancak burada (1) ile (2) yanlarda, ve aşağıda, (3) ise yukarıda üstte idi. İnönü bu karikatüre baktıktan sonra, «En yukarıda üçüncüler duruyor» dedi.

Şinasi Nahit Berker, nişanlandıktan sonra, fıkrâ sergisini de açtı. Gazeteciler Cemiyetinde açılan sergi sükseli oldu. Şinasi Nahit, 1956'dan sonra fıkrâlarından dolayı bir kaç kere hüküm giymiştir. Bunlardan biri 8838 lira 33 kuruş mu ne para cezasını ve bir yıl hapsi kapsamaktaydı. Bu fıkrâyı Şinasi Nahit sergiye koymuş.. Sergiyi gezenlerden biri, «Şinasi bey» demiş, şu fıkrâyı satın almak istiyorum. Kaça satarsınız?»

Şinasi Nahit cevap vermiş: «Maliyefine..»

tadır: «Bu görüş açısından söyleyebiliriz ki, davranışlarımız belirleyen başlıca ölçü, demokratik düzen ve Anayasa değildir. Halktır. Demokratik düzen ve Anayasa, kötü niyetle bilmeyerek, halkın yararının tersine bir durum olabilir, halkın yönetiminden çıkabilir ama halk, yani toplum, tarihi dengesi için..»

Ve bir anayasanın bazı bölümlerde halkın yararına olmayan açık kapılar bırakması, bizim halka rağmen o noktalardan yararlanmamız için bir gerçekçe olamaz. Örneğin (vatan hâinlerinin suratanı haykırmak) şeklindeki bir davranışta ölçümüz anayasa değil, halkın kendisidir..»

Görülüyor ki, sosyalist düşünce ile ilgisiz, insanı Abdülhamitçiliğe kadar götürebilecek ve tutucu hâkim sınıfların çıkarlarına uygun düşen tehlikeli bir görüş, halkçılık ve halk adına geliştirilmek istenmektedir.

Gelecek sayıda

CAN YÜCEL

Strateji tartışmalarına katılıyor

Kişisel inançları ne olursa olsun, Tefik Fikret de, Nâzım Hikmet de Mehmet Akif de bizim şairlerimizdir. Nâzım Hikmet'in öldürüleceği endişesiyle Moskova'ya kaçması, Akif'in şapka giymeyi reddettiği için emperyalist İngiltere'nin egemenliğindeki Mısır'a yerleşmesi, onların, Türkiye'nin büyük şairleri oldukları gerçeğini değiştirmez. Sosyalistler, bu memleketin bütün değerlerine, geçmişine ve kültürüne sahip çıktıkları ölçüde, Türkiye'nin sosyalistleri olacaktırlardır. Bu sebeple, ölümünün 30. yılında, inandıklarını kişisel herhangi bir çıkar beklemeden açıkça savunmuş ve inançlarından hiçbir tavizle ayrılmamış olan Akif'i saygıyla anıyor ve onu, şimdiye kadar ihmal edilen emperyalizme karşı tutumu açısından Türk kamu oyuna tanıtıyoruz.

Ölümünün 30. yıldönümü dolayısıyla Emperyalizm karşısında MEHMET AKİF

Cevdet Kudret

Nâzım Hikmet'in «Akif inanmış adam, — Büyük şair» diye değerlendirdiği Mehmet Akif 27 Aralık 1936'da öldü. Bundan elli şü kadar yıl önce Trablusgarp Savaşı (1912) günlerinden başlayıp Kurtuluş Savaşı sonlarına kadar Batının saldırgan tutumuna şiirleriyle ve davranışlarıyla karşı koyan bu Türk — İslâm şairi, memleketimizde emperyalizme karşı güç birliğinin söz konusu olduğu şu günlerde incelenmeye değer görünüyor.

I — MEŞRUTİYE DÖNEMİ

«EHL-İ SALİP» VE «İSLÂM BİRLİĞİ»

Dinsel bir eğitimle yetişmiş olan ve İslâmlık ilkelerine yürekten inanmış bulunan Akif, Batının İslâm ülkelerine saldırısını da din açısından yorumlamıştır (Bu yorum, onun görüşlerinde ve davranışlarında bir takım tutarsızlıklara yol açmıştır.) Ona göre, Hristiyan Batı ile Müslüman Doğu arasındaki çarpışmalar iktisatla ilgili nedenlerden çok dinle ilgili nedenlere bağlıdır. Ummet devrinden ulus devrine çoktan geçmiş, «Hristiyan Birliği» görüşünden çoktan ayrılıp killese egemenliğini geride bırakmış, müspet bilim ve faydacılık anlayışına ulaşmış; iktisat bakımından içeride sınıf, dışarda ulus çatışmalarına ve sömürgecilik savaşlarına girişmiş Avrupalı, Akif, hâlâ eşeğine binmiş Pierre l'Ermite'in hazırladığı Haçlı orduları gibi görür; Balkan savaşı yıllarında, «Tükürün Ehl-i Salib'in o hayasız yüzüne» (Hakkın Sesleri) diye bağırır. Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale'deki düşmanı «son Ehl-i Salip» diye anar. Türk askerini de Selâhaddin-i Eyyubî ile Kılıç Arslan'a benzetir (Asım: Çanakkale Savaşı), Kurtuluş Savaş yıllarında yazdığı bir şiirde de «Saldırda da kırk Ehl-i Salip ordusu kol kol, Dört yüz bu kadar milyon esir olmaz, emin ol!» (Gölgeler: Süleyman Nazif'e) der. Dinî değil iktisadî çıkar peşinde koşan Batının istilâci davranışına karşı koyabilmek için de, «dört yüz bu kadar milyon» Müslümandan birleşik bir «İslâm Birliği», yani, bütün Müslüman uluslar için tek bir «İslâm milleti» ve bütün İslâm ülkelerinden birleşik bir «İslâm devleti» tasarlar.

«MİLLET» VE «VATAN» ANLAYIŞI

Akif, bu görüşün sonucu olarak da, Türkiye'de 1908'den sonra gelişmeye başlayan ulusçuluk aktımına şiddetle karşı koyar; ulusçuluğun, İslâm Birliği'ni yıkan bir hareket olduğunu ileriye sürer. Meşrutiyet devrinde yazdığı makale ve şiirlerinde bu konu üzerinde önemle durmuştur. Şu birkaç örnek, o yolda yazdıklarının en ünlüleridir:

«Vahdet-i İslâmiyye»yi (İslâm Birliği'ni) dağıtacak hareketler söyle dursun, tahriklerden bile Allaha sığınalım. Şu son «hükümet-i İslâmiyye» (Osmanlı devleti) yabancılar karşı yekpare bir kitle sağlam bir yapı halinde kaldıkça, bütün dünya bir araya gelse de devrilmek değil, kımıldanmaz bile! Ey Cemâat-i Müslimin! (İslâm topluluğu) siz ne Arap'sunuz, ne Türksünüz, ne Arnavut'sunuz, ne Kürtsünüz, ne Lâz'sınız, ne Çerkes'siniz! Siz ancak bir milletin fertlerisiniz ki o büyük millet de İslâm'dır. Müslümanlığa veda etmedikçe kavmiyyet (ulusçuluk) davasında bulunamazsınız; kavmiyyet gayretine düştükçe de Müslüman olamazsınız. (Sebilürreşad, 1912. a. IX, sayı 214).

Müslümanlık sizi gayet sıkı, gayet sağlam

Bağlamak lâzım iken, anlamadım, anlayamam, Ayrılık hissi nasıl girdi beyninize? Fikr-i kavmiyyeti şeytan mı sokan zihninize? Birbirinden müteferrik bu kadar akvâmı Aynı milliyetin altında tutulan İslâmı Temelinden yıkacak kavmiyyettir. Arnavutluk'la, Araplık'la bu millet yürümez, Son siyasetse bu, hiç böyle siyaset yürümez. Sizi bir aile efrâdı yaratmış Yaradan Kaldırım ayrılık esbâbını artık aradan.

(Süleymaniye Kürsüsünde, 1912)

Hani milliyetin İslâm idi. Kavmiyyet ne? Sarılıp sınırsız dursaydın a milliyetine! Arnavutluk ne demek? Var mı şeriatı yeri? Küfr olur, başka değil, kavmin sürmek ileri. Arab'ın Türk'e, Lâz'ın Çerkes'e, yahut Kürd'e, Acem'in Çinli'ye rüchânı mı varmış? Nerde! Müslümanlıkta anasır mı olurmuş? Ne gezer! Fikr-i kavmiyyeti tel'in ediyor Peygamber.

(Hakkın Sesleri, 1913)

Demek ki birliği temin edince kurtuluruz. O halde vahdete hâl ne varsa çiğneyiniz. Bu ayrılık da neden? Bir değil mi her şeyiniz? Ne fırka herzesi lâzım, ne derd-i kavmiyyet; Bizim diyânete sığmaz sekiz dokuz millet.

(Fatih Kürsüsünde, 1914)

«Vatan» konusunda da şöyle düşünmektedir: Müslümanın vatanı, şeriatın hâkim olduğu yerdur.

Mehmet Akif ve arkadaşları, Sadrazam Saif Halim Paşanın bu sözünü Sabilürreşad'ın sahifesinde en büyük harflerle yayımlayarak baş tacı etmişlerdir. (Sebilürreşad, 1915. c. XIII sayı 331)

BİRİNCİ ÇELİŞME

Şair, İslâm ülkelerini eline geçiren Batı'nın oraları sömürdüğünü görmüyor değildir. Bir şiirin de bunu şöyle anlatıyor:

Al işte, bir günü matemsiz olmayan Asya! İkiz vesâyeti altında İngiliz'le Rus'un. Sülük benizli vasiler ne emdiler kanını, Mecâli kalmadı artık çıkardılar canını. Bütün hazâini Hind'in, o muhteşem yurdun, Gider de hırsını teskinine üç şaki lordun, Zavallı verliyi kılık zaman zaman kemirir; Bu, kan tükürmeye baksın... O, muttasıl semirir. Hukuk-i millete hâkim deni bir istibdat. Hayatı, ruhu soyulmuş yığın yığın eesât Verir de hepsini kalmazsa hiç mi hiç parası, Damarlarındaki son damlanın gelir sırası...

(Berlin Hâtıraları, 1915)

Ne varki, bunu iktisadî nedenlerin yanında, Hristiyan topluluğunun İslâm topluluğunu ortadan kaldırmak istediği için öyle yaptığı görüşüne bağlar; böylece, bir Hristiyan — İslâm çatışması anlayışından ileriye geçemez.

Genel tutumuyla böyle bir saplantı içinde yaşayan Akif, İslâm ülkelerini sömürge haline getirmiş Hristiyan İngiltere, Fransa, İtalya ve Çarlık Rusya'sının sömürgeci tutumlarıyla uygarlıklarını birbirinden ayırmaksızın Batı uygarlığını «tek dışı kalmış canavar», «medeniyet denilen vahşet», «medeniyet denilen maskara mahlûk» diye tanımladığı halde, aynı dine ve aynı uygarlığa bağlı Almanya'ya başka bir gözle bakar; çünkü Almanya, Akif'e göre —her nedense— «İslâm dostu» dur. Şairimizin görüşleri arasındaki ilk büyük çelişme bu noktadadır. İtalya ile giriş-

len Trablusgarp Savaşı sırasında, Akif'in de yöneticilerinden bulunduğu Sırat-ı Müstakim dergisinde imzasız olarak yayımlanan «Osmanlı ve İslâm Muhibbi (dostu) Almanlara Açık Mektup» başlıklı yazı bu bakımdan ibretle okunmaya değer:

«Almanya'nın kuvvetli ve muhteşem rakipleri aynı zamanda bizim etrafımızı da tutmuşlardır. Hiç şüphe yoktur ki biz mahvolursak Doğunun anahtarı. Almanyadan ziyade, rakiplerinin eline geçecektir. (...) Almanya bugün İtalya'ya bir andlaşma ile bağlıdır. (...) Eğer Almanya bu gün böyle bir dost için bizi feda ederse acaba bizim de hayatımızı kurtarmak için Almanya'nın rakiplerinin kucaklarına atılmamız gayet tabii olmaz mı? (...) Alman dostlarımız emin olsunlar ki, Almanya hükümeti hain ve alçak İtalya'nın yerine gayretli, sadık ve mert Osmanlıları kazanırsa mânevî ve maddî bakımdan kaybetmemiş, tersine, pek çok kazanmış olur. Doğuyu korumak ve uygarlaştırmak. Doğuya doğru Osmanlılar ile birlikte gitmek. Doğuya Alman ticaret ve sanayi için geniş bir dolaşma yeri yapmak... İşte kendisini bilen Osmanlı ve Alman hükümetleri için çekici ve büyük bir program!... (1911, c. VII, sayı 169)

Birinci Dünya Savaşı yıllarında bağlaşığımız Almanya'nın düşman ordusundan tutsak aldığı yüz bin Müslümana nasıl iyi baktığını Türkiye'ye göstermek ve Halifelik'in sahibi olan Türkiye aracılığıyla İslâm dünyasının kalbini kazanmak için yaptığı çağrı üzerinde, Akif, «Harbiye Nezaretine bağlı Teşkilât-ı Mahsusa» tarafından temsilci olarak Berlin'e gönderilir. Almanya'nın bu göstermelik iyi davranışından pek duyulanan şair, bu geziyi anlatan bir şiirinde, sömürgeledeki Asyalı Müslüman kaçınların açık halini düşünceler, Alman kadınlarına şöyle seslenir:

Değil mi bir anasın sen, değil mi Alman'sın, O halde fikir ile vicdana sahip insansın. O halde, «Asyalı'dır, ırkı başkadır» diyerek Yabancı tavrı yakışmaz senin faziletine, Gel iştirak ediver şunların felâketine Bilir misin ki senin şarka meyleden nazarın Birinci def'a doğan fecridir zavallıların.

(Berlin Hâtıraları, 1915)

Bu örneklerden açıkça anlaşılacağı üzere, Akif, Kurtuluş Savaşı'ndan önceki dönemde henüz emperyalizme karşı değildir; o, yalnız, «Garbın kanlı kâbusunun» «yırtıcı, his yoksulu, sırtlan kümesi Avrupalı»nın Müslümanlara zulmetmesine katlanamamaktadır; savaş sırasında Müslüman tutsaklara iyi davranan Almanya örneğinde olduğu gibi, Müslümanlara zulüm etmeyen emperyalist bir devletle işbirliği etmeyi dahi sınıksız görmemektedir. Batının geri kalmış İslâm ülkeleri üzerindeki zulüm ve baskısının dinî nedenlerden değil de iktisadî nedenlerden doğduğunu bilmediği için, emperyalistlerin hiç değilse bazılarının (Almanların) «vicdana sahip» olabilecekleri ele geçirdikleri ülkeleri hattâ «uygarlaştıracakları» şansına kapılan ve Hristiyan Almanya'nın Müslüman Asya, Afrika halkına bakışını «birinci defa doğan fecir» gibi gören şair, o coşkuyla, bu kez, Almanya lehine çalışacak İslâm Birliği hayaline daha bir dört elle sarılır, Türkiye üzerinden Basra ve Hindistan düşleri gören Almanya'ya İslâm ülkelerinin «anahtarlarını» kendi elceğiyle sunmak için, Arabistan'a propaganda gezisine çıkar.

II — KURTULUŞ SAVAŞI DÖNEMİ

U Y A N I Ş

Akif, bu «gaflet uykusu»ndan ancak Kurtuluş Savaşı yıllarında uyanır. «Ehl-i Salip» görüşünü hâlâ sürdürmekle birlikte, emperyalizmin ne olduğunu ve Almanya'nın gerçek maksadını artık öğrenmiştir.

«Makam-ı Hilâfet» in (İstanbul'un) işgali üzerine Akif, «Müslümanlığı ve Müslümanların haklarını savunmak» için, «İslâm'ın son sığınacağı olan» Anadolu'ya geçmiş. Sebilürreşad dergisini ilkin Kastamonu'da, birkaç sayı sonra da Ankara'da yayımlamaya başlamıştır. Anadolu'da başlayan Kurtuluş Savaşı'nı «İslâm için ölüm kalem savaşı» olarak gören «bu kutsal savaşa katılmayı ulusun maddî mânevî bütün kuvvetleri için en büyük bir görev sayan» şair, savaş boyunca, işgal kuvvetlerine karşı Anadolu'da güç birliğini sağlamak için, Müslüman halk üzerindeki nüfuzunu kullanarak yoğun bir çalışmaya girişmiş, bir yandan halkı yöreleştiren şiirler yazarken, bir yandan da «Anadolu'nun türlü vilâyetlerinde dolaşarak küçük kitaplarla, bildirilerle, vazırlarla ulusal dâvamızın kutsallığını, Müslümanlara düşen görevi açıklamıştır.» (Sebilürreşad 1922. c. XXI, sayı 521). Kastamonu'da Nasrullah camii-nde verdiği vaiz bu çabaların en ünlüsüdür. Sevr andlaşmasının ne anlama geldiğini bunu kabul etmenin tutsaklığı, alçalmayı ve çökmeyi kabul etmek demek olduğunu açıklayan bu vaiz basılmış, yurdun her yanına dağıtılmıştır.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki, Akif, Kurtuluş Savaşı'nı da bir Hristiyan — İslâm çatışması diye yorumlamış, Cephelerdeki Kahraman Mücâhitlerimizle başlıklı şiirlerinde:

Hüdâ rızası için, ey mücâhidin-i kirâm, — Ki pâk ahnlarınız dine en son istihkâm — Sebâtı kesmeviniz, çünkü sade sizde ümid. Dönerseniz ebediyen söner şider tevhid.

(Sebilürreşad, 1921, c. XIX, sayı 473)

demis; istilâci düşman ordusunu da «Ehl-i Salip» olarak görmüş; o sıralarda Malta'da sürgün olan Süleyman Nazif'e şöyle seslenmiştir:

Saldırda da kırk Ehl-i Salip ordusu, kol kol, Dört yüz bu kadar milyon esir olmaz emin ol!

(Sebilürreşad, 1921, c. XIX, sayı 476)

Dergide hep bu görüş savunulmuş, söz gelimi, Eşref Edip imzalı bir makalede şöyle denmiştir:

... Düşmanlar İslâmîğin bağımsızlığının son parçasını söndürmeğe kalkıştılar. Bütün hücumlarını İslâmîğin can evine yönelttiler. Yüzyıllardan beri İslâmîğin savunması için göğsünü veren, bu uğurda hiçbir fedakârlıktan çekinmeyen Osmanlı devletini büsbütün ortadan kaldırarak İslâmîği maddî ve mânevî kuvvetlerden büsbütün yoksun bırakmak için zulüm, şiddetin, vahşetin en kötüsünü işlemekten çekinmediler. (...) İslâm ülkelerini parça parça edip zorla ellerine geçirmekle yetinmediler de kutsal şehirleri de nüfuzları ve eğemenlikleri altına aldılar. Sonunda İslâmîğin başkentini de işgal ettiler. Bağımsız bulunması Müslümanlar için dinsel görevlerden olan hilâfetin yüce makamını ise doğrudan doğruya nüfuzları altına aldılar. (...) İslâmîğin elinin kolunu kısıktırak bağladıktan sonra en vahşi, en kan içici bir Salıp sürüsünü üzerine saldılar. Zalim bir Salıp ordusu Asya kapılarını zorladı; Anadolu'ya, İslâmîğin harimine ayak attı. (...) Felâketin büyüklüğünü gören Anadolu Müslümanları tekrar silâha sarılarak yeniden ordular kurup yirminci yüzyılın yüz yılının Ehl-i Salibi'nin akını durdurmağa koştu Tanrının yardımıyla birkaç meydan savaşında Salibiyyün'ü (Haçlılar'ı) darmadağın eylediler ve inşallah o zalimleri büsbütün denize dökeceklerdir.

(Sebilürreşad, 1922, c. XX, sayı 497)

Türkiye'yi büsbütün ortadan kaldırmaya çalışan emperyalistlere karşı Akif ve arkadaşları bütün İslâm ülkelerini ayaklanmaya çağırıyor; Anadolu'da, bütün Müslüman ülkelerin temsilcilerinden birleşik bir «İslâm Kongresi» kurulması için çaba gösteriyor, bu konuda çeşitli makaleler yayımlıyorlardı. Nitekim yukarıda bir parçasını aldığımız Eşref Edip'in makalesi de «Yeryüzünde Mevcut Bütün Müslüman Milletlere, Bütün Müslüman Mütefekkilere Müslüman Gazetecilere, Müslüman Cemiyetlere» başlığını taşımaktadır. Ne var ki, Akif'in Kurtuluş Savaşı yıllarındaki bu İslâm Birlikçiliği Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya lehine çalışan olumsuz bir Birlikçilik değil, Türkiye lehine çalışan olumlu bir Birlikçiliktir. Nitekim, o yıllarda Atatürk'ün de aynı siyasetten yararlanmak istediği yayımlanan bazı bildirilerden anlaşılabilir. Bunlardan iki örnek vermekle yetineceğim:

16 Mart 1336 (1920) da Hilâfet Devletleri tarafından İstanbul'un askerî işgâli üzerine «Müdafaai Hukuk Cemiyeti Hey'et-i Temsiliyesi Namına Mustafa Kemal» imzasıyla İslâm dünyasına seslenen 17 Mart 1336 tarihli bildiri de şöyle denmektedir:

İslâmın kutsal Hilâfetinin yüce merkezi olan İstanbul, Meclis-i Mebusan ve bütün resmi hükümet kurumlarına el konmak suretiyle, resmen ve zorla işgâl edilmiştir. Bu saldırı, Osmanlı saltanatından çok Hilâfet makamında özgürlük ve bağımsızlıklarının biricik dayanağını gören bütün İslâm âlemini ilgilendirir. Asya'da ve Afrika'da Peygamberseven bir yüce cema ile özgürlük

ve bağımsızlık savaşını sürdüren İslâmın mânevî kuvvetlerini kırmak için son tedbir olarak Hilâfet Devletleri tarafından girişilen bu hareket, Hilâfet makamını tutsaklık altına alarak bin üç yüz yıldan beri sürüp gelen ve sonsuzluğa kadar batmayacağına şüphe bulunmayan İslâm özgürlüğünü hedef almaktadır. (...) Osmanlı ulusal kuvvetleri, bu son Ehl-i Salıp savaşlarına karşı bütün İslâmîk dünyasının ortak direnme duygularına güvenmekten doğan bir destekleme duygusuyla azim ve imanla giriştiği savaşta Tanrının yardımıyla başarıya ulaşacağına inanmaktadır. Ortaçağın şövalye akınlarından bugünün birleşme ve uyuşmalarına kadar uğursuz bir zincirleme inatla sürdürülmüş Ehl-i Salıp taşkınlığının bu sefil saldırısı, İslâmın irfan ve bağımsızlık ışığına ve Hilâfetin yarattığı kutsal kardeşliğe bağlı olan bütün Müslüman kardeşlerimizin vicdanında da aynı ayıplama ve direnme, aynı coşma ve ayaklanma duygusunu uyandıracığına güvenerek, kutsal savaşlarımızda Tanrının hepimize Tanrısal yardımını esirgememesini ve Peygamberin ruhsal varlığına dayanan birleşik örgütümüze yardımcı olmasını niyaz ederiz.

12 Nisan 1337 (1921) tarihli ve «Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal» imzalı bildiri de şöyle denmektedir:

İzmir'in işgâli gününden beri yok edici bir sel halinde ayak bastığı bütün memleket parçalarını yakıp yıkan ve Müslüman ahali hakkında türlü türlü zulümler işleyen Yunan ordusu (...) savaş dışındaki kadın, erkek Müslüman ahaliyi toptan öldürmek (...), İslâm kadınlarının namuslarına tecavüz eylemek...

Akif, bu dönemde «Ehl-i Salıp» ve «İslâm Birliği» görüşünü sürdürmekle birlikte, bu Ehl-i Salıp'ın dinsel nedenlerden çok iktisadî nedenlerle Doğu'ya saldırdığını artık anlamış görünmektedir. «Başmuharrir»i olduğu Sebilürreşad'da yayımlanan imzalı ya da imzasız çeşitli yazılarda müstemlekeci, emperyalist ve kapitalist terimler kullanılmaya başlanmıştır. «M. B.» imzalı ve «Türkiye — İngiltere Harbi» başlıklı bir makalede, «Anadolu'da dış görünüşe göre Yunanlılarla yapılmakta olan kanlı savaşın» aslında «sömürgeci İngiliz hükümeti ile Türkiye arasında bir savaş» olduğu belirtildikten sonra bunun nedenleri şöyle anlatılmaktadır:

1 — Osmanlı devleti, Türkiye hükümeti her şeyden önce bir İslâm hükümetidir. Mısır gibi, Hindistan gibi büyük iklimleri sömürge halinde idare etmek isteyen İngiltere hükümeti, İslâm ahaliyi büyük bir toplam tutan bu ülkeler için dışarda bir dayanak bulunmasını istemez. (...) 3 — Türkiye hükümeti Harb-i Umumi'den (Birinci Dünya Savaşı'ndan) önceki durumuyla özellikle en değerli servet kaynaklarına en seçkin araziye sahip bulunuyor. Bu yüzden, Türkiye kadar İngiliz sermayedarlarının ihtiraslarını tatmin edecek az bir ülke vardır. Bunun bağımsız bir halde bulunmasını ve menfaatlerini düşünür, sömürgecilere karşı kapılarını kapatır bir hükümet olmasını elbette istemez. (Sebilürreşad, 1922, c. XX, sayı 496)

AKIF VE BOLŞEVİKLER:

Yine bu dönemde, Akif, emperyalistin «vicdana sahip olamayacağı», Birinci Dünya Savaşı'nda Almanya'nın Doğu halkına bakişının «birinci defa doğan fecir» olmadığını, çok acı tecrübelerden sonra, anlamıştır. Kurtuluş Savaşı yıllarında Türkiye ile bolşevik Rusya arasındaki iyi ilişkiler konusu üzerine yazılan «Âlem-i İslâm ve Bolşevikler» başlıklı imzasız bir makalede şöyle denmektedir:

... Geriçi Almanlar gerek Harb-i Umumi'den önce, gerek Harb-i Umumi başlarında Türkiye'yi savaşa sürüklemek için bütün kuvvetleriyle çalışmışlar; gerek İslâm âleminin başı olan Türkiye'ye, gerek öteki Müslüman uluslara karşı pek samimi duygular beslediğini göstermeğe çalışmışlardı. Fakat ne zaman ki Almanya kesin zaferi kazandığı sanısına düştü; hemen Türkiye'ye ve İslâm âlemine karşı davranışını değiştirdi. Yüzündeki sahte maskeyi atarak suratını göstermek ten sıkılmadı. Kafkasya'da bir Yahudi siyaseti gütmeye başladı, ordumuza karşı âdeta düşmanca bir tavır aldı. Öbür yandan, bizi ihmal ederek, İslâm uluslarıyla ayrı ayrı ilişkiler kurma sevdasına düştü Alman ileri gelen siyasetçileri şu gerçeği anlayamadılar ki, İslâm âlemi bir bütündür ve o tek vücudun başı da Türkiye'dir. (...) İslâm âlemi ile hoş geçinmek isteyen devletler önce Türkiye ile anlaşmak zorundadırlar. (...) İşte Almanlar bu gerçeklere karşı arka çevirince Türkler de Almanlardan soğumağa başladılar. Almanların Kafkasya'daki Yahudi siyasetleri Müslümanların uyanmalarına çok yardım etti. Acı tecrübelerle Almanya'nın İslâm âlemine karşı İngiltere'den ve öteki emperyalist hükümetlerden farklı bir düşüncede olmadığını anladılar. (Sebilürreşad, c. XX, sayı 511)

Emperyalizme karşı savaşta bolşevik Rusya ile işbirliği yaptığı için o devirden Damat Ferit tarafından komünistlikle suçlanan hattâ Büyük Millet Meclisi'ndeki kimi üyeler tarafından da davranış kuskusu ile izlenen Mustafa Kemal'in tutumunu Akif anlayışla karşılamış, onu içtenlikle ve cesaretle desteklemiştir. Devletler arasında duygusal nedenlerle değil de, eşit şartlarla ve çıkarlar açısından anlaşmalar yapılabilmesi görüşü, kendisinin sorumluluğu altında yayımlanan dergideki söz konusu imzasız makalede şöyle anlatılmaktadır:

Gönül ister ki, İslâm âlemi ile bir dereceye kadar anlaşmayı başaran bolşevikler Almanların düştükleri çıkmaz yola düşmesinler, c gibi ibret verici olaylardan hisse kaparak İslâm âlemine karşı izlemek zorunda bulunduğu siyasette yanlış yollara sapmasınlar. Çünkü Avrupa kapitalist hükümetleriyle daha çok zamanlar mücadele etmek zorundadırlar. (...) Bizim tek istediğimiz, yeni ilkelereyle Avrupa'da hüküm süren hurafelere, istilâci siyasete karşı kendisini göstermeğe başlayan genç Rusya'nın, İslâm âlemini gereği gibi inceleyip bilgi edinerek ona göre bir yol tutması ve samimi adımlarla yürüyebilmesidir. (...) Böyle samimi ve mert bir Rusya ile —yöneticileri kim olursa olsun— başta Türkiye olmak üzere bütün İslâm âleminin işbirliği edebileceklerine hiç şüphe yoktur.

«MİLLET» VE «VATAN» ANLAYIŞINDA DEĞİŞİME

Söz arasında şunu da belirtelim ki, Kurtuluş Savaşı yıllarında Akif'in «millet» ve «vatan» anlayışında da bir yumuşama olmuş, İstiklâl Marşı'nda bu kavramlar bugünkü anlamda kullanılmıştır:

O benim milletimin yıldızıdır parlayacak.
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklâl.

Verme dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?

..... Hüda

Etmesin tek vatanından beni dünyada cüda.

III — KURTULUŞTAN SONRA ŞERİAT YASALARINA DÖNME UMUDU

Akif, İslâm ülkelerindeki gerilimin nedenlerini, şeriatın buyruklarına uyulmamış, eskilerin yolundan sapılmış olmasına bağlar. Onun devlet yönetimindeki başlıca ülküsü şeriat yasalarına, İslâmîk kurallarına uvmaktır. İslâmîğin veniden eski yüceliğini kazanabilmesi için ilk devirlerde («Hulefâ-yi Râşidin» zamanında) tutular volun izlenmesini salık verir. Şöyle der:

Bu adamlar (...) şeriatın gerçek niteliği üzerine azıcık bilgi edinmiş olsalardı, dine yenilik sokmak şöyle dursun, onun en eski, aynı zamanda en doğru seklene dönmek zorunluğunu gözleriyle görürlerdi.

Eğer çiğnenmemek isterlerse seylâb-ı eyyama Rücû etsinler artık Müslümanlar sadr-ı İslâma. (Hâtıralar)

Doğrudan doğruya Kurandan alıp ilhamı.

Asrın idrâkine söyletmeliyiz İslâmı.

Zafer kazanıldığı sıralarda yeni devletin «İslâmîk esaslarına» göre kurulacağı sanısıyla, şairin büyük bir umuda kapıldığını görüyoruz. Sebilürreşad'ın XXI cildine başlaması doyasıyla yazılan ve bütün dergiyi kaplayan imzasız baş yazıda, din kurallarına göre yasalar hazırlamak üzere bir «Şûrâ-yi İftâ» (fetva kurulu) kurulacağı müjdesi verilerek şöyle denmektedir:

... Hiç şüphe yoktur ki İslâm uluslarının son yüz yıllarda uğradıkları felâketler hep kendi ilke ve temel kurallarına arka çevirerek azma yollarına sapmaları ve yabancı bir takım ulusların peşlerine takılmaları yüzünden olmuştur. (...) «Tan-zimat» adına devletin bünyesinde yapılan işleri, «islahât» adıyla memleketin sokulan bütün düzenleri ve kurumları inceleyiniz, meydana getirmiş oldukları toplumsal ve siyasal sonuçları gözönüne alınız, göreceksiniz ki maddî ve mânevî yıkımlardan başka düzelmeye meydana gelmemiştir. (...) Ulusun gerçek temsilcilerinden kurulan ve yalnız Müslüman yöneticilerden birleşik bulunan yüce Büyük Millet Meclisi, ulusun ruhsal ve toplumsal hallerine uygun bir yön tutmuştur. Hiç şüphe yok ki bu yönün asıl hedefi, toplumumuzun yüz yıllardan beri dayanmış olduğu İslâmîk esasları içinde devletin kuvvetlendirilmesi ve berkitilmesidir ki sivasal zafer kadar bu toplumsal zaferin de özel değer ve önemi Teşkilât-ı Esasîye Kanunu'nda (Anayasa'da) şeriat hükümlerinin yerine getirilmesini üzerine alan ve düzenlenecek yasaların şeriat fikhına, vâni İslâmîğin ulu yasalarına dayanacağını bildiren yüce Büvü Millet Meclisi, bu esasları yalnız kitaba yazmakla yetinmemiş, uygulamaya da başlamıştır. Bir vandan İslâmîğin yasak ettiği şeyleri kaldırmış, bazılarını kaldırmak üzere yasa tasarıları hazırlamış; öbür vandan halkın ve zamanın ihtivaçlarına uygun fikhî yasalarının düzenlenmesi için «Şûrâ-yi İftâ» (fetvâ kurulu) adıyla pek önemli bir İslâm kurumu meydana getirmiş; bunun yanı başında «Tefkikat ve Telifât-ı İslâmîyye» adıyla bir de İslâm akademisi kurmuş; Tanzimat'ın harabeler haline getirdiği İslâm medreselerini hemen her yerde yeniden canlandırmış ve kurmuştur. (...) Bu «Şûrâ-yi İftâ» İslâm fikhîlerinden vâni İslâm hukuklarından kurulacaktır. (...) Eğer yüce Büyük Millet Meclisi'nin «Şûrâ-yi İftâ» ile bugün ortaya koymak istediği esas bir asr önce koymuş olsaydı, hiç şüphe yok ki, bir asırdan beri durmayan memleketimize sokulan Batı usulleri Avrupa yasaları ve kurumları giremezdi. (...) İslâmî anlayışların verini Avrupa yasalarının ve kurumlarının almaya başladığı zamandan beri devletimizin sivasal hayatında başgösterecek bunalım ulusun toplumsal hayatına da yayılmaya başladı ve o günden bu yana bir takım toplumsal hasta-

Anayasa Mahkemesinin 141 ve 142. maddeler konusundaki Esas İnceleme Raporunda, maddelerin Menderes döneminde Mecliste müzakeresi ile ilgili, kamu oyunca bilinmeyen tartışmalar yer almaktadır. Bu tartışmaları, okuyucularımıza hoşça vakit geçirtmek için, rapordan naklen yayımlıyoruz:

MECLİSTE 141 - 142 TARTIŞMALARI

ŞEVKET MOCAN — ... Türkiye Komünist Partisinin tüzüğünün 1. maddesini aynen arz ediyorum: «Türkiye Komünist Partisi, komünist enternasyonalin bir şubesi sıfatıyla, millî Türk burjuvazisiyle mücadele eden Sovyetler Birliği, cihan proleter-

ya inkılâbı ve komünizm lehinde propaganda yapar»... Görüyorsunuz ki, tüzüklerinin besmelesinde hududu, sancağı inkâr eden, yabancı düşman ordularını bir halâskâr gibi bekleyen vatan hainlerinden iç idaremizi koruyacak bir müeyyide bu saate ka-

dar yoktur. Haini vatan hemen hemen serbestti. Propagandacısının propagandacısı alkol tesiriyle ve kendi ihtiyacıyla ağzından bir «Yaşasın komünizm» çıkarsa harekete geçecek mevzuat vardır....

Sözlerimi bitirirken huzurunuzdaki tasarıların, **Türkiyenin varlığını garanti eden istiklâl kanunları** olduğunu arz etmek isterim.

ARIF NİHAT ASYA — Dikkat ettim, komisyon teklifinde de, hükümet tasarısında da gerekçelerde bulunduğu halde metinde komünizm kelimesinin zikredilmemesine bilhassa dikkat edilmiş, maddenin eski şeklinde

olduğu gibi bu ihtiyatkarlıklarından dolayı hükümeti de, komisyonu da tebrik edemeyeceğime esef duyarım.

141 ve 142. maddelerin tâdiliyle neleri ve kimleri istihdaf ettiğimiz hepimizin malûmu iken, komünizm ve komünist kelimelerini maddelerde dile almamak neden?... Zikredilmemesi sebepleri arasında komünizmin târife sığmaması gösterilebilir. Bu ke lime bugün siyasi ve felsefi terim hâline geldi. Bununla beraber komünizm kelimesinin târife sığmaması, maddede kelime hâlinde zikredilmemesine değil, zikredilmemesine sebep olabilir... Komünizm bugünün hâd mesele-

sidir, âcil bir neşter müdahalesi ister.

FAİK AHMET BARUTÇU — Başta ceza kanunu olmak üzere antidemokratik hükümlerin demokratik inkişafımıza uygun şekilde tâdillerinin Yüksek Meclise getirileceği hükümet programının bir esası idi. Bunlar böyle ifade edildiğine göre, mantıklı olarak Ceza Kanununun faşist menşeli diye öteden beri üzerinde durulan hükümlerinin hakikaten demokratik inkişafı ve demokrat memleketlerdeki prensiplere uygun tarzda tâdillerle beraber bozguncu cereyanlara karşı alınması lâzım gelen kanuni tedbirlere ait müeyyidelerle

Kafanız işlesin, oğlum, kanal olsun arada.
(Asım)

TOPLUMSAL YENİLİKLERLE SAVAŞ

Sebilürreşad'ın özellikle içki, kadının örtünmesi ve dans konularında açtığı şiddetli kampanya Tasvirîefkâr ve İkdâm gazetelerince de desteklenmiştir. Savaş bitip de dergi İstanbul'a taşınınca, yazar, bir ramazan akşamı, bir arkadaşıyla birlikte görmeğe gittiği «Direklerarası»nı, «Hasbihal» başlıklı imzasız bir yazısında şöyle anlatıyor:

...Anadolu kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesi yaparken yabancı işgali altında bulunan İstanbul kadını özgürlüğünü ilân etmiş! Bir takım kadınlar yatak odasındaki kıyafetlerle sokağa dökülmüşler. Gözleri çekilen sürmeler, dudaklara sürülen kırmızılar, yüzlere sıvanan pudralar ta karışan fark olunuyor. Tuvaletli zülfüfler şakaklara dökülmüş, başlarda şapkadan başka bir nesneye benzemeyen bir şey! Enseler, kollar, göğüsler baştan başa çıplak. Uçları dizlerde sona eren kısa mantolar. Dizlerden aşağı şeffaf çoraplar... Altın, elmas bilezikli kollar ya kocasının, yahut yabancı bir erkeğin koluna sarılmış. (...) — Şimdi seni tiyatroya götürceğim, göreceksin ki orada da kadın, erkek localarda birlikte oturuyorlar. Bu mantolar da çivilere asılıyor. (...) Kadıköy ve Tepebaşı tiyatrolarında ise localardan başka koltuklarda, sandalyelerde de erkeklerle yana yana oturuyorlar. Bunun daha ilerisi var: birahanelerde beraber içenlere ne diyeceksin?... (Sebilürreşad, 1923. c. XXI, sayı 523-529)

Cumhuriyet devrinde Hilâfetin kaldırılması, tekke, türbe ve medreselerin kapatılması, dinle devlet işlerinin birbirinden ayrılıp lâiklik ilkesinin kabul edilmesi, Medenî Kanun'la kadın erkek eşitliğinin getirilmesi ve aile birliğinin din kurallarına göre değil de Medenî Kanun hükümlerine göre kurulması, Tiyatro, sinema, konser, dans v.b. gibi sanat ve eğlencelerin yaygınlaşması, ilk öğretimden yüksek öğretime kadar her dalda kızlarla erkeklerin bir arada okuması, okullarda temsiller verilmesi v.b. gibi toplumsal değişmelere karşı, Akif'in «başyazar»lığını ettiği Sebilürreşad dergisinde çıkan kinayeci yazılar, bugün uzaktan bakılınca, çok eğlenceli görünüyor. Okuyuculara hoşça vakit geçirtmek için onlardan birkaç tanesini aktarıyorum:

... Şehzadebaşında, hiç çekinmeden, «Darülbeydâyi» ismini takınan bir sahnede picama ile çıkmak hünerini gösteren hanımlar... (1924, c. XXIV, sayı 607)

Bu hafta Galatasaray Lisesi'nin geniş ve süslü salonlarında «Darülehân»ın erkek, kadın sazen ve muganniyeleri (saz ve şarkıcıları) tarafından bir konser verildi. Gazetelerin yazdığına göre «İstanbul'un aydın ve yüksek» aristokrasi zümresine mensup yüzlerce kadın ve erkek bu konserde bulunmuş, sahnede genç hanımlar ve beyler ecebi operalarından parçalar söylemişler, dinleyiciler bu ortak konserden pek memnun olmuş ve duygulanmışlar! (...) İşte «hürriyet-i nisvân» (kadın özgürlüğü) davasının verdiği sonuç! Kadını «esaret»ten kurtarmak için yıllardan beri durmadan onun adına bağırıp çağırınların asıl maksatlarının ne olduğu artık anlaşıldı: Müslüman hanımlarının süslenerek sahnelere çıkması, sazencilik ve muganniyelik, yahut aktrislik ederebeyleri eğlendirmesi, umumî salonlarda herhangi erkeğin kollarına takılarak birlikte dans etmesi!... Evvelce bunlar yapılamıyordu. Çünkü yüzlerdeki utanma perdesi yırtılmamıştı. Ondan dolayı kadın «esir» sayılıyordu... (1924, c. XXV, sayı 630)

Bu hafta bazı İstanbul hanımları Beyoğlu'nda Perapalas salonlarında bir «Lâle Balosu» verdiler. Böylece, İslâmîlik âdetleri aleyhinde düzenlenen harekete «Kadın Birliği» de resmen katılmış oldu. On beş yıldan beri İstanbul'un özgürlük isteyen kadını bu hafta asıl amacına varmış oldu: beğendiği erkeği koluna takarak, göğsünü göğsüne yapıştırarak, şampanyalar icerek Perapalas salonlarında dans etti. Artık özgürlük davası sonuçlandı. (1924, c. XXIV, sayı 625)

Türk Ocağı balolarından, konserlerden ne hayır bekliyor? (1924, c. XXIV, sayı 609)

Florya'da deniz hamamlarının geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da serbest olduğu vilâyetçe karar altına alındığını gazeteler yazıyor. (...) Ne oluyoruz, nereye doğru gidiyoruz? Kadın ve erkek-

lerin, çıplıklık olarak birbirlerine katılıp, karışıp, bir arada yıkanmaları için Florya'da deniz hamamı açılması ve buna vilâyet makamınca müsaade edilmesi ne demektir? (1924, c. XXIV, sayı 608)

... Erkekler kadın arasında Darülfünun'da (Üniversite'de) başlayan bu «iştirak» gitgide bir moda haline gelerek toplum hayatının her yanında kendini göstermeğe başladı: sokakta iştirak, sinemada, tiyatroya iştirak, aktrislikte iştirak, şarkıda iştirak, meyhanede iştirak... İştirak, iştirak... Nihayet iş dansta iştirake kadar vardı. (...) Düşünürlerimiz «Liselerde genç kızlarla erkekler birlikte okusunlar mı okumasınlar mı?» diye uzun uzadıya tartışmalarla vakit geçiriyorlar. (...) Orta öğretimde bir arada okumayı Avrupa ulusları bile kabul etmemiş olduğu halde bizde tartışması başladı. Biz ki daha ilk öğrenimi yüzde yirmi bile sağlayamadık. (...) Toplumsal gelenekleri ve şartları bilinen ulusumuzun 15-18 yaşlarındaki kız ve erkek çocukları bir araya getirilmek isteniyor. He men şurada burada liselere çiden üç beş kişi varsa onları da okuldan alıkoymaya sebep olacağız. Medreselerin kapanması ile on beş, on altı bin kişi eğitim nimetinden yoksun kaldı. Şimdi de böyle «müşterek» bir öğretim çıkarırsak kendi kendine liseler de kapanır. O vakit rahat ederiz. Eğitimde yenilik son kertesine erişmiş olur. (1924, c. XXIV, sayı 607)

Kızlar ile erkekleri okullarda birleştirmek, bilim ve eğitim yerlerini dans yerine haline getirmekten başka bir şey değildir. (1924, c. XXIV sayı 608)

... Okul öğretim kurulunun nâmahrem birtakım erkekler önünde okullu kızlara tiyatro oynatması, piyano ve keman çaldırması, şarkılar söyletmesi her bakımdan teessüfe lâyıktır. (1924, c. XXIV, sayı 612)

Bu yaz çocukların başlarında «şems-i siper» (güneşlik) diye beyaz ketenden yapılmış şapkalar yaygınlaştı. (...) Son günlerde 13, 14 yaşındaki Müslüman kızlarının başlarında da şapkalar görülmeye başladı. (...) Yirmi yaşını geçen bazı gençlerin de hasır şapkalar giymeye başladıklarını gazeteler yazıyor. (...) İhtimal ki gazeteler buna da «anket»ler de açacaklar. Bundan bir süre önce Türk kadınlarının sahneye çıkıp aktrislik etmesini, barlara gidip eğlenmesini uygun görüp görmeyenler hakkında bazı gazeteler anket açmışlardı. Böylece ortam hazırlandıktan sonra şimdi Türk kadınları aktrislik de ediyor, kibar fuhuş yatakları olan barlara da gidiyor, meyhanelerde de oturup içiyor, dans salonlarında Müslüman, Hıristiyan herhangi bir erkekle dekolte kıyafette dans ediyor. Bunları yaptıktan sonra artık böylelerinin şapka da giymek isteyeceği tabiidir. Bir taraftan çocuklardan başlavalara derece derece yukarıya doğru çıkarılarak olup bitti haline getirilmek istenen şapkanın biraz sonra caiz olup olmadığı hakkında bazı gazetelerin yayına başlayacağına da şüphe yoktur. (1924, c. XXIV, sayı 611)

İKİNCİ ÇELİŞME

Akif, toplumsal değişme ve devrimlere, -kendi kişiliğine dokunmadığı sürece- elinden geldiği kadar katlanmağa çalışmışsa da, «şapka devrimi» ile kendisinin de şapka giymesi zorunluğu başgösterince, Prens Abbas Halim Paşan'ın davetlisi olarak gittiği Mısır'da yerleşmiştir. (1926). Birinci Dünya Savaşı sırasında Sadrazam Said Halim Paşanın «Müslümanın vatanı şeriâtın hâkim olduğu yerdir» sözünü «Sebilürreşad»ın birinci sahifesinde en büyük harflerle basıp benimseyen Akif, böylece, Mısır'ı kendisine ikinci vatan edinmiş, bağımsız fakat lâik Türkiye Cumhuriyeti'nde yaşamaktansa, şeriât kurallarına göre yönetilen, fakat can düşmanı olduğu İngilizlerin baskısı altında bulunan o zamanki yarı sömürge Mısır'da on yıl yaşamış, şeriâtli sömürgeyi lâik bağımsızlığa veğ saymıştır. Akif'in görüşleri arasındaki ikinci büyük çelişme de işte buradadır. Onun hayatının dramı da burada gizlidir.

Ne var ki, Akif, inandıklarını kişisel bir çıkar beklemeden açıkça savunmuş ve inançlarından bütün hayatı boyunca kıl kadar ayrılmamış bir sanat ve düşünce adamıdır. Onun bu tutumu saygıyla anılmaya değer.

Nâzım'ın dediği gibi, «Akif inanmış adam»... «Büyük Şair» olduğu volundaki yargı ayrı bir tartışma konusudur. «İnanmış adam» olmak, «büyük şair» olmanın gerekçesi değildir.

İklar memleketimizde yüz gösterdi. Siyaset düşü nürleri arasında baş gösteren bu toplumsal hastalık sonucu olmak üzere ortaya çıkan «Tanzimat, inkılâbât ve islahât» meseleleri devleti bütün girdâba sürükledi. (...) Şeriât yasalarının ve İslâm kurumlarının öneminin düşürülmesi yüzünden meydana gelen toplumsal bunalmı, ulusu kişisel kimliğinden sıyrarak kadar tehlike doğurdu. (...) Ulusal ve medenî yaşamız olan ulu fıkıhımızın, zamanın gereklerine, işin gerektirdiğine göre kendini göstermesini ve gelişmesini sağlayacak sebeplere sarılmak bizim için en esassı ve hayati bir meseledir... (Sebilürreşad, 1922, c. XXI, sayı 521)

HAYAL KIRIKLIĞI

Ne var ki, «Batı uygarlığı» na karşı olmayıp «Batı emperyalizmi»ne karşı açılan Kurtuluş Savaşı kazanıldıktan sonra, seçimler yenilenerek, Akif'in umduğunun tam tersine bir yolda girilen toplumsal devrimler, onu büyük bir hayal kırıklığına uğratmıştır. Yukarıda da işaret ettiğimiz gibi, toplum düzeninin şeriât hükümlerine göre kurulması gerektiğine inanan, Tanzimat ve Meşrutiyet devirlerinde memleketi girmeğe başlayıp da Türkiye'yi Avrupa «Hıristiyan» topluluklarının yaşayış biçimlerine yaklaştıran hareketlere karşı olan; sözelimi, «aile devrimi» isteyenler için:

«Aile bir inkılâp olsun!» diyen meyus olur, Başka hiçbir şey kazanmaz, sade bir deyyus olur. «Garplılaşmak isteyenlerin Nazarı İbretine», «Garpcılık ve Bozgunculuk» v.b. başlıkları altında dizi makaleler hazırlatmıştır Kendilerini. «Türk milletini geri çekmek isteyenler» diye suçlayan Türk Yurdu dergisine verilen «İfrattan Tefrite» başlıklı imzasız bir vazıda şöyle deniyor:

... Bundan sonra artık Türk Yurdu, Altaylar, Kızıl Elmalarla, Bozkurt'larla, Cengiz'in yasalarıyla, kısacası geçmiş ile idgisini kesiyor; «Türk ulusunu geri çekmek isteyenlere karşı» savaş yenkenlerini açıyor ve ondan sonra da: «Türk Yurdu, Batı uygarlığını benimseyen ve bütün kurtuluş çarelerini o uygarlığı bize aktarılmasında görenlerin, Türk ulusunu Batı ulusları ailesine sokmak isteyenlerin bir telkin aracıdır» diye Türk Yurdu'nun amacını açıkça gösteriyor. Birkaç sahife sonra Ağaoglu Ahmet Beyefendi de bu Batılılaşmanın «bilâ kaydü şartı» (kayıtsız ve şartsız olacağı) söylüyor. (...) Görülüyor ki Türk Yurdu kurucuları Türk ulusunun toplum düzenini beğenmiyorlar, onu temelinden değiştirmek. Türkleri kayıtsız şartsız Batılılaştırmak istiyorlar. (...) Yıllarca «Türk ulusunu geri çekmek isteyen» Türk Yurdu, tuttuğu yolun çoraklığını gördükten sonra şimdi Türk ulusunu Altaylar'dan «Seine» yahut «Times» nehirlerinin kıyılarına sürüklemek istiyor. Bir aşırıktan başka bir aşırığa sapıyor. (Sebilürreşad 1923 c. XXI, sayı 530 — 531)

BATIDAN ALMAK İSTEDİKLERİ

Bu arada şu noktayı belirtmek gerekir: Akif, kendi deyimiyle, Avrupa'nın yalnız «muâşeret hayatına» karşıdır; oradan yaşayış düzeni değil, sadece bilim, fen ve sanat alınmasını salık verir, bu konuda Japon'ları örnek gösterir. Şöyle der: «Alınız ilminin Garbın, alınız san'atını; Veriniz hem de mesâinize son sür'atini. Çünkü kabil değil artık yaşamak bunlarsız; Çünkü milliyeti yok san'atın, ilmin; yalnız, İyi hâtrda tutun ettiğim ihtân demin: Bütün edvâr-ı terakkiyi yarıp geçmek için Kendi «mâhiyyet-i rûhiyyeniz olsun kılavuz. Çünkü beyhudedir ümmid-i selâmet onsuz.

(Süleymaniye Kürsüsünde)

Heriflerin hani dünya kadar bedâyi var: Ulûmu var, edebiyâtı var, sanayii var. Giden birer avuç olsun getirse memleket, Döner muhitimiz elbet muhit-i marifete.

(Fatih Kürsüsünde)

Çünkü milletlerin ikbâli için evlâdım, Marifet, bir de fazilet... İki kudret lâzım. Marifet kudreti olmazsa bir ümmette eğer, Tek faziletle teâlî edemez, za'fa düşer. Sade, garbın yalnız ilmine dönsün yüzünüz. Fen diyarında sızan nâmütenâhî pınarı Hem için, hem getirin yurda o nâfi suları. Aynı menbaları ihyâ için artık burada,

tam açık târiflerle ve sarih kıstaslara dayanan formüller hâlinde bir arada Meclise sevk edilmesi beklenirdi....

Hem hâkim ve hem de vatandaş için târif ve kıstasların açık olması zaruridir. Hâkimin huzuru için de lâzımdır. Hâkim kendisi için vâzih bir metne, kıstasa istinat etmek ister.

İşte asıl İtalyan Ceza Kanununa faşist devri zamanında ilâve edilmiş bulunan ve aslında eserinin zayıf tarafını teşkil eden ve bizim ve antidemokratik dediğimiz hükümlerdir ki, siyasî suçlara taallük eden hükümlerdir. Bunların mâzisi yoktur. Ceza kanunlarında her hükmün bir mâzisi ve tarihi vardır. Tarihi ve tasfiye edilmesi lâzım gelen bunlardır. Bu hükümler iltizam edilemezler....

Eski faşist menşeli hükümlere yeni bir hayatîyet vermek, genç demokrasimize asla yakışmaz.

R. NASUHIOĞLU (Adalet Bakanı) — 141 ve 142. maddelerdeki hükümler dikkatle okunacak olursa, geniş mahiyette görülmekle beraber, onun da hudutları çizilmiş, hâkime kanaat verecek mahiyette hudutlandırılmıştır.

CELÂL YARDIMCI (Komünizm İhtilâli adlı bir kitaptan parçalar okumuştur) — Komünistlik dininin şartlarından olan cinayet ve tehdit hareketleriyle, bu umdenin evvelâ Anayurtta sonra da cihanda hâkim olmasını esas tutan kızıl gard saygınları başkanlık divanı, evvelâ Çar ailesinin yok edilmesiyle işe başlamıştı....

CEZMİ TÜRK — İçtimai sınıflardan bahsederken gerekçenin dördüncü sayfasında: «Gerçekten devlet topluluğu (dikkat buyurun millet değil) muhtelif içtimai kategorilerden mürekkeptir. İktisadî menfaatleri geniş hatlarıyla müşterek olan nüfus kitleleri bir içtimai kategori teşkil ederler». Bu da tamamen ve hatta kelime olarak aynen faşist İtalyan Kanunu şerhinden alınmıştır. Bu tercümeçi gerekçe, bu tasarımı kime sunuyor? İki defa meşrutiyet uğruna kanlı kurbanlar vermiş, o istiklâl harbinin yapmış, BMM devrini yapmış, nihayet 14 Mayısı yaratmış olan Türk Millî Meclisine... Arkadaşlar, sınıf fikrini kabul etmek, derhal sınıf mücadelesi fikrini kabul etmektir. Sınıf mücadelesi fikrini kabul etmek ise, o sınıflardan birinin üste geçme mücadelesini kabul etmek demektir... Meşrutiyetten beri, hakikaten Tanzimattan sonra 1874'ten beri demokrasi âleminin hakikatleri ortaya serilmelidir. Bunu şunun için arz ediyorum, komünist fikirlerle mücadelenin en müessir yolu budur. Açıkça belirtilmelidir Komünizm demelidir. Kanun Komünizm demelidir. Kanun bunu demelidir. Ve itham ve ispat hakkı verilmelidir.

ADNAN MENDERES — ... Komünizme karşı mücadeleyi kolaylaştıracak hükmü ihtiva eden bir tasarımı müzakere etmekteyiz.... Biz büyük bir tehlikeye bitişik yaşayan bir memleketiz ve millî becamızı teminat altına almak mecburiyeti karşısındayız.

M. GÜÇBİLMEZ — ... Eski metin ile yeni metni karşılaştırdığımız zaman görürüz ki, eski metinde cebir unsuru yoktur, yeni metinde cebir unsuru vardır... Cebirli bir metni kabul etmek demek... komünizmle mücadeleyi güçleştirmek demek olur... bu itibarla bu metindeki cebir kelimelerinin kaldırılması ve eski metne benzer hâle getirilmesi, komünistlerle mücadeleyi çok kolaylaştıracak ve yeni metinde eski metnin eksiklikleri ihmal edilmiş olduğu içi hakiki mücade-

Adnan Menderes

leye mazhariyet hasıl olacaktır.

NECİP BİLGE (Profesör) — Cebir unsuru mevcut olmadığı takdirde, meselâ sosyalist bir partinin, yani sâdece istihsal vâsıtalarında iştiraki tazammun eden hakiki bir sosyalist partinin teşekkülüne imkân verilmeyecektir.

FERİDUN FIKRİ DÜŞÜNSEL — Memleketimizde herkes, komünizmin şiddetle cezalandırılmasından bahsediyor. Fakat ne söylenen sözlerde ve ne de yazılan yazılarda, komünizmle neyin cezalandırılmak istendiği açıklanamamaktadır....

Komünizmin vâsıtası cebir, gayesi amele diktatoryasıdır....

Sosyalistler ise, ihtilâl taraftarı değildir, bir sosyal inkılap taraftarıdır. Bu inkılap derece derece olacaktır...

Lenin'e göre komünist ihtilâlî üç safhada husule gelebilir: a) İhtilâlin hazırlanması, b) İhtilâlin icrası, c) Elde edilecek neticeden azamî fayda sağlamak.

Bu üç safha içinde, bilhassa bizim memleketimiz için ehemmiyetli olan birinci safha, yani ihtilâlin hazırlık safhasıdır.

İkinci safhayı, yani ihtilâlin yapılmasını karşılayacak kanunî müeyyideler esasen mevcuttur.

Lenin der ki: Bu üç safhadan en mühimmi, birinci safhadır. Eğer hazırlık iyi olmuş ise, icra çocuk oynucağından ibarettir. Gene Lenin'in düşüncelerine göre, (ki bu düşünceler, muhtelif memleketlerdeki komünistlere talimat hâlinde gönderilmiştir) hazırlık safhası şöyle olacaktır:

a) Her vâsıtadan istifade ederek propaganda ve kargaşalık çıkarılmalıdır. Bunun için bilhassa grevlere başvurulmalıdır. Grev ameleli geliştirmek hususunda bir mekteptir.

b) İş yerlerinde ve bilhassa demiryolu, posta, telgraf, umumi nakliyat ile ilgili âme işletmelerinde hücreler kurulmalıdır.

c) Silâhlı mücadele için gruplar tesis olunmalı, silâh depoları temin edilmelidir....

Memleketimizde hakiki komünist fikriyatının ne olduğu bilinmiyor. Halkımız, sâdece halkımız değil, yargıçlarımız dahi komünizm mevzuunda tenevvür edilmemişlerdir....

Hülâsa olarak şunu arz edeyim ki, Üçüncü Enternasyonalse kabul edilmiş olan esas, cebir yoluyla ihtilâl yapmak, cebren ihtilâlî tahakkuk ettirmektir. İkinci enternasyonalin kabul ettiği esasa göre ise, cebre dayanmayan bir komünist faaliyeti hiçbir zaman komünist faaliyeti kabul edilemez... Cebir unsuru kullanılmazsa, esas teşekkülleri yoketmek mümkündür. Cebir saiki bulunmadığı takdirde, bugünkü mevzuata göre bu müthiş bir si-

lâh olarak kullanılabilir.

M. GÜÇBİLMEZ — Metinde cebir bulunmaması için ısrar ediyoruz. Hâkimin suçluya ceza vermesini son derece güçleştirecektir ve komünistlikle mücadeleyi zaafa uğratacaktır. Cebir unsurunun bulunmaması hâkimi daha rahat olarak, madde hükmünü tatbik etmek imkânına kavuşturacak, dolayısıyla çok arzu ettiğimiz komünistlikle mücadeleye tahakkuk safhasına girecektir!

R. NASUHIOĞLU (Adalet Bakanı) — cebir unsurunun kaldırılması kısmına hükümet de iştirak etmektedir.

F. AHMET BARUTÇU — Cebir unsurunu kaldırılmı neden? Çünkü komünistlik, sosyalist kisvesine bürünerek gelebilir, şu veya bu partinin kisvesine bürünerek gelebilir düşüncesiyle memnuiyetler koymayı tasarlarsak, o vakit, şu partileri kaldırılmı noktasına kadar gidilir.. Hayır böyle şey olmaz... Sosyalizmin kaldırılmasını, Yüksek Meclisin istilzam edeceğini asla zannetmiyorum. Cebir unsuru yerindedir..

Prof. Fethi Çelikbaş

ADNAN MENDERES — Mevzu bahis meselede, cebir kelimesinin merinde ipkasını iltizamen mütalâa dermeyan eden arkadaşlarımızın tasvir buyurduğu vebamet şeklinde bir kanaate sahip değilim. Cebir kelimesi kanundan kaldırılırsa, bütün hürriyetlerimiz elden gidecekmiş gibi düşünceye sahiptirler. Bu, sâdece bir tevatürden ibarettir... Bu cebir kelimesi mevcut olmadığı halde, dahi, hakikaten kanunun ruhuna göre tecziye edilmesi matlub olan, zarurî olan bir lerce, onbinlerce fiil ve hareket tamamen cezasız, hattâ takipsiz kalmıştır. İşte cemiyetin ısrabı buradadır.

OSMAN BÖLÜKBAŞI — Eğer cebir unsurunu kaldıracak olursak Prof. F. Erem'in dediği gibi bu maddenin şumulüne girmeyen hiç bir fikir hareketi, cereyanı düşünülemez.

R. NASUHIOĞLU (Adalet Bakanı) — cemiyet hayatında nizamı içtimainin bozulmasına geçerek yapılacak hareketler cebren de olabilir, cebirsiz de olabilir. Fakat bu, şu veya bu fikir hareketinin gayri meşru bir hareket gibi takarrür ettirilmiş bir madde değildir. Bu itibarla madde gayet sarihdir.

NECİP BİLGE (Profesör) — Buraya cebir unsuru koymadığımız takdirde, hâdiseler nerede başlayıp nerede biteceğini hâkim takdir etmeye imkân bulamayacaktır..

ADNAN MENDERES — ... bugüne kadar tertiplenmiş komünist vak'aları cebre istinat ederek, cebirle meydana getirilmiş

vak'alar değildir Şimdi şurasını sormak istiyorum; hiç bir cebir unsuru bulunmadan bir vatandaş Ulus meydanında bir miting tertip etse ve orada dese ki. Türkiye üç parçaya bölünmelidir, cebirle değil. bunun propagandasını yapsa.. Bu hareketi suç telâkki etmemek mi lâzım gelir? Bu noktayı tâvin etmek lâzımdır

BEHZAT BİLGİN — Sözde cebir kullanmadan bu memleketin şuna buna bölünmesi teklif edilse, burada hikakatte cebir kullanma maksadı âşikâr olacaktır. Çünkü bu memleketin ikiye üçe bölünmesi cebir kullanmadan kabili tahakkuk bir kaziyeye olamaz

SAMET AĞAOĞLU — ... bir adam kalkıyor, ben komünistim diyor. Biz ona sen komünist olduğunu ilân edebilirsin diyecek miyiz? Hayır ona bu imkânı vermeyeceğiz. Bize o kalkıp diyecek ki, ben cebir kullanmıyorum. O'na hayır diyeceğiz. Sen komünistliğini ilân ettiğin andan itibaren veyahut hâkimin vicdanında senin komünistliğinin tebeyyün ettikten sonra, sen ister cebir kullan, ister kullanma, suçlusun. Bir an farzedelim ki cebri kabul etik, bu demektir ki, artık komünizm yasak değildir, hattâ gizli bir şekilde çalışmak yasak değildir

HALİL ÖZYÖRÜK (Adalet Komisyonu Sözcüsü) — ... Din, sermaye, ahlâk, mülkiyet ve milliyetçilik düşmanlığı hususlarının hiç birisi yüzde yüz komünistliğe delâlet etmez. Komünizmin hiç değişmeyen ana vasfı, amele diktatörlüğünü cebir yoluyla tesis etmektir.

FETHİ ÇELİKBAŞ (Profesör) — Hükümet tasarısında da belirtildiği veçhile, sosyal demokrat cereyanlarını önlemek için hattâ ben biraz daha ileri gideceğim, politik mânâda değil, fakat sosyal sahada kooperatifçilik cereyanlarına dahi belki mâni olabilir düşüncesiyle cebir unsurunun burada yer alması lâzım gelir zannediyim. Çünkü kooperatifçilerin de tasavvur ve tahakkümüne çalıştıkları bir iktisadî, içtimai nizam vardır... Bu sebeplerdir ki, ikinci kısımda, yani cebir yoluyla kısmen veya tamamen yoketmek veyahut müesses nizamı, içtimai nizamı cebir yoluyla yok etmek keyfiyeti, hakikaten komünizm ile mücadele etmek hususunda tam ve mutlak

olarak maksada matuf bir tedbir olacaktır.

S. BARI — ... haddizatında uzviyeti tahrip pahasına da olsa, zevk ve keyit veren morfin ve kokain kullanılmasını cemiyetin siyaneti bakımından nasıl amansız bir takibe maruz bırakıyorsa... cemiyetimiz için onlardan daha tahripkâr olduğunda ittifak ettiğimiz ve kanun dışı kabul ettiğimiz komünizmi imbiç mahsulü değil, fikir mahsulü olarak aynı şiddetle yok etmek yolunu bulmak mecburiyetindeyiz... Bu sebeple, cebir kelimesinin metinden çıkarılması hakkındaki fikre iştirak ediyorum.

(S. Barı bundan sonra Nâzım Hikmet'in «Kellemin - içindeki - için - kellemi koymuşum» şiirini okuyarak, sözlerini şöyle bağlar):

— Bu kaşınan enselere, içindakilere rest çekilen kellelere hakikaten ilmkileri sabunlu ipler gerekir, arkadaşlar...

(Bu hava içinde, Menderes ve Ağaoglu'nun istediği biçimde 141 ve 142. maddeler bugünkü hâlini aldı. Ve Anayasaya rağmen hâlâ yürürlükte kalmaktadır!)

HER AYDININ OKUMASI GEREKEN BİR KİTAP

392 Sayfa

12,5 Lira

YÖN YAYINLARI

P.K. 512 — İstanbul

ŞİDDETLİ
BAŞ
AĞRILARINA
KARŞI
GRİPİN

Basarı ile kullanılır!

GRİPİN
KININLI
GRİPİN

GRİPİN 4 saat ara ile günde 3 adet alınabilir

İRAN ŞAHI'NIN BAGIMSIZ DIŞ POLİTİKASI

Kosigin ziyareti sırasında AP iktidarının çekingen durumu, bir çok yazara, «Hiç değilse İran kadar bağımsız bir politika izleyelim» dedirtti. İran'ın bağımsız politikası nedir? Cambridge, Mass.'da Leslie College'de ekonomi politik hocası yapan Ma-cid Tehranian, «Amerikan Aleyhtarı Politikalar» başlıklı makalesinde bu sorunun cevabını vermeye çalışmaktadır.

İŞLER, AMERİKAN HAYRANLIĞI İLE BAŞLADI

İranlıların, Amerikalılara karşı daima zaafı olmuştur. Bunun anlaşılır tarihsel nedenleri vardır. İkinci Dünya Harbine kadar, ABD, İran me-selesinin dışında kalmış uzak bir ülke idi. Orta Doğuda nü-fuz sahibi İngiltere ve Rus-ya'dan farklı olarak, sömür-geci devletlere karşı İran ba-ğımsızlığının şampiyonluğunu yapabiliyordu. Amerika'nın sö-mürge aleyhtarı politikası bu role uygun düşmekteydi. Üs-telik bazı Amerikalıların İran da demokrasi ve bağımsızlık için kahramanca mücadelele-ri bu işi kolaylaştırmaktaydı. 1908'de, mutlak monarşi ta-raftarlarının muhasarasına karşı Tebriz'i savunan ilk anayasacılarından biri Ame-rika'lı öğretmen John Basker-ville idi. Bu uğurda ölen Ame-rika'lı öğretmen, İran milli kahramanlarından sayılmak-taydı. Genç ve tecrübesiz meş-rutiyet rejimi tarafından gö-revlendirilen Amerika'lı mali müşavir Morgan Schuster, «İranın Boğazlanması» adlı klâsik kitabında Rus — İngi-liz rekabetinin şeytani tertip-lerine karşı İran bağımsızlığı-nı savunmaktaydı. Amerikan misyoner okulları ve hastaha-neleri de, eğitim ve sağlık alanlarında yararlı olmaktadır. Daha az yüksek bir seviye-de, Amerikan petrol şirketle-rinin (özellikle Sinolaire ve Standard of New Jersey) İra-na kur yapması, bazı İran'lı milliyetçilerde, İngiliz tekelini kırmak için iyi bir fırsat ola-rak görülmekteydi.

Bütün bu sebeplerle, İran'da ABD muazzam bir iyi ni-yet hazinesine sahip bulun-maktaydı. Ne var ki son 20 yılda durum o kadar köklü değişimler gösterdi ki, hâlen mevcut rejim, bazı Amerikan aleyhtarı politikalara yönel-meyi kârlı bulmaktadır. Tari-hin bir istihzasıdır ki, bu re-jim ABD tarafından iktidara getirilmiş ve ABD askeri ve mali yardımıyla ayakta dura-bilmiştir. Bu değişikliğin tra-jikomik senaryosu hayli karmaşık-tır. Değişikliğin anlaşıl-ması, İran politik hayatının istihzarları hakkında derin bir sezisi gerektirmektedir.

İran'da Amerikan aleyhtar-lığının kaynaklarına inmek için, bir çok Asya — Afrika ülkelerinde olduğu gibi, İkin-ci Dünya Savaşından hemen sonraki, özel hayır kurumla-rının yerini ABD Hükümeti-nin resmi kuruluşlarının aldı-ğı döneme gitmek gereklidir. Böylece, Amerikan askeri ve politik stratejisinin fiili gere-ekleri, Amerikalılara atfedi-len insani idealizmin giderek yerini almıştır. Amerikan ima-jun karşılık beklemeyen sö-mürge aleyhtarı devletten, sö-mürgecilik devlet hâline geç-mesinde, şüphesiz, komünist basının payı olmuştur. Fakat bu değişiklikte temel sorum-luluk, harp sonrası ABD dış politikasına aittir.

MİLLİYETÇİLER, MUSADDİK DEVRİLİNCE UYANDI

Harp sırasında, tarafsızlığı-

nı ilân etmiş olmasına rağmen, İran'ın müttefik kuvvet-ler tarafından işgâli, bu ül-kede Amerikan nüfuzunun başlangıcını teşkil etmiştir. Rus ve İngiliz baskısını den-geleyecek bir karşı kuvvet di-ye, başlangıçta bazı milliyet-çiler Amerikalılara iyi gözle baskınlarıdır. 1942'de Dr. Art-hur Millspaugh başkanlığın-da bir misyon, Hükümetin mali organizasyonunda islahat yapmak için İrana gelmiş-tir. Millspaugh, politik anlayışsızlığı yüzünden kısa bir süre sonra istifaya zorlanmış-tır. 1943 Kasımında İran Or-dusunda Amerika'lı askeri mü-şavirler kullanmak için bir anlaşma imzalanmıştır. Bunu Ticaret (1943), Kültürel Mü-badele (1949), Amerika Harp Fazlası Satışı (1949), Teknik İşbirliği gibi bir seri anlaşma izlemiştir.

1950 yıllarına doğru Dr. Muhammed Musaddık'ın il-derliğinde güçlü bir milliyet-çi hareketin doğması, İran'da ki Amerikan niyetlerini ger-çek bir imtihandan geçirmek için mükemmel bir fırsat teş-kil etmiştir. Komünist olma-yan antiemperyalist ve libe-ral - demokrat Musaddık Hü-kümeti, İngiliz egemenliğin-deki petrol sanayiini millileş-tirme yolunda Amerikayı ka-zanabilmek için boş yere uğ-raşmıştır. Musaddık'ın «İngi-lizler gitsin, Amerikalılar gel-sin» formülüne rıza göstermiş-yeceği anlaşılınca, Amerika'nın ekonomik çıkarlarına, ya-nı komünizmi tehdit sayma-dığı apaçık ortaya çıkmıştır.

1953 Ağustosunda CIA'nın düzenlediği darbe ile Musad-dık Hükümeti devrilinece, mil-liyetçiler, Amerika'nın iyi ni-yetleri hakkında son ümitle-rini de kaybettiler. Musaddık, İran'da, komünizme karşı halk desteğine sahip, açık ve güçlü bir milliyetçi alternatif teşkil etmekteydi. Fakat Ame-rika, milliyetçi rejime, ekono-mik ve politik çıkarlarının hizmetinde daha emin sayd-ığı uysal bir rejimi tercih et-miştir. Musaddık'tan sonra petrol anlaşmazlığının çözül-mesiyle, Amerikan petrol kumpanyaları, İngiliz egemen-liğindeki konsorsiyumun yüz-de 40 hissesini ele geçirdiler. Amerika'nın İran'da elde et-tiği ilk iş imtiyazı bu oldu. Bununla beraber, politik plân-da, Amerikalılar devlet kon-seylerinde İngilizlerin yerini aldılar. İran, İngiliz nüfuzun-dan çıkıp Amerikan nüfuzu-na girdi. İngilizlere karşı duyulan öfke, Amerikalılara yöneldi. Amerika'nın Şah dik-tatörlüğüne gittikçe daha faz-la bağlanması, Amerikan ta-hakkümü konusunda şüphe ve öfkeleri arttırdı. O kadar ki 1957 Nisanında Amerikan Sefiri Selden Chapin, ABD'nin menleketi «el koyma» te-sebbüsünde olduğunu resmen yalanladı. 1959 Martının ikili güvenli anlaşması (Türkiye ile de imzalandı) ve Şaha ge-tirilen mali ve askeri yardı-mın artması, şüpheleri arttır-dı. Fakat bu dönemde Ame-rikan aleyhtarlığı âsi Dad Şah'ın bir kaç Amerika'lı gö-revliyi öldürmesi gibi münfe-rit ve sembolik olaylarla ken-

dini göstermiştir. Resmi se-viyede ilişkiler son derece dostça idi. Hükümet, Ameri-kan aleyhtarı gösterileri şid-detle bastırmaktaydı.

AMERİKA ZORLA KANUN ÇIKARTIYOR

Kennedy'nin iktidara geli-şyle, resmi ilişkilerde bir takım değişiklikler başla-mıştır. Amerika'nın askeri diktatörlükleri desteklemesi-ne karşı Kennedy'nin seçim-lerde açtığı kampanya, yeni başkanın İran'da muhalefeti destekleyeceği yolundaki söy-lentileri kuvvetlendirdi. Ame-rikan ödeme dengesindeki kro-nik açık dolayısıyla Amerikan askeri yardımının azaltılması, bu söylentileri kuvvetlendirdi. Milliyetçiler Amerikan des-teği konusunda yeniden ha-yallere kapıldılar. Şah isteme-diği halde iktidara gelen Ame-rikan taraftarı Başbakan Ali Amin'in politik faaliyet-lerde serbestiye gitmesi, Dr. Musaddık'ın Milli Cephesi ile (milliyetçi parti ve gruplar koalisyonu) Amini Hükümeti arasında muhtemel bir yakınlaşmanın temelini teşkil etti. Fakat böyle bir ittifakı engel-leyen faktörler vardı. Prince-ton Üniversitesinden Prof. T. Cuyler Young, 1962 Ocagında Foreign Affairs'de yayınladığı «Sürekli Buhranlar İçinde İ-ran» adlı incelemesinde bu faktörleri derinlemesine tah-lil etmiştir. Neticede, Orduyu elinde tutan Şahın taktik poli-tik manevraları, Dr. Amini ve Milli Cephenin haktan gelmeye vetmiştir.

Bu iktidar mücadelesinin ya-rattığı iç çekişmede, Amerika-lılar, hedef tahtası teşkil et-mişlerdir. Şah, güçlü bir or-du kurma yolunda kendisini az destekledikleri için Ame-rikalıları gittikçe daha fazla kı-namaya başlamıştır. Bu kına-ma haksız bulunabilir. Zira Şah 1952-63 döneminde 300 milyon dolar civarında yar-dım görmüştü. Milli Cephe i-se, 1953 Musaddık darbesi ve Şah diktatörlüğünü devamlı desteklemesi dolayısıyla Ame-rikan politikalarını ve hege-monyasını eleştirmek için bol malzemeye sahipti. Ayrıca komünist Tudeh gizli radyo-larının, tabii ve âşikâr hedefi Amerika idi. Hatta Amerikan taraftarı Amini bile, 1962 Tem-muzundaki devrilmesinden Ame-rikayı sorumlu tutmayı zo-

runlu bulmaktaydı. Fakat Ame-rikan itibarına en büyük zarar, her zaman olduğu gibi, Amerika'nın uyguladığı poli-tikalardan gelmiştir. Ameri-kan askerlerine «haricen mem-leket statüsü» imtiyazını sağ-layan bir kanun, Amerikan Se-firinin Şah'a ve Parlamento-ya yaptığı ısrarlı baskılarla çıkartılmıştır. Şah'ın birçok milletvekili sömürge statüsü-nü hatırlatan tasarıyı bir tür lü hazmedemediler ve çok güç-lü bir muhalefete giriştiler. Nefret edilen tasarı, Ekim 1963'de zorla kanunlaştırıldı.

Eğer İran, Sovyetler Birliği ile 1200 mil uzunluğunda bir hudud paylaşmasa idi, bu olay-ların beki dramatik sonuçla-rı olmayacaktı. İran'da Ame-rikan kudreti, ekonomik ve askeri plânda o kadar güçlü yerleşmiştir ki, onu bir çrpı-da sökmek mümkün değildir. Ne var ki Sovyetlerin Kuzey-deki kudretini de ihmal et-mek güçtür. Sovyet - Ame-rikan ilişkilerindeki yumuşa-ma, Şahın değişen güvenlik ihtiyaçları ile birleşince, kar-sılıklı müsamaha ile, barışçı ekonomik ve politik rekabete yol açmıştır. İran gözlemler-i, İran nüfuz bölgelerine a-yıran 1907 anlaşmasını biraz hatırlatan biçimde bir İngiliz - Sovyet anlaşmasının, Amerika aleyhtarı gelişebileceği üzerin-de fikir yürütmektedirler. İ-ranın güneyindeki petrol al-anlarından Sovyetler Birli-ğine gaz taşıyacak boru hat-ının İngiliz firmaları tara-fından inşa edilecek olmasını bu yakınlaşmanın delili diye göstermektedirler. 28 Ocak ta-rihli New York Times'da C. L. Sulzberger daha da ileri gitmektedir: «Başka yerlerde tâvizler sağlanırsa, Moskova, Vietnam buhranında aracılık yapmaya daha istekli olabilir. Avrupada tâviz verme imkânı yoktur. Bazı diplomatlar, tâ-vizin Asyada verilmesi gerek-tigini ve Asya'da bir Ame-rikan yumuşamasından Rus-yanın doğrudan doğruya ya-rarlanabileceği tek bölgenin (İran ve Türkiye) olduğunun âşikâr bulunduğunu ileri sür-mektedirler.»

ŞAH, SOVYETLERE YÖNELİYOR

Bu spekülasyonlar mübalâ-galı görünmekle beraber, Şah-ın, yeni politika anlayışına uygun düşmektedir. Bu anla-yışa göre, İran, Doğu ve Batı arasında bir tampon devlet-tir ve onun bağımsızlığı, iki tarafa da avantajlar sağla-makla güven altına alınabi-lir. Milliyetçiler, bu görüşe, «iki tarafa da gereksiz imti-yazlar tanımayı reddetmekle memleketin bağımsızlığı teh-likeye girmez, aksine koru-nur» diye itiraz etmektedir-ler.

Her ne hal ise, Sovyetler Birliği ile ilişkiler 1963'de dü-zelmeye başlamıştır. Amerika'nın silâhları hibe etmek ye-rine satma yoluna gitmesin-den hoşnutsuzluk duyan Şah, ülkesinin Sovyetler Birliğine karşı füze saldırı üssü olmayacağını taahhüt etmiş-tir. Bu beyanatı takiben, iki ülke arasında geniş ekonomik işbirliğini öngören bir seri anlaşmaya varılmıştır. Son anlaşma, İranın güneyindeki petrol alanlarından bir boru hattıyla Sovyetler Birliğine sevkedilecek gazla karşılık, Sovyetlerin bir çelik fabrikası ve bir makina imal eden fab-rika kurması konusundadır. Bir çelik fabrikası kurma yo-lunda İranın Batı firmaları ile bir kaç defa yaptığı müza-kerelerin başarısız kalmasın-dan sonra, bu anlaşma, Sov-yetler için bir başarı teşkil etmiştir.

Sovyetler Birliğinin bu ge-lişmelerden nasıl bir politik sermaye sağlayacağını tara-faların gelecekte atacakları a-dımlar tâyin edecektir. Güve-nilir kaynaklar, Sovyetler Bir-liğinin İrana, Mısır, Suriye ve Irak'a tanıdığı şartlarla

sol-air tüzeler satmaya hazır olduğunu bildirmektedir. Şah, bir kez daha, Washington ile müzakerelerinde ehven şart-larla daha fazla silâh sağlaya-bilmek için Sovyet rekabetini koz olarak kullanmaktadır. Sovyet silâh fiyatları Batı fi-yatlarının ancak yarısı kadar-dır ve yüzde 2,5 faizli uzun vâdeli kredi ile satılmakta-dır.

Eğer Sovyet silâh satışı ger-çekleşirse, bu, çok ötelere gid-en çelişik sonuçlar doğura-caktır. Anlaşmanın Sovyetler Birliğine döviz getirmesinin yanı sıra, Şah üzerinde nüfuz sağlayacağı da açıktır. Ayrıca bir Batı peykini, ciddi Sovyet rekabetine açacaktır. Hatta CENTO ve NATO üyesi Türki-yenin bile, Sovyet silâhlarına ilgi duyduğu söylenmektedir. Bütün bunlar, Sovyet - Ame-rikan yakınlaşması açısından belki iyi sayılabilir. Fakat İ-ran hâkim sınıflarını kazan-ma rekabetine girişen iki dev arasında sıkışan ilerici dev-rimci güçlerin bu gelişmeler-den kaçınılmaz şekilde hoşnut-suzluk duyacakları açıktır. Bu kızgınlığın belirtileri, İranda şimdiden görülmektedir. Do-ğu Almanya'da sürgündeki Tu-deh partisinin Moskova'cı Merkez Komitesi, parti üyele-rinden kopmuşlardır. Ne Was-hington, ne de Moskova tutu-munu izleyen milliyetçiler, Tu-deh Merkez Komitesinin tutu-munu kınamaktadırlar. Mer-kez Komitesinin yanında bir «ihtilâlcî» grup, İran Mark-sist - Leninistlerini yeniden örgütlenmek için Tudeh'ten ayrılmıştır.

Bu arada Şah rejimi, İran halkının hayli süredir besle-digi Amerikan aleyhtarı duy-gulardan kendi hesabına ya-rarlanmaktadır. Amerikan a-leyhtarı duyguların biraz ser-best ifadesine müsaade ede-rek, Şah, «Amerikalılara bile kafa tutan hükümdar» diye halkın saygısını kazanmaya çalışmaktadır. Öte yandan, bu sayede, Amerika'ya karşı pa-zarlık gücünü arttırmaktadır. Geçen yıl ve bu yıl, resmen tahrik edilmiyorsa bile, res-men müsamaha olunan Ame-rikan aleyhtarı davranışlar çoğalmıştır. Vietnam Savaşı, basının Amerikan saldırgan-lığı ve vahşeti suçlamalarına büyük malzeme sağlamıştır. İran hariç, dünyanın her ye-rinden örnekler gösterilerek, basyazılarda, Amerikan müda-haleciliğinden şikâyet edilmek-tedir. «Sömürgeciliğin miras-cısı» adlı hayli ileri Ame-rikan aleyhtarı bir kitap, baş-langıçta vasaklandığı halde, sonradan defalarca basılmış-tır.

1964 Nisanında Harvard'da Orta Doğu Araştırma Merkezi ile İran Talebe Derneği tara-fından düzenlenen İran konu-sundaki bir seminer, resmî çevrelerin dolaylı yollardan i-fade olunan hoşnutsuzlukları na sebebiyet vermiştir. Haik yerine hâkim sınıfı tutan Ame-rikan politikasını eleştiren Princetone'dan Prof. Young'ın seminerde sunulan incelemesi, muhalefetin bunu tercüme et-tirip Tahran'da dağıtması ü-zerine basının sert hücumla-rına yol açmıştır. Meselâ A-jiang gazetesi, «Seminer İra-n'daki şartları tartışacak yer-de, Amerikan ırkçılığı, cum-hurbaşkanlarına suikastler, gangsterlik, Dominik Cumhu-riyetine silâhlî müdahale ve Vietnam'da vahşet gibi konu-ları tartışmalıdır» diye ateş püskürmüştür. Basın, bir Ame-rikan Hava Kuvvetleri rad-yo - televizyon istasyonunun yanlışlıkla «İran Körfezi» ye-rine «Arap Körfezi» demesini bile önemli mesele yapmış-tır. Şah dağın son aylarda, ka-palı, fakat suçlayıcı bir dille, petrol üretim seviyesi ve silâh alımı meselelerinde Ame-rika ile olan anlaşmazlıkları-nı ısrarla öne sürmüştür.

İran, bağımsızlığını ifade için, Amerikan yetkililerinin

açık hoşnutsuzluklarına rağmen Sovyet Bloku ile ekonomik işbirliği ve ticarete yönelmekle yetinmemiş, Fransa ve İngiltere de de silah ve petrol alışverişine girişmiştir. Tahran'da, Milli İran Petrol Şirketi'nin Fransız kumpanyalarından bir grup ile gecelerde imzaladığı anlaşmayla İranın kârın yüzde 91'ini almasının sağlandığı belirtilmektedir. Bu şimdiye kadar görülmedik ölçüde yüksek bir orandır. Anlaşma, Anglosakson imtiyazlarının yarı yarıya kâr paylaşma formülünü yıkacak niteliktedir. 62.3 milyon dolar tutarında gemi ve yer füzesi almayı ön gören ve İngiltere ile yapılan silah anlaşması da Şahın şimdiye kadar tek silah kaynağını teşkil eden Amerika'ya bir ihtardır. Ciddi politik sonuçlar doğurabilecek olan Sovyetlerle Silâh anlaşması ise müzakere safhasındadır. Bu müzakereler sürerken, İran, Amerikanın satış şartlarını yumuşatmasını istemiştir.

Potansiyel olarak tehlikeli bir oyuna dalma yolunda Şah için şartlar elverişlidir. Vietnam dolayısıyla ABD diplomatik bakımdan terid edilmiş durumdadır. Şaha karşı askeri bir darbe düzenlenmesi çok güçtür. Esasen Vietnam'da da Diem darbesi kötü sonuç verdiği için Şahı devirmekle meselenin çözülmesine ihtimal verilemez. Pratik nedenlerle, son tahlilde, Şah ABD için yine de en iyi alternatiftir. Kralliyetin varlığı, nisbi bir istikrar sağlamaktadır. Şahın silâhli kuvvetlerine şimdiye kadar ABD silâh sağlamış ve «Müsavirlik» etmiştir. Ülke, CENTO ve ABD ile yapılan ikili anlaşma dolayısıyla Batıya bağlıdır. Fiyat ve üretim seviyesi bakımından anlaşmazlığa rağmen, Anglosakson petrol çıkarları güven altındadır. Nihayet hızla artan Batı yatırımlarına ve tüketim mallarına karşı, rejim, bir açık kapı politikası izlemektedir. Bu noktada ve hiç değilse sim dilik, Amerikan aleyhtarlığı, Amerikanın iş ve politika çıkarlarına yararlı olmaktadır.

YÖN'ün Notu:

Şahın konsorsiyum ile anlaşmazlığı, İran Petrol gelirlerini yüzde 17 oranında artıran bir anlaşmayla sonuçlanmıştır.

Sovyetler ile silâh müzakerelerinden telâslanan Amerika, son dakikada Savunma Bakanı Yardımcısı Tahrana göndermiş ve İrana nisbeten avantajlı şartlarla, en mükemmel F4 Fantom jet uçakları da dahil, silâh sağlama-ya razı olmuştur. Şahın Washington'a kafa tutma politikası simgeleriyle temsil edilir.

Toplu Sözleşme ve Ücretler

Adil Aşçıoğlu

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından yapılan kamu sektöründe toplu sözleşmelerden sonra ücretlerin durumu ile ilgili araştırmalar sonunda ücretlerin bu sektörde bir yavaşlama eğilimi gösterdiği anlaşılmıştır. Özel sektörde daha önce yapılan araştırmalar da toplu sözleşmelerde elde edilmiş bulunan ücret zamlarının hayat pahalılığı ile yok olur gittiğini ortaya çıkarmıştır.

Enflasyon belirtileri çeşitli mal ve hizmetlere yapılması düşünülen zamlar ve fiyatlardaki gene artış eğilimi işçi ücretlerinin günün konusu hâline getirmiştir.

Türkiye'de toplu sözleşme düzeninden önce ücretlerin ve çalışma şartlarının tek tarafı olarak işverenler tarafından tesbit edildiği ve işçilerin bu şartları kabullenmek zorunda oldukları bir gerçektir. Tabiiyle kalifiye işçi ücretleri bakımından arz ve talep kanununun da bu konuda etkileri olduğunu gözden uzak tutmamak gerekir.

İşçi sendikaları toplu sözleşme yapmak yetkisinin kanunen kendilerine tanınması için savaşıyorlar. İşçi ücretleri ve çalışma şartları konusunda işverenlerin bu tek tarafı haklarına son vereceklerini ve toplu pazarlık sayesinde işçi ücretleri ve çalışma şartlarının tesbitinde sendikaların işçi yararına bir gelişme sağlayabileceğini düşünmüşlerdir. Teorik olarak şüphesiz, bir işçinin tek başına işverenle tesbit edeceği ücret ve çalışma şartları altında —bazı istisnalar dışında— işverenin tek tarafı olarak tesbit ettiği bu şartlara işçinin katılması şeklinde ortaya çıkmak taydi. Yine teorik olarak, bu hususların sendikalar tarafından işçiler adına toplu olarak hareket ederek işverenle pazarlık sonunda kararlaştırılmasının işçilere daha elverişli sonuçlar doğuracağı kabul edilmiştir.

Fakat yukarıda sözü edilen Devlet Planlama Teşkilatının yaptığı araştırma sonucunun da ortaya çıkarmış olduğu üzere, genellikle işçi ücretleri ve çalışma şartları bakımından özel sektörden daha iyi bir durumda olan kamu sektöründe bile toplu sözleşme

düzeninden sonra ücretlerde bir yavaşlama eğilimi ortaya çıkmış bulunmaktadır. Bunun sebeplerini belirtmekte fayda vardır.

Sendikalara kanunlarla tanınan haklar «şekil» bakımından ne kadar mükemmel olur sa olsun sendikaların gerçek bir politik ve ekonomik ortam içinde faaliyette buldukları gözönünde bulunur durmak gerekmektedir. İktidarların işçi çıkarlarına karşı anlayış gösterdiği ya da hiç olmazsa işverenlerin tarafını alicke tutmadığı bir ortamda tam istihdam şartları da varsa sendikalar işçi ücretleri ve çalışma şartlarının tesbitinde güçlü bir durumda bulunmaktadırlar. Başka bir deyişle kuvvet ilişkileri işçi sendikaları yararına değişmektedir. Fakat bunun aksine siyasal iktidarın işçilere karşı açıkça zehne aldığı ya da işverenleri koruduğu bir politik ortamda ve tam istihdam yerine işsizliğin hüküm sürdüğü bir ekonomik ortamda kuvvet ilişkileri işçiler aleyhine bozulmaktadır.

Batıda bu çeşit politika ve ekonomik dalgalanmalar işçi sendikalarını bazen güçlü, bazen de güçsüz bir duruma sokmuştur. Özellikle İkinci Dünya Savaşından sonra Batı ülkelerinde işçilerden yana partilerin iktidarı ya tamamen almaları ya da burjuva partileri ile paylaşmaları ve ekonomik kalkınmaya hız veremeleri, kuvvet ilişkilerini başlangıçta işçi sendikaları yararına değiştirmiştir. İşçi sendikaları bu dönemde yalnız işçi ücretleri ve çalışma şartlarının tesbiti bakımından değil, fakat sendikaların memleketin ekonomik ve sosyal hayatını düzenleyen kuruluşlarda da yer ve söz sahibi olmak bakımından güçlenmişlerdir. Fakat burjuvazinin savaşa sonrası döneminden sonra politik ve ekonomik bakımdan yeniden güçlenmesi, kapitalist kalkınmanın kapitalist ekonomik düzenin tabii sınırları tarafından durdurulması üzerine yeniden işsizliğin belirli ölçüde ortaya çıkması, yatırımların ve kredilerin kısılması gibi sebeplerin de etkisiyle sosyal kuvvet ilişkilerinin sendikalar aleyhine bozulduğuna şahit olmak taydi. Kuvvet ilişkilerinin sendikalar aleyhine bozulması sonunda da yalnız işçi ücretleri ve çalışma şartları bakımından da bir gerileme göze çarpmaktadır.

Batı Almanya istihdam haddi bakımından kapitalist bir ekonomide mümkün olabilecek en yüksek noktaya çıktuktan sonra, şimdi ister zorunlu olarak ister gönüllü olarak istihdam hacmini daraltma yoluna girmiştir. Bu durum, bütün kapitalist ekonomilere özgü olup, kısaca enflasyonla deflasyon arasında bir bocalama şeklinde özetlenebilir. Türkiye bu kuralları dışında değildir. Üstelik ekonomik durumun en iyi olduğu dönemlerde bile tam istihdam hiçbir zaman gerçekleştirememiştir.

Böylece işçi sendikaları toplu sözleşme düzeninin uygulanmasında ilk tabii engel olarak politik ve ekonomik düzenin sınırları ile karşılaşmak tadırlar.

Bu sınırlar sendikaların toplu sözleşme düzeni ile eskisine oranla daha elverişli ücretler ve çalışma şartları sağlamalarını büyük ölçüde engellemektedir. Fakat ücretlerin toplu sözleşme düzeninin

den sonra yavaşlama eğilimi göstermesinde sendikaların güçsüz olmalarının rolü de büyüktür. Gerçekten 274 ve 275 sayılı kanunlar sayesinde işçi sendikalarının üye sayısında ve gelirlerinde eskiye oranla bir artış varsa da, bu artışlar, sendikaların güçlü hâle geldiklerini kabul etmek için yeterli sayılamazlar. Sendikalar arasında rekabet, sendikaların işçilerin sendikalarından çok fazla olması, sendikaların gerçekçi bir ekonomik ve sosyal mücadele stratejilerinde voksun olmaları yöneticilerin işçilerden çok teşkilât olarak «sendika» yı düşünmeleri, üyelerle yöneticiler arasındaki uçurum sendikaların işçilerin ekonomik ve sosyal mücadeleye hazırlıklı olmamaları gibi sebepler sendikaların işverenlere karşı hatırı sayılır ekonomik bir baskı aracı hâline gelmesine engel olmaktadır.

Sendikaların örgütlenme meselesi henüz tam bir çıkmaz içindedir. Günün şartlarına uygun bir örgütlenme yolu luma gidilememiştir. İşkolu esasına göre kurulmuş olan sendikalar o işkolu içinde çalışanların çoğunluğunu temsil etmekte uzak oldukları gibi, temsil edebilenler de işkolu esasına göre hareket edecekleri yerde yine her işvereni işyeri esaslı üzerinde ayrı ayrı toplu sözleşmeler yapmaktadırlar. Böylece aynı işkolu içinde işçilerin bir tek sendika etrafında birleşmesi ile güdülen amaç gerçekleştirilmemektedir. Gerçekten işkolu esasına göre sendika kurmanın asıl amacı, o işkolu için geçerli genel ücretler ve çalışma şartları tesbit etmek ve tek tek işyerlerinin ve işletmelerinin durumu ne olursa olsun ücretler ve çalışma şartları bakımından yeknesaklığı sağlamaktır. Halbuki bugün işkolu esasına göre kurulu işçi sendikaları, her işyeri için ayrı ayrı ücretleri ve çalışma şartlarını tesbit eden sözleşmeler yapmaktadırlar. Sendikalar işçilere faydalı bir kuruluş olduklarını gösterebilmek ve daha yüksek sayıda işçiyi sendikalara çekebilmek için her başarıyı sadece sendikalar (dolayısıyla toplu sözleşmeler) aracı ile elde etmek istemektedirler. Bu istek, sendikaları toplu sözleşme dışındaki kanuni imkânlardan faydalanmayı ihmale sürüklemiştir. Bunun en iyi örneğini asgari ücretlerde görmekteyiz. Kanunen teşekkül eden asgari ücret komisyonlarının çeşitli illerde çeşitli işkolları için kanunen uygulanması zorunlu asgari ücretleri tesbit yetkisi vardır. Başka ülkelerde kanuni asgari ücretler, illere ve işkollarına göre değil, işkolları değil bütün ülkeyi ve işkollarını kapsamak üzere tesbit edilmektedir ve bu işi yapan komisyonlarda işçi sendikaları temsil edilmektedir.

«Türk-İş, bütün Türkiye için geçerli bir asgari ücret tesbiti için bazı istekler ileri sürmüştü de sonradan bu işi gerektirdiği şekilde izlenmiş sendikalar da, kendi illeri işkolları ile ilgili olarak asgari ücret tesbiti amacı ile as-

gari ücret komisyonlarının toplanması için gerekli çabaları harcamamışlardır. Böylece sendikalar işçilere toplu sözleşmeler vasıtasıyla asgari ücretlerin üstünde bir ücret sağladıklarından bunun kendileri için başarı olduğu nu ileri sürbilmektedirler. Fakat bu durum toplu sözleşmelerle sağlanan ücretlerin düşük olmasına sebep olmaktadır. Gerçekten bir vandan geniş bir işsiz kitleyi diğer yandan sendikaların işçilerin çok düşük olan asgari ücretlerle ve hattâ onların altında ücretlerle çalıştırılması genel olarak ücret seviyesine etkide bulunmaktadır. Asgari ücretlerin bugünkünden daha yüksek bir seviyeye çıkarılması şüphesiz sendikaların toplu pazarlıkları sırasında ücret artış istekleri için en büyük yardımcı ve mazereti sağlayacaktır.

İşçi sendikalarının genel olarak ekonominin ve özel olarak toplu sözleşmeye taraf olan işletmenin mali imkânları hakkında doğru bilgilerden voksun bulunmaları onların pazarlık gücünü azaltan bir faktördür. Toplu sözleşme görüşmelerinde sendikalar en çok bu konuda güçlüklerle karşılaşmakta işverenin mali imkânlılık hayat pahalılığı, ücretlerin seviyesi hakkındaki iddialarına gereken cevapları verememektedirler.

Sendikaların işçi sınıfının içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal gerileğin ve güçlüklerin kapitalist düzenin ve az gelişmişliğin bir sonucu olduğunu ve kapitalist sistemin aşılması gerektiği inancına henüz varamamışlardır. Böyle bir inancın voksun sendikalar kapitalist düzenin esaslarına vâni bugün işçilerin içinde bulunduğu ekonomik ve sosyal gerilekte sorunlu olan asıl faktörlere karşı savasacakları yerde hemen tamamen teferruta ait meselelerle vakit geçirmektedirler. Memleketin ekonomik ve sosyal hayatının düzenlenmesinde birinci derece rolü olan Devlet Planlama Teşkilatı ve Sosyal Sigortalar gibi kuruluşlarda yer ve söz sahibi olmak, ekonominin işçiler ve geniş emekçi kütlelerinin yararına çalışır bir şekilde düzenlenmesine çalışmak gibi temel meselelerle ilgilenmemektedirler. Vergiler, ekonomik hayatın yükünün sadece dağıtılmasında değil, fakat devlet hizmetlerinin su ya da bu sınıf yararına yürütülmesinde yatırımların hacminin genişlemesinde büyük rol oynamaktadır. Bu konuda şüphesiz en etkili yol parlamentoda söz sahibi olmaktır. Fakat bu imkân voksus işçi sendikaları parlamento dışında da bu meselelere ilgililenip etkilerini gösterebilirler. Daha birçok sebepler yanında yukarıda sayılanlar bugün ücret zamlarındaki yavaşlama eğiliminin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır. Fakat burada bu sebeplerin ücret zamlarındaki yavaşlama eğilimi sonucunu doğurduğunu söylemek meseleinin sadece tek yanını aydınlatılabilmektedir. Kanaatimizce, işçi ücretlerinin düşük olması ve ücret zamlarındaki yavaşlama eğilimi de yukarıda birer sebep olarak gösterilen sonuçları doğurmaktadır. Böylece sebep ve sonuçların sık sık yer değiştirerek birbirini etkilediği görülmektedir. Gerçekten işçi ücretlerindeki düşüklük ve ücret zamlarındaki yavaşlama da ekonomik şartları, sendikaların gücünü, işçinin örgütlenmeye, politik ve sosyal havata katılmaya karşı işsizliğini geniş ölçüde etkilemektedir.

İşçi sınıfının ve bütün emekçi halkın daha da fakirleşmesine yol açabilecek ücret düşüklüğüne ve fiyat artışlarına karşı derhal harekete geçmek, hiç şüphe yok ki sendikaların kısa süredeki önemli meselelerinden biridir.

SOL
YAYINLARI

- DÜNYA KAPİTALİZMİNİN BUGÜNKÜ BUHRANI, A. Arzumanyan, 4. lira.
- ANTI — DÜHRING, Engels, 10 lra.
- KAPİTAL, Karl Marx, (Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü kitaplar 10'ar lira.)
- FELSEFENİN SEFALETİ, Karl Marx, 10 lra.
- ÜCRET FİYAT VE KÂR, (İkinci baskı), Karl Marx, 4 lra.
- ÜCRETİLİ EMEK VE SERMAYE, Karl Marx, 3 lra.
- TEORİ VE PRATİK, Mao Çe-tung, 5 lra.
- FELSEFENİN BAŞLANGIÇ İLKELERİ, Politzer, 7,5 lra.
- SOSYAL DEMOKRATLARIN ÇIKMAZI, G. Söder, 4 lra.
- SOSYALİZMİN ALFABESİ, Leo Huberman, 4 lra.
- SOSYALİZM VE BİREY, John Lewis, 4 lra.
- VIETNAM'DA SAVAŞ VE ZULÜM, Bertrand Russell, 4 lra.
- PETROL EMPERYALİZMİ, Münir Cerid, 4 lra.
- SOSYALİSTLER İÇİN FELSEFE, Maurice Conforth, 4 lra.
- KAPİTALİZM VE DEĞER, Henri Denis, 4 lra.
- ATOM BOMBASI ÇOCUKLARI, Arata Osada, 4 lra.
- BUZLARIN ÇÖZÜLÜŞÜ, İlyâ Ehrenburg, 7,5 lra.
- SOL YAYINLARI, Sanayi Caddesi, Demir İş Hanı, 52. Ankara. (YÖN: 186)

VARLIK
YILLIĞI

İlk Varlık Yıllığı 1959 sonunda çıkmıştı. Yaşar Nabi Nayır, on yıldır yayımlanmakta olduğu «Yeni Hikâyeler», «Yeni Şiirler» dizisini daha derli toplu bir halde okurlarına sunarken kendi yayınevini devamlı yazarlarının hiç bir yerde yayımlanmamış eserlerinden bir cilt derlemeyi ve biten yılın kısa bir hesabını vermeyi birlikte düşündüğünü ilk önsözünde söylüyor.

Her yıl biraz daha tamamlanarak bugüne kadar sürdü bu. Aynı hataların ilke olarak tekrarıyla birlikte değişen özelliklerle. Geçen hafta Varlık Yayınevinin yirminci. Varlık Dergisinin otuz üçüncü yıldönümünde 24 Aralık 1966 Cumartesi günü Kervansaray salonunda bir araya gelen iki yüzden fazla sanat ve fikir adamının toplantısı sonunda çağrılılara dağıtılan Varlık Yıllığı 1967, kendi adını taşıyan sekizinci eser oldu. (655 sayfa. 10 lira).

Yaşar Nabi'nin «1966 ya toplu bakış» (5-27). Rauf Mutluay'ın «1966 da Şiirimiz» (31-51), Tahir Alangu'nun «1966 da Roman ve hikâyemiz» (52-84), Doğan Hızlan'ın «1966 da Dene-me-inceleme-çalıştırma» (85-96), S.N. Özerdim'in «1966 da Dil Çalışmaları» (97-104), Nurullah Berk'in «1966 da Plâstik Sanatlar» (105-111), Faruk Yener'in «1966 nin Müzik Hareketleri» (112-121), Çetin A. Özkırım'ın «1966 da Sinema» (122-133), Selmi Andak'ın «1966 da Tiyatro» (134-146), tanıtılmaları sonra ilginç bir açık oturumun (13-20 Kasım 1966) tutanakları var: «Türk Edebiyatçısının bugünkü toplumdaki yeri ve sorumlulukları» Yaşar Nabi Nayır'ın evinde bir hafta arayla iki ayrı toplantıda konuşulan ve teypte alınan açık oturum, önde-yişde belirtildiği şekilde «konu dışı konuşmalar söz atmalar, kısa söz paslaşmaları gibi asil tartışmanın yapısına hiç bir şey eklemeyen ve kızışmış bir konuşma havasının doğurması tabii olan kısımlarla, aynı sözlerin tekrarı niteliğinde olan bazı pasajları» avıklanarak yayımlanmış. (149-230). Oktay Akbal, Sabahattin Kudret Aksal, Tahir Alangu, Sunullah Arısoy, Hüsamettin Bozok Asım Bezirci, Necati Cumalı Refik Erduran, Azra Erhat, Konur Ertop, Mehmet Fuat, Vedat Günyol, Orhan Hançerlioğlu, Doğan Hızlan, Şükran Kurdakul, Rauf Mutluay, Yaşar Nabi Nayır, Behçet

Necatigil, Mehmet Seyda, Cemal Süreya, Ülkü Tamer'in katıldığı açık oturum; bugünkü toplumda edebiyatın yenilgisini ve yerli edebiyat eserinin okuyucusuna erişememesinin esefini kabulde birleşerek sonuçlanıyor. Bu yenilgiden yeni zaferlerin niyet başlangıçlarını beklemek umuduyla. Böylece, geçmiş yıllarda hazır sorulara verilen cevapları yayımlamakla yetinen Varlık, canlı bir toplantının - yan yollara dağıldığı zaman bile çeşitli gerçekleri gösterebilen toplumsal değerini önemsiyerek daha doğru yolu bulmuş oluyor

Üçüncü bölüm, «Yılın Düşünceleri» başlığı altında 1966 da gazetelerde çıkan düşünüy yazılarından 47 tanesini topluyor Derleyicinin dikkat sınırları, yalnız bazı yayın organlarına çevrik durmakla hatalı, hem odak noktası olan konu sorunlarını kümeleştirmekle Bana göre «Yıllık» adını taşıyan bir derlemenin en sağlıklı başvurma tarafı, bir iki hafta içinde unutulup geçiverdiğimiz toplum olaylarının basın organlarındaki yankılarını gereğince seçmesiyle değerlendirilecektir. Belki de bir tek kişinin değil ancak bir ekibin yapabileceği bu derleme, yazıların tamamını almak imkânsızsa eğer önemli pasajlarını aktararak, bir yılın fikir ve toplum hayatını yansıtmak şeklinde düzenlenmeliydi. Cumhuriyet'ten 14, Milliyet'ten 11. Ulus'dan 4.

Dünya'dan 2, Akis, Yeni Tanın, Haber, Yeni İstanbul, Vatan ve Akşam'dan birer yazı seçilerek hazırlanmış bu liste, bir yılın düşünce hayatını yansıtmamaktan başka üstelik eksik ve yanlış tanıtmak gibi bir suçun sorumluluğunu da taşır. Herhalde bu çeşitli derlemelerde daha nesnel ve kabirbilir davranmak uyulması asgari şart olan ölçülerden savılmalıdır

«Yılın Olayları» ve «Dünyada Yılın Olayları» başlıklarıyla düzenlenmiş olan iki ayrı kronolojinin böyle bir ayırım yapmak gereğini duymadan tek listede halinde verilmesi (belki dizgilerde renk değişiklikleriyle belirterek) daha doğru olmalıdır. Böylece dünya olaylarının paralelinde bulunmamız gerekirken hangi küçük hesaplar ve davranışlarla ayrı yönlere düştüğümüz, daha iyi belirtilmiş, değerlendirilmiş olurdu

Yıllığın bundan sonraki iki bölümünün gerekli olup olmadığını her zaman düşünmüşümdür. Şiirler bölümünde 93 şairden birer örnek, hikâyeler arasında başka yerde yayımlanmamış olmasına dikkat ederek 32 eser sunmak, 13 yabancı ozandan çeviriler yayımlamak hangi ölçüye göre vazgeçilmezdir? Yılda 24 sayı çıkan bir dergi, eğer yalnız kendi sınırları içinde kalmak ısrarındaysa, ya bir soruşturma düzenliyerek ya bir yargıcular kurulunun seçimine dayanarak kendi yayımladıkları içinde yılın en başarılılarını belirtmek ve gerekirse ödüllerle değerlendirmek yoluna gitmeli mi? Yıllık, yeni sayısı çıkan bir dergi mi ki hiç yayımlanmamış ürünlere ihtiyaç duyulsun? Eğer bir yılın sanat olaylarını belirtmek görevini yüklenmek istiyorsa -ki Varlık Yayınevi en azından bunu yapmaya kendini borçlu ve vetkili saymalıdır- o zaman bütün dergilerde çıkan bir yıllık sanat ürünlerinin en seçkinlerini toplayarak -ve gerekli aktarma ücretlerini ödeyerek- yıl sonu hesabını

MEHMET AKİF'E BAKMAK...

Ömer Faruk Toprak

Yunan düşünürü Heraklitos'u bilir misiniz? Bize dünyaya bakmasını, daima değişimler içinde bulunan dünyaya bakmasını öğretmiştir. Olaylara, insanlara değişimler açısından bakmazsak, bir yerde donup kalırız. Ses vermeyen bir taş oluruz. Emin olun değişimi görebilmek niteliği, eserleriyle, yaptıkları yararlı işlerle bugüne kadar gelen ölmez isimlerin hemen tümünde vardır

Bu yargıya şuradan geldim. Son günlerde Mehmet Akif'in yaşam ve ozanlık serüvenini düşünüyorum (Bence bu ikisi birbirinden ayrılmaz.) Kuvvetli din eğitiminden geçerek, gayet dindar bir çevreden geliyor Bundan ötürü birtakım dogmalara sıkı sıkıya bağlı Ümmetçi bir görüşü adesesinin tam ortasında duruyor Kendine kalırsa, bu dar sınırlar içinde aruzla dini kurallara bağlı manzumeler yazacaktır. Yazmıştır da.. Safahat ciltlerini dolduran uzun fakat dar kâhırlara oturtulmuş şiirler. inancılı bir ozan belleğimizde tutar. Ama 1919 dan önceki bunalm, bir yerde dağılır Türk toplumlarını, ayırım yapmadan rüzgârı içine alır Mehmet Akif'in kişiliği burada, iki yol ağzında bir sınav verir. Bu yollardan birincisi Ulusal Kurtulus Savaşına giden çetin, cileli yoldur İkinci yolu ben söyleyeyorum, sizler biliyorsunuz Akif, birinci yolu seçer. Kurtulus Savaşında görev alır Akif için bu bir asamadır Yoksul Anadolu'nun kerpic kulübeleri arasında, camii kürsülerinde, insanların (Ulusal Kurtulus Savaşımızın, din kurallarına uygun duygusal yönü ağır basan sözcüklerini verir Savaş bittikten sonra, Yeni Türkiye'nin tekrar Osmanlı İmparatorluğunun bıraktığı yerde, dinin eski vürûncesine oturmasını bekler. Oysa Halifelik kaldırılmış savka ve givim devrimi başlamıştır Arkasından Harf devrimini gelecektir. Yıl 1925 tir Mehmet Akif değişimi görmez, değişimin bilineine varamaz Sanka elinde Türkiye'yi terkeder. Mısır'a kosar Ozanın kişiliğindeki en önemli özellik, görebilmektir Ülkelerin, toplumların geçirdiği, geçirmekte oldukları değişimleri görebilmek ahvahimektir

Otuz yıl önce, 27 Aralık 1936 günü Edebiyat dersimizi gözümün önüne getiriyorum

ni en gerçekçi ölçü göreviyle yerine getirmiş sayabilir. Gurup fotoğrafları basarak meraklı hevesleri avlamaya özenen bu amatör acemiliği niye? Yalnız Varlık kelimesinin özel adından ötürü mü? Bu tekel, gerekli değil artık

Hem bir yıllık'da -Bana göre kelimenin yüklendiği tabii bir sorumluluk bu- «soyadlarının alfabetik sırasıyla» gibi suya sabun dokunmaz, ölçü karışıklığına da lüzum yok. Açıkça koymalı bunu ortaya: Yılın en iyi eserleri, en beğenilenleri, en üstünleri, en etkilipleri, en faydalıları, en gerekilileri. Ne bileyim herşeyin en'yle dorukları olarak.

Türker Acaroğlu'nun hazırladığı «1966 nin Kitapları: Edebiyat (201 kitap) Bilim ve Kültür Eserleri (125 kitap) yayın hayatımızın verimliliğini ne kadar sağlıklı gösterirse gösterebilir çoğu zaman eserlerin türlerini ve birkaç kelimelik nitelemeyle olsun özelliklerini belirtmediği için eksik ve etkisiz bir bibliyografya sayılmalıdır. Söz gelimi «Akgün, Nahit Ulvi: Evren Türküsü, Varoluş Destanı» notundan ne anlarsınız? Üstelik bu liste, seçimsiz, ayımsız tercihsiz bir listedir. O zaman daha kalabalık olmalıydı. Ya da..

Gördüğüm en ucuz ve en faydalı kitap Varlık Yıllığı. Ne var ki Varlık Yayınevinin, onurlu geçmişiyile doğal olarak yüklendiği görev o kadar ciddi ki benim için, birçok kişi için, hâlâ yalnız kendi çevresindeki olanaklarla vetinme tutumunu bir türlü başıyamıyorum. Bün-

rum şimdi. Hayatımda edebiyat tutkularımı ateşleyen, devam ettiren tek edebiyat hocam Baha Kâhyaoğlu'nu mavi gözleri ve kırmızı sakalıyla görür gibi oluyorum:

«Çocuklar» demişti. «Bugün Mehmet Akif öldü, hepimize izin veriyorum. Onun cenazesine gideceksiniz.»

Hocamız Akif'i çok mu severdi? Şimdi belleğimde kalan anılarımı bir bir ayırıyorum. Bizlere en çok Tefvik Fikret'in şiirlerini okudu. Onun yaşamından örnekler verirdi. Akif'in özünden gelen doğruluğu, şiirlerinden bizim çocuk bakışlarımıza kadar sarkan inanc çizgisi, sık sık değindiği noktaları. Ama asıl kurmak istediği ilgi kozası şuydu. Öğrencilerinin kafasında, bir ozan için saygı fikri yaratmak. Yurt sorunları içinde, ozanın önemli bir kişi olduğu kanısını verileştirmek. Birinci amaç buydu sanırım.

O gün erimeğe başlayan karlara basarak, Beyazıt meydanında Mehmet Akif'in tabutunu bizler de taşıdık. Büyük denebilecek bir kalabalık yoktu.

Mehmet Akif'i birkaç kez babamdan da dinledim. Kurtulus Savaşından sonra, Mustafa Kemal, Kuran'ın Türkçeye çevrilmesini istemiş. Çevresindekiler bu güç işin Mehmet Akif ile babam Müderris - Müftü İsmail Hakkı'ya verilmesini söylemişler. Bir süre çalışmışlar, galiba bir kaç parça da yapmışlar Sonradan Akif.

«Kuran'ı çevirmek gerekli. Fakat bu işin çok incelikleri var günahından korkarım» demiş. Belki baska nedenler de rol oynamış. Çalışma durmuş Çeviriyi bırakmışlar.

Babamın, Mehmet Akif için belleğimde bıraktığı başka izlenim, sekterlik taraftarı oluşu, sonuna kadar ümmetçilikte direnişidir. Ulusal Kurtulus Savaşını yaşadığı halde, o inanc dolu adam, görmüyor dünyayı.. Kendini dinin dar kuralları içine kapıyor. Oysa inanın bir insan olarak, iyi şiirler söyleyebilirdi.

Su satırları vazarken, onun Ulusal Kurtulus Savaşını bir ozan olduğunu unutmamak. Değer ölçülerimiz bizi daha somut çözüm yollarına çıkarır, yanlışlarımız azalır. divorum.

tün bu sitemler onun için. Niçin hâlâ yüklü ve kıskırtıcı bir ödül geleneği yok, yılın kitapları üstüne birleşilmiş bir genel -ya da özel- soruşturma yok, niçin hâlâ en az birer eserini yayınlamak hevesiyle kümelenen kişilere ardına kadar açık kapılar -dergi yetmez mi bu ihtiyaçlara?- niçin hâlâ yirmi yıl önceki başlangıçların devamı? Türkiye'de yayımlanmakta olan en eski ve şerefli bir edebiyat organının, bini aşkın eseriyle iyice tutunmuş bir yayınevinin, yalnız ticaret hesaplarıyla yönetildiğine hiç inanmak istemediğimiz bir öncü sanat kuruluşunun yapığı güzel şeylerin verdiği umutla, yapabileceğine inandığımız daha güzel şeyler var. Açık oturumda bu dilekler söylenmiş açıkça. Varlık Yıllığı 1967, bu umutları yaşatacak ışığı getir-

miyor değil. Şu var ki, kendi sınırları ve tutumu içinde kalmak ısrarıyla Varlık, açtığı yolun öncülüğünü kaptırma durumuna düşmektedir ister istemez. Belki gerçek bu değil; sandığı izlenim bu.

Varlık Yıllığı, yanyana gelip biriken toplam değerleriyle, kitaplıkların vazgeçilmez bir ögesi artık. Yanısıra onu tamamlayan başka yöntemlerin eserleriyle birlikte (Memet Fuat'ın Seçtikleri: Türk Edebiyatı 196).

Her eleştiri bir özlemin içtenliğini dile getirir; Varlık Yıllığının gördüğüm bütün eksikleri -ve- görmediklerim-gene onun var ettiği yıl ölçünün gelişen gereksinimleri. Çünkü zaman, herşey gibi onu da güzellikle ve olgunluklar getiriyor; dilerim getirsin hep.

YILIN KİTABI ÇIKTI
1938 HARP OKULU OLAYI
VE NAZİM HİKMET

Yazan: A. Kadir

Faşizmin azmaya başladığı yıllarda bir avuç Harp Okulu öğrencisi nasıl ezilmişti? Şair Nazım Hikmet'in hiç bir şeyden haberi yokken tevkifi. Sorular, duruşmalar, ağır hapisler. O zaman Harp Okulu öğrencisi olan A. KADIR bu olayın içindeydi. 30 yıl sonra kitabını yazdı bu olayın. Kitapta kuşe kâğıda basılmış 20 fotoğraf var.

Bütün kitapçılarda, 10 L.

Ödemeli adresi: P.K. 8 - Beyazıt

İSTANBUL

(Yön: 179)

Attilâ İlhan'ın defteri

11, Aralık, Pazar

Bazan İbrahim Sabri, bazan Nureddin Eşfak imzasıyla çrkardı bu şiirler; baskısı kötü, murekkebi elimize bulaşan kavgaçı dergilerde görür, yine de tanırdık: Bir bölüğü İzmir'deki Havadis'te, öbürleri Yeni Edebiyat, Ses, Yürüyüş, Yiğim ve Gün'de yayınlamıştı; yarlıştı çoğu, çoğu eksik; önemli bir tutku, anlaşılabilir bir bağlıkla öylece ezberlerdik onları, en ufak ayrıntılarına kadar tarışırdık, doğru, belki yanlış, ama mutlaka çok içten yorumlarla alabildiğine zenginleştirir, anlam ve anı yularını çoğaltırdık: Yaşı kırk sularındaki toplumlardan rastgele birini her hangi köşebaşına çekiniz, size Nâzım'dan bir şiir olsun ezbere okuyamazsa, gençliğini boşuna harcamış demektir.

Sonra varıp dünyayı gördük. başka, bir o kadar ulu ozanlar tanıdık: Büyüklüğüne büyüktüler (ona ne şüphel). İnsanların ve dünyanın kaderini çatır çatır şiire döküyorlardı. Amanız haksızlıklara uğramışları; ününden yurdundan, canından olmuşları vardı içlerinde. Olun!... Hiç birisi Nâzım'ın yerini alamazdı içimizde, almak şöyle dursun, yanına bile varamazdı. O'nun Aragon, Lorca, Nezval, vs, gibi Mayakovskiy'den şiddetle esinlenmiş olduğu nu, «toplumcu gerçekçiliğinin yüzyıl başında Avrupa'da esen futuriste-dadaiste rüzgarlardan etkiler taşıdığı, siyasal bağlilik anlayışının eleştirme bilmez bir saflığa yaklaşır gibi olduğunu aklımız ermedikçe sezebilsek de insanlık ve ozanlık değerinin yüceliğinden asla kuşkulandık.

Üstelik o, bugün kitap kitap okumak mutluluğuna erdiğimiz büyük bileşimlere gidiyor: çağını, memleketini gelecek kuşaklara yüksek sesle söylenmiş erkek şarkıları olarak devrediyordu. Şeyh Bedreddin Destan'ından başlayarak geliştirdiği ulusal bileşim öylesine sağlam düşünce ve esthetik temelleri ne oturtulmuştur ki, onu görmezlikten gelmek isteyen, ona yaslanmayan «onraki iki şiir ha-

reketi (Garip'çiler ve İkinci Yeni'çiler) kocaman fiyaskolar halinde son bulmuşlardır.

Memleketimden İnsan Manzaraları'nı Türkiye'yi gezer gibi heyecanlı okuyorum.

13, Aralık, Salı.

Şimdi de bu «tepeden inme» lâfını çıkardılar!

François Fetjô'yü dinlerseniz Vladimir İliç'in (Lenin) özgürlükçü demokrasiyi hiç gözü tutmazmış, daha kesin sonuçlu, daha blanquist bir devrim anlayışına yatkınmış; Berdiayef ise, Ona gelinceye kadar Plekhanov, Axelrod, Zassuliç vs gibi sosyal demokratların bol bol sosyalizm tartışması yaptıkları halde, hiçbirinin «ciddi» olarak iktidarı ele geçirmeyi düşünmediklerini söyler; Berdiayef'i dinlerseniz, ancak Vladimir İliç'tir ki, hem de Marksizm'den çok Bakunin ve Neçayev'in nihilist tezlerine tutunarak, iktidarı devrimci bir komitayla «tepeden inme» ele geçirmeyi tasarlamıştır.

Bizim bildiğimiz, bolşevik denemesinin, ateş ve kan pahasına, denendiği yerde başarı kazanmış olmasını, sonraları büsosalistlerin oafdeu feufiYün öteki kapitalist rejimlerin kendi içlerinde beliren sosyalist akımları ezmek için bahane diye kullanmış olması. Uzun yıllar sosyalist bunların ağzından belki bıçaklı eli bombalı gayet karanlık bir komitacı olarak betimlendi. Son yirmi yıl içinde, sinek bile öldüremeyecek kadar yufka yürekli bazı toplumluların tehlikeli baltalayıcı ve komitacılar diye tutuklanıp yargılandığını gözlerimizle görmedik mi?

Acaba yeniden piyasaya çıkarılan «tepeden inmecilik» bu propagandanın yanlış bir kalıntısı mıdır, yoksa ardına gösterir, doğrusu kestiremiyosaklananların bilgisizliğini mi rum. Çünkü, sağır sultan bile duydu, günümüzde sosyalistlerden geçtim ya, komünistler arasında bile çok partili düzene taraftar, iktidara seçimle gelip gitmeyi benimsemiş tutumlar beliriyor, yerleşiyor.

Hadi Rinascita dergisinde

epeydir yazılanlardan haberleri olmamıştır diyelim, İtalya'da ve Fransa'da aşırı solcu kuruluşların siyasal davranışlarını olsun izlemezler mi?

14, Aralık, Çarşamba.

Sizi Margot'yla tanıştırmalıyım.

Tanıştığımızda (on beş yıl mı olmuş?) kırk yaşlarında kadardı: Oturaklı, müthiş etkileyici bir güzel kadındı. Hafif genizden, ama r'leri yuvarlakmaksızın, aristokrat bir Orlean Fransızcası konuşur: İstanbullardan kopup gelmiş bir şiir delikanlısını, beni, her konudaki aykırı fikirleriyle şaşırtır durdu:

«... Benim varolmakta devam etmem tohumal bir yadsımanın somutlaşmasıdır!» sözünü o söylemiştir.

«... bu son savaştan nasılsa sağ olarak çıkmış insanlar artık hesap vermek sorumluluğuna değil, hesap sormak hakına sahiptir.» sözünü de.

Şimdilerde bütün Batı Avrupa'yı saran erkek giyinmek alışkanlığını, o, daha o zaman, öylesine kapmıştı ki, gardrobunda kadın giysisinden çok erkek kıyafeti bulunurdu: İngiliz ceketleri, cam gibi nylon gömlekler, İtalyan kiravatları, vs. Hepsisi bu kadar da değil, pipo içer, sindirici bir incelik ve ağırlıkla tekgözlük kullanırdı. Kadınlarla, özellikle Janine diye bildiğimiz bir takvim kızı sarışınıyla «bir tuhaf» ilişkilerini duymanın kalmamıştı bütün Montparnasse'da, özene bezene boyadığı tuvallerine her hangi bir değer veren del... Margot, kendini ressam sanan bir oyuncu muydu: yoksa, kabiliyetsiz ama zengin bir ressam kadın günün birinde sapıtmış kendini Margot diye birisi mi sanmaya başlamıştı? Bunu kendi kendime hâlâ sorar dururum. Ne var ki sonraları, çağımızın töresel sorunları üzerinde ne vakit kapaklansam, onun özdeyişi andıran paradox'larından ya birini ya öbürünü anımsamazlık edememişimdir:

«... yirminci yüzyıla aslında ondokuzuncu yüzyılın sonu hükmediyor. Ona da iki kişi hükmetmişti, Marx ve Freud! Birincisini Doğu, ikincisini Batı başbaşa birer çözümdür sandı: İki taraf da yanıldılar! Gerçekte, bu ikisi bir madalyanın iki ayrı yüzü gibidir, ancak birbirleri içinde anlaşılabilir, bir işe yarar.»

Bunu böylece söylemiş miydi, bilmiyorum; ama ben bu fikre ne gün vardysam, o gün Margot, o uzun ve çok parmaklı artist elleriyle karga siyahı erkek saçlarını hafifçe geriye yatararak, içimde bir yerimde mutlaka belirmişti:

«... tüketim uygarlığı kadınları ikiye böler, gittikçe de daha fazla bölecek: Tüketen kadın, üreten kadın! Birincisi kadınlıktan gün geçtikçe dişiliğe, ikincisi kadınlıktan gün geçtikçe erkeklığe doğru kayıyor. Birincisi etrafında yapılan gürültü ve reklâm o yoğunluğa eriyor ki, ikincisinin tıpkı bir erkek gibi bunun sihrine kapılmaması zor, çok zor. Beyaz perdedeki, resimli romandaki «sarışın bomba» ile onu seyreden kadın arasındaki özdeşleşmenin (identification) gittikçe zorlaşması, ikincisinin birinciyeye olan duygularını ya aşırı nefrete ya aşırı hayranlığa çevirmez mi?»

Belki bunları da o söyleme-

KUMRULU ELLAS

Geldiler, çoktular ve güçlüydüler. bitek toprakları aldılar Ağaç kestiler hızarlar. kumaş dokudular. Suyu kullandılar aygıtlarda Ananı atanı köle dediler Bey oldular Elekei ırmağına

Sana ırmak kıyıları kaldı. taşlar ve orman gülleri Kestin. destededin. dikenler ellerini kanattı Her gece tarlanı yeniden dağıtınca tarı Güldüler.

Beydi adı Mazhar olan Gölge. hamak. besleme. yelpaze Sinek tutar tüfekle oynardı —Şimdi tecimenlerin— kestaneliklerde

Beydi adı Mazhar olan Önce yakasını çiğnedi. yere tükürdü Seni dövdü tekmeledi Yatışmadı. sezdi ki uşaklar Öldürüleceksin.

Her sabah uyanınca bir daha bak Eğleşimin karşısında yar Yar ki seni kırığın ve çıkığınla çuvala doldurup Ordan ırmağa atmıştılar.

Beylerin yerinde tecimenler Oyuklar. sessizlik. güvercinler Yar

Her sabah uyanınca bir daha bak Seni dolu bir tüfek gibi tutacak.

Gülten Akın

miştir, ben düşünmüşümdür. Yalnız, savaş ertesı yıllarının cinsel özgürlükler bakımından beklenmedik yeniliklerle geleceğini savunurken haklıymış. Margot, yüzyılımızın bir sonraki yüzyıla «hüsnâ» (ikincisli) bir ortamda bağlanacağına inanıyordu. İngiltere'de başlayıp kıtaya sıçrayan hareketler acaba böyl bir devrimin başlangıcı mı? Bunları yeniden düşünmemin nedeni, birisi bir Fransız dergisinde, öbürü bir İstanbul gazetesinde gördüğüm iki resim: İlkinde, bir kadın ve bir erkek, pantolon ceket vs, aynı kılık içindeler: Unisex adı verilen bu kılığı bir hazır elbise firması çıkarmış, su gibi gidiyormuş. İkinci resim, oğlanlı kızlı bir Alman gençler grubunun resmi. Özelliği, hem kızların hem oğlanların mini-etek giymiş olması. Biliyorum, dogmatique rahatlıkları kaçırın sorunları ve belirtilerini sevmeyen kestirmeciler, bunları «batılı burjuva ahlakının soysuzlaşması» diye kesip atacaktılar. Ne var ki batılı insanı biraz yakından ve içten tanımış olanlar bu gelişmelerin çok derin ve çok karşılık bir takım ruhbilimsel ve toplumsal nedenlerden doğduğunu yadsıyamazlar.

Bunları aramak ve işlemek de sanatçının görevi.

Amma tesadüf!... Meryem Arzûr'dan dün aldığım mektupta, yenileşmekte olan bir ülkenin kadınlarıyla ilgili şu satırlar:

«...çalışıyor da olsa, bizim burda, kadının hayatı düz ve sıkıcıdır. Bir yere gidemez kil Pek pek sinemaya, ya da ev gezmesine. Cezayir kadınlarının yaşantısında gelişmeler olmamış değildir. ama, hâlâ bir sürü şeyi yapması hoş karşılanmaz: Söz gelişi, tek başına gezmeğe çıkmış, bir pastahaneye oturmuş kadına; dansa gitmiş genç kıza iyi gözle bakmazlar. Bunu yapabilenler de pek azdır zaten. Ayrıca, kızın ancak kocası olacak erkekle gezmeğe gönderen, öteki arkadaşlıkları yasaklayan aileler de çoğunluktadır.»

Meryem Arzûr, otuzbeş yaşlarında, Cezayir'li çalışan bir kadın. Fransızca ve İspanyolca biliyor. Epeyce gezmiş tozmuş Kafası aydınlık ve batılı. Yine de çaresiz, çevresinin görenek-

sel ve geleneksel baskısından yakınıyor. Yakınan yalnız o mu? Dediklerine bakarsanız çoğu Cezayirli kadınlar katılıyor bu yakıncıya!

Bu, bir bakıma, bizde de böyle değil midir? Türk kadınlarının ve genç kızlarının büyük çoğunluğu yeni töre ve yasalarımızca tanınmış hakları istedikleri gibi kullanabilmekten henüz pek uzaktırlar. Bu da çeşitli bunalımlara, ruh sıkışmalarına, cinsel kaymalara sebep olmaktadır. Gelişmiş şehirlerde beliren sorunsuz ve aşık genç kız çevreleri de bu orturmamışlığın dolaylı bir sonucu diye alınabilir.

Bilmem Cumhuriyet'de çıkan soruşturmayı okudunuz mu? Çağdaşlaşmak diye hayatların para, dans ve cinsel oyunlçlüsüyle çerçevesiz yanlış bir genç kız tipi yaygınlaşıyor besbelli. Yeni bir yaşama düzeyine girmiş müslüman ülkelerdeki kadın erkek ilişkileri sorunu. galiba ötekî türlelerinden çok daha karmaşık, çok daha üstünde kafa yormaya değer bir sorun. O da ken. disine sahip çıkacak yöntemli ve sabırlı incelemecileri bekliyor.

VAR YAYINEVİ

SUNAR

1. ÇIPLAK (Hikâyeler)

NEVZAT ÜSTÜN Uçuncü hikâye kitabında köyde ve kentte yaşayan küçük insanların cinsel sorunlarını, toplumsal olaylar karşısındaki davranışlarını ele alıyor. Yaşama kavgası içinde, güçlü ve zayıf yönleri ile insanı anlatan «Çıplak» elinizden bırakamayacağınız bir kitaptır. Fiyatı: 4 TL.

2. TÜRKİYE'DEKİ AMERİKA

İkinci Dünya Savaşından sonra Amerika'nın Türkiye'deki durumunu inceleyen bu kitap yakında çıkıyor. Fiyatı: 6 Liradır.

Genel dağıtım: Hür Dağıtım, Kitap Dağıtım Merkezi.

REKLAMINIZI GAZETE VE DERGİLERLE DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLAN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN

HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük:

Cağaloğlu, Türkocağı Caddesi No. 1, İstanbul

Telefon: 27 66 00 - 27 66 01

Telex adresi: BASINKURUMU

BASIN — 23512

TİP'İN KÖY OYLARI

Arslan Başer Kafaoglu

Türkiye İşçi Partisi 160 bin civarında köy oyu almıştır. Bu oyların genel oranı yüzde 2.91'dir. Ancak köylü oylarının dağılımının Türkiye çapında tahlili oldukça zordur. Çün kü elimizde köy oylarına yetki bakımından köylülerin sınıf ve tabakalara ayrılması bir dağılımı yurt yüzeyinde bulma olanağı yoktur. Yalnız bazı ileri oy dağılımında göze çarpan bazı karakteristik çizgileri burada belirtmek isteriz.

a) Köy oylarında dağılım son derece dengelidir. Örneğin Ankara köylerini ele alırsak, 1158 köyden TİP 214 köyden hiç oy alamamıştır, 237 köyden 1 oy almıştır, 290 köyden 2 oy almıştır, 440 köyden 3-9 oy almıştır, 8 köyden 25-49 oy almıştır, 1 köyden 50-100 oy almıştır, 1 köyden 100'den fazla oy almıştır.

Başka biçimde deyimlersek, TİP, köylerin yüzde 19'unda hiç oy almamış, yüzde 56'sından aldığı oy toplamı ortalaması 3 oyun altında kalmıştır.

İzmir ilinde oyların dağılışı biraz daha dengeli olmakla beraber, gene aynı sonuca varılabilecek bir durum göstermektedir. Bu ilde TİP, 972 köy sandığından 169'unda oy alamamış, 182 sandıkta 1 oy, 146 sandıkta 2 oy, 376 sandıkta 3-9 oy, 70 sandıkta 10-24 oy, 29 sandıkta 25 ve daha fazla oy almıştır.

Partinin köy oyları sayesinde başarı sağladığı illerden Yozgat'ta ise durum şöyledir: 80 köyde hiç oy alınmamış, 84 köyde 1 oy alınmış, 83 köyde 2 oy alınmış, 305 köyde 3-9 oy alınmış, 64 köyde 10-24 oy alınmış, 28 köyde 25-49 oy alınmış, 13 köyde 50-99 oy alınmış, 8 köyde 100 ve daha fazla oy alınmıştır.

Denilebilir ki, diğer partilerde de oy dağılışı anormal olabilir. Bu mu kadder soru ya da itirazı karşılamak üzere, aynı ilde yenilgiye uğrayan MP ve oylarının dağılışı gösterilebilir. TİP'in Yozgat ilinde dört katı kadar oy alan MP'nin hiç oy alamadığı köy sayısı sadece 6 CHP nin hiç oy alamadığı köy sayısı ise sadece 5'tir. MP ve CHP, sadece 8 köyde 1 oy almışlardır.

Değişik yapıda ve ayrı politik eğilimlerde bulunan üç değişik ildeki köylerin incelenmesinde 1 ve 2 oy alınmış köylerin çokluğu özellikle ilgi çekicidir. Köylerde oy veren seçmenlerin aile hâlinde oy kullanmaları olgusu ve alışkanlığı göz önüne alınca, bu çok dağınık oyların köye yabancı kişilerce verilmesi olanağı akla gelmektedir.

b) Yüksek oy alınan illerde kişisel etkenler: Köy oylarının yüksek oranlara ulaştığı Amasya, Diyarbakır, Aydın ve Malatya gibi bazı illerde oy oranlarının yüksekliği bu illerdeki bir tek ilçenin kişisel nedenlerle TİP adaylarına oy vermeleri ile ilgilidir.

Bu illeri sıra ile inceleyelim:

1 — **DIYARBAKIR:** Diyarbakır ilinde köy oylarının ortalaması, yüzde 6.9'dur. Ancak bu oran yüksekliği partinin liste başında yer alan adayın kendi ilçesi olan Lice'de aldığı yüksek oy oranı ile ilgilidir. Lice kasabasının içinde yüzde 80 oranında oy sağlayan TİP, ilçenin köylerinde de yüzde 36 oranında oy toplamış ve bu sâvede Diyarbakır ilinin köylerdeki oy oranı yüz de 6.9'a yükselmiştir. Lice ilçesi çıkarıldığı zaman, Diyarbakır'daki köy oyları yüzde 4.1'e düşmektedir.

2 — **AMASYA:** Amasya köylerinde parti yüzde 6.1 oranında oy almıştır. Toplam olarak bunun ifadesi 4641 oydu. Ancak 4641 oyun 3446'sı sadece bir ilçeden Taşova'dan gelmiştir. Taşova dışında parti 1195 oy almıştır ve bunun muteber oy sayısına oranı yüzde 1.9'dur. Yani Taşova sayılmazsa, TİP'in genel oranının yüzde 40 altına inen Amasya, bu ilçe sayesinde genel köy oyu oranının yüzde 205 üzerinde bir düzeye yükselmiştir. Taşova ilçesinde köy oylarındaki yükseklik ise, Amasya listesi başında bulunan adayın bu ilçenin sevilen bir kişisi olmasın-

dan ileri gelmiştir.

3 — **AYDIN:** Bu ilçede TİP 5005 köy oyu almıştır. Ancak bu oyların 2026'sı tek bir ilçeden, Söke'den ve kalan 2979 oyu da öteki 10 ilçeden almıştır. Söke ilçesiyle beraber il çapında yüzde 4.5 olan köy oyu oranı, bu ilçe hesaba katılmazsa yüzde 2.7'ye düşmektedir. Ancak Söke'de diğer ilçelere göre yüksek oy oranının bu ilçeyi örgütleyen partinin kişisel etkisinden mi, yoksa bu ilçenin ilk ilçe örgütü olarak kurulmasından mı ya da toprak dağılışı adaletsizliğinin statükoya karşı doğrudan tepkiden mi ileri geldiğinin incelenmesi yapılmamıştır. (1)

4 — **MALATYA:** Malatya'da köylerde TİP 3217 oy almıştır. Ancak alınan oyların 1274'ü tek bir ilçeden, Akçadağ'dan ve 1943'ü ise diğer sekiz ilçeden gelmiştir. İl çapında yüzde 3.9 olan köy oyları oranı, Akçadağ ilçesi dışında tutulursa yüzde 2.2'ye düşmektedir. Bu ilçenin köy oylarının yüksek olmasında da ilçe nüfuzu olan Erdoğan ailesinin bir adayla listede yer almasıyla ilgilidir. Parti, bu ilçede köylere inmeyi başarabilmiştir.

Oy yüzdeleri yüzde 4'e yaklaşan ve yüzde 4'ü geçen dört ilde varılan şu gözlemlere ek olarak, oy yüzdesi daha aşağıda kalan Urfa ve Mardin'de de oyların önemli bir kısmı bir tek ilçeden gelmiş bulunmaktadır. Oy yüzdeleri, TİP'in genel oy oranının üstünde bulunduğu Adana, Hatay, İstanbul, Kars ve Yozgat'ta oyların ilçeler itibarıyla dağılışı, fazla anormallik göstermemektedir. Gerçi Kars'ta oyların Göle ilçesinde il ortalamasının üstüne çıkması durumu varsa da, bu ilin diğer ilçelerinde de nisbeten düzenli bir dağılışı görmek mümkündür.

Bu genel gözlemde sonra, seçimlerde fiilen çalıştığımız Ankara il TİP'in köy oylarının yüksek bulunduğu Yozgat ilinde köy oylarının dağılışı inceleyeceğiz.

Ankara ilinde köy oyları: Ankara'da oyların ilçeler itibarıyla dağılışı şöyledir: Altındağ 76, Ayaş 75, Bâla 179, Beypazarı 178, Çamlıdere 111, Çankaya 229, Çubuk 283, Delice 152, Elmadağ, 86, Gündül 91, Haymana 576, Kalecik 193, Keskin 216, Kırıkkale 236, Kızılcahamam 272, Nallıhan 281, Polatlı 483, Sulakyurt 222, Şereflikoçhisar 668, Yenimahalle 348.

Sayı olarak en yüksek oy Şereflikoçhisardan, yüzde olarak ise Haymanadan alınmıştır. İlçelerin il için deki coğrafi gruplaşmalar göz önünde bulundurulursa, TİP en çok Batı ve Güney ilçelerinden (Haymana, Polatlı ve Şereflikoçhisar) oy almıştır. Yaptığımız incelemeler, Haymana ve Polatlı köylerinin Ankara'da tarım toprakları dağılımının en adaletsiz olduğu ilçeler olduğunu göstermektedir. Şereflikoçhisarda alınan oy fazlalığı bu ilçenin öteden beri iki klasik parti dışındaki partilere (Millet Partisi, CKMP gibi) eğilim gösteren ruh hâli ile ilgilidir. TİP, buna karşılık Kuzeybatı (Ayaş, Gündül, Nallıhan ve Beypazarı) ve Kuzey (Çubuk, Kalecik) ilçelerinden sadece Nallıhan'da başarılı olabilmektedir. Kırıkkale'nin kamu oyu merkezi olduğu Doğu (Elmadağ, Kırıkkale, Keskin, Delice ve Sulakyurt) ile Güneydoğu (Bâla) ilçelerinde ise sadece Sulakyurt'ta nisbi bir başarı sağlanmış sayılabilir. Bu ilçelerden Bâla'da toprak adaletsizliği vardır. Diğerlerinde asıl sorun, toprağın fakirliğidir. Ormanlık ve hayvancılık ekonomisinin hâkim olduğu Kızılcahamam ve Çamlıdere-

de alınan sonuçlar da genel il ortalamasının altındadır. Partice daha iyi sonuç alınan Çankaya'dır. Onu Yenimahalle ve Altındağ izliyor. Ancak Çankaya ilçesinin köylere uyguladığı yoğun çalışma yanında, alınan sonucu verimli saymaya imkân yoktur.

TİP'in diğer partileri geçerek birinci olduğu köy sayısı 5'tir. Bu köyler, Çankaya ilçesinde Mamatlıbahçe (40 oy), Haymana ilçesinde Bumsuz (149 oy), Haymana ilçesinde Çekirge (51 oy), Polatlı ilçesinde Beylikköprü (62 oy) Polatlı ilçesinde Karapınar (26 oy)'dır. (Senato seçimlerinde bu köylerden sadece Mamatlıbahçe'de birincilik elde tutulmuş diğer dördünde birincilik AP'ye kaptırılmakla beraber, TİP açık farkla ikinciliği elde tutmuştur.)

Yukarıdaki beş köyden Bumsuz'da TİP, köyün muhtarını aday göstermişti (altıncı sırada). Ancak Bumsuz, Senato seçimlerinde de başarı kazanarak belli bir sosyalist etim bilincine vardığını ortaya koymuştur. Diğer köylerden Mamatlıbahçe, Beylikköprü ve Karapınar'da keskin bir toprak kıtlığı vardır.

Çalışma dereceleri bakımından ele alınırsa, en çok çalışılan köy grubu Çankaya ilçesidir. Sonuç kısmen olumludur. İyi çalışan şu ilçelerde il ortalamasının üstüne çıkmıştır: Haymana, Şereflikoçhisar ve Polatlı. Buna karşılık en yoğun çalışmaların yapıldığı Kırıkkale, Beypazarı ve Keskin'de sonuçlar olumsuz olmuştur. Bir propaganda toplantısı düzenlenen ve 20 köyü gezilmiş olan Çubuk'ta da verim alınmamıştır. Parti çalışmalarının son derece zayıf kaldığı Sulakyurt ve Nallıhan'da il ortalamasının üstüne çıkmıştır. Partilerce gerek seçim çalışmaları sırasında ve gerekse daha önceleri en az beş kez gidilen Kırıkkale'nin büyük köylerinde alınan sonuçlar da şöyledir:

Köy adı	Sandık sayısı	Oy sayısı
Hasandede	2	4
Ahılı	4	4
Yahşihan	3	13
Kılıçlar	2	3
Yuva	3	9
Irmak	2	7

Bunun gibi sık uğranılan Haymana'nın İkizce bucak merkezi ile Oya ca'da yetersiz, Kerpiç, Balıkkışar ve Yeşilöz'de kısmen iyi denebilecek sonuçlara varılmıştır. Seçim kampanyası sırasında iki açık hava toplantısı düzenlenen Şereflikoçhisar'ın Sarıyağlı köyünde 24. Çıkınagıl'da 21 oy alınarak başarı sağlanmıştır. Ama aynı derecede başarılı sonuçlar, Nallıhan'ın hiç uğranılmamış olan Uzunöz, Kocahisar, Gölcük, Hıdırlar, Eymür ve Sarıyar köylerinde de alınmıştır.

Yozgat ilinde köy oyları: Yozgat'ta TİP, köylerden 6499 oy almıştır. Yozgat köy oyununu en düzenli ve yoğun olduğu illerden biridir. İlçeleri itibarıyla köy oylarının dağılışı şöyledir:

İlçeler	Alınan Köy oyu
Merkez	2322
Sorgun	1365
Akdağmadeni	838
Boğazhyan	264
Çayralan	252
Çekerek	628
Sarıkaya	213
Şefaattli	425
Yerköy	345

Görüldüğü gibi, Yozgat oylarının kez ve Sorgun) gelmektedir. Bu ilen önemli kısmı (yüzde 56), oyların yüzde 32'sine sahip iki ilçeden (Mer-

çelerden alınan oyların genel ortalamasının üstünde oluşunun incelenmesinde yarar vardır.

Merkez ilçesinde 103 köyden sadece 13'ü bu oyların yüzde 55'ini vermiştir. Bu köyler şunlardır: Büyükincirli, Dağyenice, Sarımbey, Köçekkömü, Kaşıkışla, Deremahal, Deremumlu, Kababel, Çorak, Sarıören, Büyükahal, Darıca ve Yassıhöyük. Bu köylerin bizim bildiğimiz kadarı ile hemen hepsi alevi köyleridir. Partilerin aday listeleri arasında hemen tek alevi adayı TİP göstermiş ve bu aday listenin başında yer almıştır. (2)

Sorgun ilçesinde ise 1365 oyun 355'i liste başındaki adayın kendi köyü olan Bahadın'dan gelmektedir. Bu köyden alınan oyların ilçenin yüz köyünden alınan tüm oylara oranı yüzde 27'dir. Bahadın ile birlikte diğer yedi köy, ilçenin yüz köyünden alınan oyların yüzde 51'ini sağlamıştır. Bu diğer yedi köy şunlardır: Çavuşlu, Gümüşkavak, Karabalı, İsafakılı, Sivri, İdrisli, Mogallı.

Yozgat ilinin diğer ilçelerinde de alınan oyların incelenmesinde 100 den fazla ve 50-100 arasında oy alınan köylerin tesbitinde de yarar vardır. İl içinde 100'den fazla oy alınan köyler şunlardır: Dağyenice (172), Darıca (179), Köçekkömü (107), Sarımbey (171), Kababel (121), Büyükincirli (321), Sarıören (132), Boz höyük (139), Bahadın (365), Arefe (114), Güzelli (101).

İlde 50 ve 50'den fazla oy alınan köyler de şunlardır: Deremumlu (76), Yassıhöyük (50), Dağboyunlu (96), Kaşıkışla (50), Çerçelani (51), Doğan kent (60), Kırkdilim (50), Bağ larbaşı (50), Çavuşlu (96), Yukarıymirler (75). Bu 18 köy, Yozgat'ta 665 köyde alınan 6499 oyun yüzde 37'sini sağlamıştır.

Buraya kadar açıklanan sonuçlara göre, TİP'in aldığı köy oyları hakkında bir bilimsel sonuca varmak çok güçtür. Bu oylar son derece dağınıktır. Hele her üç köyden birinde alınan oy 1 ve 1'den az, her beş köyden ikisinde de alınan oylar 2 ve 2'den az oluşu özellikle dikkat çekmektedir. Bu oyların da öğretmen oyları olması kuvvetle muhtemeldir, (Ankara köylerinden birinde yaptığımız çalışmalar sırasında bir köy delikanlısı, «Bu köyde iki kişi varız: Bir ben, bir de Musa öğretmen» demiştir). Köy oylarının topluca alındığı yerlerde de bu başarı adayın çevresinde çeşitli sebeplerle sahip olduğu kişisel etkilerle sağlanabilmektedir. Toprak kıtlığının köy oylarının yoğunluğundaki payı henüz zayıf kalmaktadır.

Gelecek sayıda, seçim sonuçlarının geniş bir yorumunu yapacağız.

(1) Söke ilçesindeki oy yüksekliği köylünün toprak işçiliği şeklinde çalışmasıyla da açıklanabilir.

(2) Gerek TİP ve gerekse Sayın Bahadın, bu son derece avantajlı durumu sömürmemekle bir politik davranış örneği vermişlerdir.

6 tanınmış ressamın en güzel tablosunun reproduksiyonu

SANAT TAKVİMİ

Hem takvim, hem de kesip saklayacağınız 6 nefis tablo
10 Lira

DOST YAYINLARI
Menekşe So. 16/13,
Yenişehir - Ankara

Genel Dağıtım : P. K. 269
Kitap Dağıtım Merkezi - İstanbul